

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI ALMANYA'DAKİ
TÜRK KARŞITLIĞI BAĞLAMINDA YÜKSELEN
MİLLİYETÇİLİK**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI**

Çağla VURUR

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali ASKER**

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI ALMANYA'DAKİ TÜRK KARŞITLIĞI
BAĞLAMINDA YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİK**

Çağla VURUR

Prof. Dr. Ali ASKER

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI.....	5
ÖNSÖZ.....	6
ÖZ	7
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	11
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	12
KISALTMALAR	13
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	15
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	15
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	15
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM.....	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	16
1. MİLLİYETÇİLİK, GÖÇ VE İSLAMOFOBİ: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	17
1.1.Milliyetçilik	17
1.1.1 Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişim Süreci	17
1.1.2 Milliyetçilik İdeolojisi.....	24
1.1.3 Milliyetçilik Kuramları	26
1.2. Uluslararası Göç	30
1.2.1 Uluslararası Göç Kavramı.....	31
1.2.2 Uluslararası Göçün Tarihi.....	32

1.2.3 Uluslararası Göçün Çeşitleri	35
1.2.4 Uluslararası Göç Teorileri	38
1.3. İslamofobi.....	48
1.3.1. İslamofobi'nin Tarihsel Kökeni	50
1.3.2. İslamofobi ve Medya İlişkisi	52
1.3.3 İslamofobi 'de Terörizm Faktörü.....	58
2. ALMANYA'DA TÜRK VARLIĞININ OLUŞUMU.....	63
2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Göçleri	63
2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Almanya'ya Yapılan Türk İşçi Göçleri	67
2.3. Almanya'ya Yapılan Göç Sonrası Türklerin Yaşadığı Kimlik Sorunları	74
2.4. Almanya'daki Türklerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Durumları	77
3. ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERE KARŞI NEO- FAŞİST SALDIRILAR	81
3.1 Soğuk Savaş Sonrası Almanya'daki Türklerin Durumu	81
3.2 Almanya'da Artan Yabancı Düşmanlığı.....	83
3.2.1 Almanya'da Türklere Yönelik Yapılan Irkçılık, Nefret ve Şiddet Eylemleri.....	88
3.2.2. Alman Hükümetinin Artan Yabancı Düşmanlığına Bakışı.....	94
3.2.3 Alman Hükümetinin Artan Irkçılığa Karşı Aldığı Önlemler.....	96
3.3 Alman Hükümetinin Irkçılığa Karşı Yaptığı Yasal Düzenlemeler .	99
4. AVRUPA'NIN GÖÇ POLİTİKALARI VE TÜRKLERİN DURUMU	103
4.1.Avrupa Birliğinin Göç ve Göçmen Politikası	103
4.2. Avrupa Birliğinin Göç Politikasını Düzenleyen Uluslararası Antlaşmalar.....	105
4.3. Türkiye'nin Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Politikası	109
4.4. Alman-Türk İlişkilerinde Vatandaşlık, Yurttaşlar ve Sorunları	110
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA	117

ÖZGEÇMİŞ..... 136

TEZ ONAY SAYFASI

Çağla VURUR tarafından hazırlanan “SOĞUK SAVAŞ SONRASI ALMANYA’DAKİ TÜRK KARŞITLIĞI BAĞLAMINDA YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİK “ başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali ASKER

Tez Danışmanı, Uluslararası Siyaset Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmalarında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 24/01/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK (KBÜ)

Üye : Prof. Dr. Ali ASKER (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali Samir MERDAN (ÇKÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Çağla VURUR

İmza :

ÖNSÖZ

Bu çalışmada; Soğuk Savaş sonrası dönemde Almanya’da Türkiye bağlamında yükselen milliyetçilik, aşırı sağ, İslamofobi ve terörizm faktörleri incelenmiştir. Uluslararası antlaşmalar, mevzuatlar, hukuksal dayanaklar çerçevesinde Türklerin durumlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Tezimin hazırlanış süresinde bana tecrübesi ile yol gösteren, sabrı ile her zaman anlayışlı olan, bildiğini bizlerden esirgemeyen ve daima doğru bir hedefe yönlendiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ali Asker’e saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

Göç yüzyıllardır süregelen bir olgu olarak toplumsal yaşamı, ayrıca toplumlar arası ilişkileri yakından etkilemiş, menşe ülke ve iltica edilen ülkelerdeki çeşitli ideolojileri tetiklemiştir. Günümüzde Türkiye ve Türklerle ilgili göç hareketleri ve toplumsal etkilerinin incelenmesi bakımında Almanya, kayda değer örnek teşkil etmektedir. Bu örnekte, göç karşıtı tepkiler aşırı sağcılık, terörizm ve aşırı milliyetçi duyguların yükselişi şeklinde karşımıza çıkarken, Türk karşıtlığı ve İslamofobik tutum ve davranışların artması gözlemlenmektedir. Yoğunlaşan göç akımı, yabancılara yapılan saldırılar ve ülkedeki durum Almanya'yı bir dizi önlem almaya yöneltmiştir. Irkçılığın ve yabancı düşmanlığının ortadan kaldırılması Almanya için iç güvenlik meselesi haline gelirken, Almanya'da yaşayan Türklerin sosyal, kültürel ve kimliksel sorunlarının artması milliyetçi hareketlerin etkisi altında kalmıştır. Bu sorunları ele alan tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde; göç, milliyetçilik ve İslamofobi kuramsal bir çerçevede açıklanmıştır. Her kavram kendi içerisinde alt başlıklar halinde düzenlenmiştir. Tezin teori ve kuramsal yaklaşımı açıklanmıştır. Göç, uluslararası çerçevede çalışmanın içeriği doğrultusunda incelenmiştir. Bu teoriler dışında terörizm ve medya arasındaki ilişki de açıklanmıştır.

İkinci Bölümde; Almanya'da oluşan Türk varlığı ve Türk göçleri incelenmiştir. Türkler hem Türkiye topraklarına hem diğer ülkelere doğru göçler gerçekleştirmişlerdir. Tezin konusu açısından önemli olduğu için Almanya'ya yapılan işçi göçleri açıklanmıştır. Türklerin yaptığı göçler uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmıştır.

Üçüncü Bölümde; Almanya'da yaşayan Türklere karşı neo-faşist saldırılar incelenmiştir. Soğuk Savaş sonrası Almanya'daki Türklerin durumları, Almanya'da

artan yabancı düşmanlığı ve Almanya’da yaşayan Türklere yönelik yapılan ırkçılık, nefret ve şiddet eylemleri açıklanmıştır. Alman hükümeti artan yabancı düşmanlığı ve buna bağlı olarak yükselen şiddet eylemlerine karşı çeşitli önlemler almıştır. Yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Dördüncü Bölümde; Avrupa’nın göç ve göçmen politikası, Avrupa Birliğinin göç politikasını düzenleyen uluslararası antlaşmalar açıklanmaktadır. Türkiye’nin yurt dışında yaşayan soydaş politikaları açıklanmış, Alman-Türk İlişkilerinde vatandaşlık, yurттаşlar ve onların yaşadıkları sorunlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç; Almanya; Türk işçi göçü; İslamofobi; Şiddet

ABSTRACT

As a phenomenon that has been going on for centuries, migration has closely affected the social life and inter-communal relations, triggering various ideologies in the countries of origin and asylum. Today, in the fields that are affected by the movements and developments related to Turkey, they are the elements that constitute value evaluation. In this example, while anti-immigration reactions appear in the form of extreme right-wing, terrorism, and the rise of ultra-nationalist feelings, it is observed that anti-Turkish and Islamophobic attitudes and behaviors increase. The intensifying migration flow, attacks on foreigners, and the situation in the country led Germany to take a series of measures. While the elimination of racism and xenophobia became a matter of internal security for Germany, the increase in the social, cultural, and identity problems of Turks living in Germany remained under the influence of nationalist movements. The thesis, which deals with these problems, consists of four parts.

In the First Chapter; immigration, nationalism, and Islamophobia are explained in a theoretical framework. Each concept is organized in sub-headings within itself. The theory and theoretical approach of the thesis are explained. Migration has been examined in line with the content of the study in the international framework. Apart from these theories, the relationship between terrorism and the media is also explained.

In the Second Chapter; The Turkish presence in Germany and Turkish migrations were examined. Turks have migrated both to Turkey and other countries. Since it is important for the subject of the thesis, worker migrations to Germany are explained. The migrations of the Turks have been secured by international treaties.

In the Third Chapter; Neo-fascist attacks against Turks living in Germany were examined. The situation of Turks in Germany after the Cold War, the increasing xenophobia in Germany, and the acts of racism, hatred, and violence against Turks living in Germany are explained. The German government has taken various measures against the increasing xenophobia and the resulting violence. Legal arrangements have been made.

In the Fourth Chapter; Europe's immigration and immigration policy, and international treaties regulating the European Union's immigration policy are explained. Turkey's cognate policies living abroad are explained. Citizenship, citizens, and their problems in German-Turkish Relations are discussed.

Keywords: International Migration; Germany; Turkish Labor Migration; Islamophobia; Violence

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Soğuk Savaş Sonrası Almanya'daki Türk Karşıtlığı Bağlamında Yükselen Milliyetçilik
Tezin Yazarı	Çağla VURUR
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Ali ASKER
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	24/01/2022
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	136
Anahtar Kelimeler	Uluslararası göç; Almanya; Türk İşçi Göçü; İslamofobi; Şiddet

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Rising Nationalism in the Context of Anti-Turk in Post-Cold War Germany
Author of the Thesis	Çağla VURUR
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Ali ASKER
Status of the Thesis	Master's Thesis
Date of the Thesis	24/01/2022
Field of the Thesis	Regional Studies
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	136
Keywords	International Migration; Germany; Turkish Labor Migration; Islamophobia; Violence

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AfD: Almanya için Alternatif Partisi

ASALA: Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia

BfDT: Radikalleşmeye ve Şiddete Karşı Demokrasi ve Hoşgörü Birliği

BfV: Alman Anayasası Koruma Dairesi

BM: Bileşmiş Milletler

CDU: Almanya Hristiyan Demokratlar Birliği

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

DW: Deutsche Welle

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

IRA: Irish Republican Army

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NSU: Nasyonal Sosyalist Yeraltı

PLO: Filistin Kurtuluş Örgürü

SANE: Society of Americans of National Existence

SDP: Sosyal Demokrat Parti

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TGD: Almanya Türk Toplumu

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışma milliyetçilik, uluslararası göç ve İslamofobi'yi kuramsal çerçevede ele almaktadır. Türklerin 1961'de yapmış olduğu işçi göçleri Almanya ve Türkiye bağlamında incelenmiştir. Soğuk Savaş sonrası Almanya'da Türklere yönelik artan milliyetçilik ve ona bağlı gerçekleşen eylemler incelenmektedir. Göçmenlerin yaşadıkları kimlik, sosyal ve ekonomik sorunlar açıklanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Global bir süreçte yaşanan uluslararası göç olgusu ve milliyetçiliğin etki alanlarının açıklanması ülkelerin iç dinamikleri açısından önemli olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde gerçekleşen Türk- Alman halkları diyalogu birlikte yaşayan bu halkın iletişimini sekteye uğratmıştır. Bu araştırma toplumsal ayrışmanın sebeplerini açıklamayı amaçlamıştır. Yaşanılan göç dalgalarının Almanya toplumuna etkisi göz ardı edilemeyecek kadar etkili olmuştur. Tezin amacı yükselen milliyetçilik karşısında Türklerin durumlarını ekonomik, eğitim, din, kültür ve toplumsal açıdan incelemektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Almanya Devleti'nin resmi arşivleri, Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı bakanlıklar ve meclis tutanaklarından yararlanılmıştır. Veri toplama, raporların incelenmesi ve aktarılması çalışmada kullanılmıştır. Buna ek olarak güncel olaylar için gazete, dergi ve röportajlardan yararlanılmıştır. Kitaplar ve konuyla alakalı bilimsel makaleler incelenmiştir. Uluslararası anlaşmalar ve maddeleri incelenmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Almanya'da Soğuk Savaş sonrası dönemde milliyetçilik, aşırı sağ ve Türk düşmanlığının yükselmesi hem Türkiye Cumhuriyeti hem Almanya'da

yaşayan Türk göçmenler için çözülmesi gereken bir problem halini almıştır. Yaşanan saldırılar ve Türklerin kimliklerine gerçekleştirilen doğrudan saldırılar Almanya'daki Türk varlığının tehlikeye girmesi ile sonuçlanmıştır. Almanya yaşanan saldırılara karşı erken dönemde önlemler almakta geç kalmıştır. Türklerin Alman sosyal hayatının içerisine tam olarak entegre olmaması başlıca problemlerdendir. Bu problemlerin Almanya ve Türkiye ikili ilişkiler içinde diplomatik yollarla çözülmesi ve ortadan kaldırılması gerekmektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmada Almanya'da Türklere yönelik saldırıların faillerinin bir kısmının belirsiz olması ve çözülemeyen dosya olarak durması Türklerin kim tarafından öldürüldüğünü tespit etme imkanını kısıtlamıştır. Gerçekleştirilen nefret suçlarının emniyet birimleri tarafından farklı kategoriler içerisine yerleştirilmesi tam kapsamlı nefret suçları kaydı oluşturulmasına olanak sağlamamıştır. Ayrıca Alman Hükümeti gerçekleşen kanlı eylemleri, Almanya'nın prestiji için kamuoyundan gizli soruşturması da tezin içeriğini sınırlayan etmenlerden olmuştur.

1. MİLLİYETÇİLİK, GÖÇ VE İSLAMOFOBİ: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Milliyetçilik

Tüm milliyetçilik çalışmalarının özü “millet nedir?” sorusundan başlamaktadır. Millet olma kriterlerini belirlemek ve bunları ırk, dil veya köken olarak ayırmakla devam etmektedir. Bazı toplumların millet olması ama bazı toplumların milletleşmemesi sorusunun cevabını aramaktadır. Millet tanımını Stalin “*Tarihsel olarak evrilmiş istikrarlı bir dil, toprak, ekonomik yaşam ile kendini kültür ortaklığıyla dışa vuran psikolojik yapıdan oluşan bir topluluk*” olarak tanımlamıştır.¹ Ancak, millet tanımının herkes tarafından kabul edilmiş tek bir tanımı mevcut değildir. Millet olma özelliklerini karşılayan topluluklar millet kategorisinde yer almayabilir.

1.1.1 Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişim Süreci

Ulus devlet süreci 15-17 yüzyıllar arasında yaşanan mücadeleler, halktan toplanan vergiler, askeri ve bürokratik sistemin gelişmesi kurumlaşması ile başlamış bulunmaktadır. Feodalizmin çökmeye başlaması ile toplum kendi içerisindeki yapılanmalarla istikrarı sağlamaya başlamıştır. Yaşanılan toplumda insanlar arasındaki sosyo-kültürel, sınıfsal ve dinsel farklılıklar toplumda yaşayan haklar arasındaki ilişkiyi zedelemiştir. Zamanla otorite boşluğunun da etkisiyle halklar arasındaki mesafeler genişlemiştir. Sorunlar, bir halkın diğer halktan üstünlüğünü savunması, toplumsal olarak diğer halklara karşı duyulan hoşnutsuzluklar milletleşme sürecini başlatan etkenlerden biri olmuştur.²

Millet kavramı 1884 yılına kadar yazılı kaynaklarda “millet, devlet ve dil terminolojisi” kavramları “modern” bağlamda kullanılmaktadır. 1884 tarihli *İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğü*'ne kadar “*nacion*” kelimesi “*Bir eyalet, bir ülke ya da krallıkta oturanların toplamı ve aynı zamanda yabancı anlamına gelmekteydi*” 1884 tarihli sözlükten sonra “*nacion*” kelimesi “*Her şeyden üstün bir ortak yönetim merkezini*

¹ Eric J. Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), s.19.

² Rıfat Aydın, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet”, *Marmara University Journal of Political Science*, Cilt 6, Sayı 1, Mart 2018, s.237.

tanıyan bir devlet ya da politik birim” ayrıca “*Bir bütün sayılan bu devletin oluşturduğu topraklar ve bu topraklarda yaşayan insanlar*” olarak tanımlanmıştır. Ancak, günümüzdeki kullanımının ortaya çıkması 1925 yılında *İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğü* tarafından yayınlanmıştır. Yapılan millet tanımı ise; “*Aynı etnik kökene sahip olan, genelde aynı dili konuşan ve ortak bir geleneği paylaşan insanın oluşturduğu kolektif*” şeklinde açıklanmıştır. Günümüzde millet kavramının yanında sıkça kullanılan “*tierra (memleket)*” sözcüğü *İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğü* 1726 tarihli basımında yazılı kaynaklara geçmiştir. Modern anlamda kullanımı 1884 tarihli basımında karşımıza çıkmaktadır.³

Milliyetçilik “modern” bir kavram olarak kabul edilmektedir. Milliyet kavramı tekil bir anlam ile tanımlanamamaktadır. Birden fazla etkeni ve milliyet kavramını oluşturan yapı taşları mevcuttur. Milletlerin ortaya çıkması, büyümesi ve şekillenmesi milliyetçilik ideolojisinin yayılma alanlarını genişletmiştir. Bu ideolojik yaklaşım milletleri şekillendiren bir süreç olarak da açıklanabilmektedir. Milliyetçilikte önemli olan hususlardan biri ise “*aidiyet*” kavramıdır. Bağlılık, bulunduğu millete karşı hissedilen duygu olarak tanımlanabilmektedir. Bir milletin milli bilincinin oluşmasını “*toplumsal ve siyasal hareket*” ile mümkün olduğunu açıklayan tanımlar da mevcuttur. Milliyetçiliğin önce millet ve o milletlerin toplumsal varoluş süreci ile bütünleşmesi gerekmektedir. Toplumsal varoluş sürecinin tekrar hatırlanması, tarihi olayların üstünde durulması ve yöresel sanatların ortaya çıkarılması bu tanımı destekleyen eylemlerdir. Bahsedilen “*dil ve simgesel temsil*” her millete özel olmalıdır. Yer ve ülke isimleri, bayraklar ve milli marşlar milletler için özeldir. Bu tanıma en uygun örnek Makedonya olacaktır. Yunanistan ile Makedonya arasında yaşanan bu isim krizi Makedonya’nın adının 2018 yılında Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak değiştirilmesiyle son bulmuştur. Milliyetçilik üzerine yapılan çalışmalarda tartışma konusu olan tanım ise dil faktörü olmuştur. “*Dil ve simgesel temsil*” milliyetçilik hareketlerini besleyen ve güçlendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Smith’in aksine Hobsbawm dilin milliyetçilik üzerinde dolaylı yoldan katkısı olduğunu savunmaktadır.⁴

Dilin milliyetçilik üzerinde dolaylı katkısının olduğunu Hobsbawm Fransız Devrimi örneğiyle açıklamaktadır. Fransız Devrimi’ne katılanların bir kısmı Fransızca

³Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik*, s.30-31.

⁴Anthony D. Smith, *Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih*, (Ankara: Atıf Yayınları, 2013), s.15-19.

bilmemektedir, devrim sonrası süreçte Fransızca ortak dil olarak kabul görülmüş ve halkın geri kalanı Fransızca öğrenmiştir. Ancak aynı dili konuşmak aynı millete mensup olma anlamına gelmemektedir. Fransız Devrimi ve onun yaratmış olduğu (millet, halk, egemenlik) kavramlar mevcut yönetimleri zayıflamıştır. 19. yüzyıl Avrupa için siyasi açıdan hareketli bir yüzyıl olmuştur. İtalya ve Almanya'nın siyasi yapılarını oluşturmaları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan Balkan milletleri ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bölünmesi ile Avrupa'nın siyasi haritası değişmiştir. Oluşan bu yeni siyasi denge bizi devletlerin millet olma özelliklerinin ne olduğu sorusuna yönlendirmektedir. Her kurulan yeni devlet millet olma özelliğini taşımakta mıdır sorusuna John Stuart Mill iki madde ile açıklık getirmiştir. Birinci maddesi “gerçekleştirilebilir” olması, ikinci madde ise “*halk tarafından arzulanmasıdır.*” Her soru yeni bir soruyu doğurmuştur. Her devirde milletin anlamı farklılaşmış ve değişerek günümüze gelmiştir. Bir halkın millet olabilmesi için kimi düşünürler farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bunları açıklayacak olursak Gustav Cohn, millet olma hakkının gelişmişlikle ve ekonomik kalkınma ile mümkün olacağını açıklamış ve bu teze “Millet İlkesi” adını vermiştir. Bu teze göre bir milletin hem uluslararası hem bölgesel olarak kalkınmış olması gerekmektedir. Küçük ekonomili ve uluslararası düzeyde güç sahibi olmayan devletler “Millet İlkesi” içerisinde yer almayacaktır. Mazzini ise benzer bir yaklaşımla “Eşik İlkesi” adı altında bir Avrupa haritası (1857) hazırlamıştır ve bu haritaya göre büyük olmayan devletlerin var olma şansı çok düşüktür. Ancak Mazzini'nin ortaya koymuş olduğu bu ilke gelişen zaman içerisinde keskinliğini sorgulamıştır. Herhangi bir toplumun “Eşik İlkesi” büyüklük ve ekonomik gelişmişlik haricinde millet sıfatı kazanması koşulları üç tanedir; bunlardan ilki tarihsel olarak millet ile devletin arasındaki tarihi bağıdır. İkinci koşulu ise “*yazılı bir milli edebi ve idari anadile sahip olan, yerleşik kültürel elitin varlığıdır.*” Son koşul ise ispat edilmiş bir “*fetih yeteneğidir.*”⁵

Dil etkenine dönülecek olursa, dil değişen ve içinde bulunduğu toplumda gelişen canlı bir organizmadır. Dilin milliyetçilik üzerindeki etkisi birleştirici olmakla beraber ayrıştırıcı da olabilmektedir. Dil kültürleri etkileyebileceği gibi kültürler arasında çatışmalara da sebebiyet vermektedir. Dil, milliyetçiğin ortaya çıkmasında dolaylı bir

⁵Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik*, s.37-48-55.

etkiye sahiptir. Çeşitli küçük milletler ve bu milletlerin konuşmuş olduğu diller mevcuttur. Milliyetçi hareketlerde dil yayılım alanı olarak kabul edilmektedir. Sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan toplumlarda ise yazı dili yerine günlük konuşma dilleri kullanılmaktadır. Ticaret gibi sosyal ilişkilerde diller karşılıklı etkileşimde bulunmuştur. Aynı bölgede yaşayan haklar genellikle birbirlerinin dillerinin genişlemesinde katkı sağlamıştır. Balkan coğrafyasında bu genişleme karşımıza “çoklu lehçe kullanımı” şeklinde çıkmaktadır⁶. Ayrıca, din kavramının dil oluşumu üzerinde katkısı mevcuttur. Dinsel tarikatların yayılması ve bunun kitleler tarafından kabulü dilin bir aracı olmasına yol açmıştır. Aynı coğrafyada yaşayıp aynı dili konuşmayan (Berberiler-Araplar) insanlar ortak bir din çerçevesinde iletişim kurabilmiştir. Ortak din ve bağlı olunan kutsal metnin dili toplumda iletişimin kesilmemesini sağlamıştır. Ancak 16. yüzyıla gelindiğinde kutsal sayılan diller okuyucular tarafından tercih edilmemeye başlanmıştır. Matbaanın Avrupa’da hızla yayılması ve farklı dillerde yapılan yayınların çoğalması dilin gelişimi ve bunun milliyetçilik üzerindeki etkisini arttırmıştır.⁷

Matbaanın yaygınlaşması sadece dillerin yayılmasına değil fikirlerin de farklı coğrafyalara yayılmasına olanak sağlamıştır. Matbaanın yaygınlaşması insanların yaşadıkları iyi veyahut kötü olayların diğer insanlara ulaştırması anlamına gelmekteydi. Buna verilebilecek en iyi örnek Jose Joaquin Fernandez de Lizardi’nin 1816 yılında yazmış olduğu *El Periquillo Sarniento (Kaşınan Papağan)* kitabı olacaktır. Kitabın tenkidine göre “*Meksika’daki İspanyol yöntemini yırtıcı bir biçimde mahkûm ediyor. Cehalet, batıl itikat ve yozlaşma bu yönetimin en belirgin özellikleri olarak gösteriliyor*” denmiştir.⁸ Bu kitap milliyetçi roman olarak kabul edilmiştir. Kapitalizm çarkı yayın evlerini meydana getirmiştir ve bu yayın evleri zamanla okuyucu kitlesi genişletmiştir. Bu genişleme halk dillerinde çeşitli kitapların basılmasına sebep olmuştur. Kapitalizmin bu hamlesi ulusal bilincin gelişmesine katkı sağlamıştır.⁹ Latincenin geri plana düşmesi, Reform hareketi gibi etmenler ulusal bilincin oluşmasında etkili olmuştur. Ancak okuma yazmanın olmadığı ve milliyetçiliğin henüz güçlenmediği zamanlar için dil etkili ve güçlü bir olgu değildir. Ticaret gibi sosyal etkinliklerde kullanılan iletişim dili hariç,

⁶ Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik* s.71-78.

⁷ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler*, (İstanbul: Metis Yayınları,2017), s.23-33.

⁸ Jean Franco, *An Introduction to Spanish-American Literature*, (Cambridge Üniversitesi Press,1995), s.33-34.

⁹ Anderson, *Hayali Cemaatler*, s.55.

halkların kullandıkları diller okuma yazma öncesi buldukları bölgelerle sınırlı kalmıştır. Kısaca açıklanacak olursa Hobsbawn; “*diller devletlerle birlikte çoğalır; yoksa devletler dillerle birlikte çoğalmaz*” şeklinde açıklamıştır.¹⁰

Milli bilincin güçlenmesinde bir diğer önemli etken olarak self determinasyon ilkesi karşımıza çıkmaktadır. Self-determinasyon kelime tanımı olarak; kendi kaderini tayin etme anlamına gelmektedir. Karar verme özgürlüğü, halkların yönetim şekillerini hakların belirlemesidir.¹¹

Self-determinasyon Wilson İlkeleri¹² ile bağdaştırılsa da kökleri 1789 Fransız İhtilali’ne uzanmaktadır.¹³ 1793 Fransız Anayasası “*Hakların Güvencesi Üzerine*” bölümünde;

“*Eşitliği, özgürlüğü, güvenliği, mülkiyeti, kamu borcunun güvenilirliğini, ibadet özgürlüğünü, temel eğitimi, sosyal yardımı, sınırsız basın özgürlüğünü, dilekçe hakkını, dernek kurma özgürlüğünü ve bütün insan haklarından yararlanmayı güvence altına aldığını*” belirtmiştir.¹⁴

Self- determinasyon ilkesinin sonucu olarak “*millet eşittir devlet, devlet eşittir halk*” denklemi milleti bir kara parçasına ait kılmaktadır¹⁵. Anayasada belirtilen üzere ait olunan kara parçası üzerinde her halk hürdür.

Avrupa kıtasında milliyetçilik tek bir düşünce içerisinde şekillenmemiştir. Filozoflar Avrupa’da yurt, vatan, hükümdar gibi kavramları sıkça tartışmıştır. Bu canlı ve felsefi açıdan uygun ortamda Fransız Devrimi’nin basit bir halk ayaklanması olarak görülmemesinin etkenlerinden biridir. Milliyetçilik kavramı devrimin etkisiyle yayılma alanı bulmuştur.¹⁶ Hans Kohn milliyetçilik düşüncesinin kaynağını Romantizm akımında¹⁷ aramaktadır. Özellikle Alman milliyetçiliğinin gelişmesinde Romantizm

¹⁰ Hobsbawn, *Milletler ve Milliyetçilik* s.82-83.

¹¹“Self Determinasyon”, Dictionary Erişim Tarihi: 16.07.2021 <https://www.dictionary.com/browse/self-determination#:~:text=noun,without%20consulting%20another%20or%20others.>

¹² Daha detaylı bilgi için bkz: Ufuk Özcan, “Wilson Prensipleri Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*,3 (4), 37-48.

¹³Doğan Kılınç, “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt; XII, Yıl; 2008, Sayı; 1-2, s.952.

¹⁴Ertuğrul Cenk Gürcan, “1791 ve 1793 Fransız Anayasalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13/3 (2011). s.192.

¹⁵ Hobsbawn, *Milletler ve Milliyetçilik* s.35-36.

¹⁶ Elie Kedourie, *Avrupa’da Milliyetçilik*, (İstanbul: Köprü Kitap 2007), s.22-33.

¹⁷ “*Romantizm, 18. yüzyılın ortasında Batı’da Sanayi Devrimi’nin yol açtığı toplumsal sorunlara ve Klasisizm’in katı üslubuna tepki olarak doğan bir sanat akımıdır. 19. yüzyılda edebiyat, felsefe, mimari, müzik ve plastik sanatları derinden etkileyen bu akımın örneklerine birçok farklı Avrupa ülkesinde rastlanılmaktadır. Romantizm, genel olarak Sanayi Devrimi’nin getirdiği olumsuz etkilere tepki olarak şekillenmeye başlayan ve estetik açıdan da klasik üsluplara karşı bir isyanı içinde barındıran sanatsal bir akım olarak özetlenebilir*”. Daha detaylı okuma için bkz: Ersin Berk, “Kitsch: Romantizmin

akımı etkili olmuştur.¹⁸ Milliyetçilik kavramını etkileyen diğer bir düşünür olan Jean Jacques Rousseau'nun "*Genel İrade*" tezi olmuştur. Bu teze göre bir toplumun başka bir toplumun himayesine girmesi toplumsal açıdan sorunlar meydana getirmektedir. Toplumun devamı ve toplumsal bir tehlike oluşmaması açısından "*Genel İrade*" tezini savunmuştur.¹⁹

Amerika kıtası ise Avrupa kıtasından daha farklı mücadeleler içerisindedir. Avrupa kıtasında yöneticiler yerleşik Avrupalı halkları yönetmiştir. Ortak dil, kültür ve geçmişe sahiptirler. Ancak Amerika kıtası Avrupa kıtasından göç etmiş yöneticilerin ve onların hiçbir tarihsel bağının olmadığı insanları yönettiği bir kıta halindedir. Amerika'da yaşanan milliyetçilik etkisi Avrupa ve Asya milliyetçiliklerinden farklı ilerlemiştir. Yöneticileri Avrupa kıtasında doğmuş olanlar ve Crillolar²⁰ olarak ikiye ayrılmıştır. Crillolar yönetsel olarak Avrupa doğumlulardan geri plandadır. Avrupa'da ulus devletlerin kurulması veya bağımsızlık süreçleri yerleşik elitlerin ve çoğu halk tabanlı ayaklanmalarla gerçekleşirken Güney Amerika'da bu süreç yerini siyahi, köle ve yerlilerin isyanları ile başlamıştır.²¹ Bu sürece verilebilecek örnek ülkelerden biri olan Venezuela 1811 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir.²²

Kuzey Amerika'da ise 1603 yılından itibaren İngiltere'ye bağlı koloniler kurulmuştur. Bu koloniler İngiltere'ye vergi yükümlülüğü altındadır. Valiler tarafından yönetilen koloniler hiyerarşik olarak İngiltere'deki yöneticilerden daha altta yer almışlardır. Daha sanayileşmiş olan İngiltere'den gelen hazır tüketim mallarına karşı Kuzey Amerika kolonileri hammadde göndermektedir.²³ İngiltere ile Fransa arasında yaşanan "*7 Yıl Savaşları*" (1756-1763)²⁴ İngiltere ekonomisini zorlamaya başlamıştır.

Gölgesinde", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD), Haziran, 2018; 4(1): 347-357

¹⁸ Hans Kohn, 'Romanticism and the Rise of German Nationalism', *The Review of Politics*, 12,4(1950), s.443-4 Aktaran Umut Özkırmlı, *Milliyetçilik Kuramları "Eleştirel Bir Bakış"*, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015), s.33.

¹⁹Özkırmlı, *Milliyetçilik Kuramları "Eleştirel Bir Bakış"*, s.39

²⁰ Crillo: Ailesi Avrupalı kendisi veya çocukları Amerika kıtasında doğmuş kişi, Avrupa kökenli Amerika doğumlu kişilere verilmiş addır.

²¹ Anderson, *Hayali Cemaatler*, s.63-64

²² Daha detaylı bilgi için bkz: "Venezuela", Al Jazeera, Erişim Tarihi: 16.07.2021 <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-venezuela>

²³ İhsan Burak Birecikli, "Amerika'nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)", *History Studies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, 2011, s. 82-87.

²⁴ Daha detaylı okuma için bkz: Erica Charters, "The Caring Fiscal-Military State During The Seven Years War 1756-1793", *The Historical Journal*,52,4(2009) pp.921-941, *Cambridge University Press* 2009.

Fransa'nın Kuzey Amerika kıtasındaki kolonilerinin (Kanada, Nova Scotia) hakimiyetini eline alan İngiltere vergileri yükseltmiştir. Hem güçlenen Kuzey Amerika kıtasının gücünü kırmaya hem savaştan dolayı çıkan ekstra savunma harcamaları için yükseltelen vergiler Kuzey Amerika'nın bağımsızlık hareketini tetiklemiştir²⁵.1776 yılında Kuzey Amerika kolonileri İngiltere'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 1783 Paris Antlaşması ile Amerika Birleşik Devletleri olarak tanınmıştır.²⁶

Amerika kıtasının bu kadar çabuk bağımsızlık sürecine girmesinin İspanya ve İngiltere'nin ağır vergileri, kötü yönetimi dışındaki diğer bir sebebi ise Aydınlanma²⁷'nin 1700'lü yıllarda Amerika kıtasına gelmesi sayılmaktadır.²⁸

Yeni dünyanın keşfedilmesi ve daha önce hiç duyulmamış yerel dillerin varlığı araştırmacılar için yeni bir alan oluşturmuştur. Filoloji (Dil Bilimi) gelişimi ile birlikte kelimelerin kökenleri incelenmeye başlamıştır. Filoloji geliştikçe sözlük kullanımı hayatımıza girmiştir. 18 ve 19. yüzyıl öncesi soyluluk göstergesi sayılan bazı diller (Latince, İbranice, Eski Yunanca) halkın arasına karışmıştır. Halkların kendi dillerinin yapılarını, sözcüklerini ve yazarak genişletmesi toplumsal bilinç meydana getirmiştir. Halklar kendi dillerini meydana getirmeye başlamıştır. Önceden Rus dilini kullanan Ukraynalılar Ukraynaca, Danca kullanan Norveçliler Norveççe ve İsveç dilini kullanan Finler Finceyi oluşturmuştur. Balkanlarda ise daha önceden konuşma dili olarak kullanılan çoğu dil (Sırpça, Hırvatça, Bulgarca) genişletilerek yazı dili oluşturulmuştur. Yazılı edebiyatı, yerleşik kültürü ve o dili konuşan insanların olması dilin genişlemesinde büyük etkindir. Buna Arapça örnek verilebilmektedir. Arapçanın daha fazla gelişmesi ve farklı coğrafyalarda yer bulması için çalışmalar yapılmıştır. Dilin yayılma alanı Arap milliyetçiliğinin yayılma alanını genişletmiştir. Türkiye'de ise milliyetçiliğin meydana gelmesi 11 Kasım 1831 tarihinde İbrahim Şinasi tarafından ilk resmî gazetenin yayınlanması ile başlamıştır. Asya kıtasında ise Japonya ülkesini ve

²⁵ İhsan Burak Birecikli, "Amerika'nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)", s.87-88.

²⁶"Amerika" CIA World Factbook Erişim Tarihi: 20.07.2021
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> .

²⁷ "Genellikle bir entelektüel hareket olarak Aydınlanma'nın 1688 İngiliz Devrimiyle başladığı ve 1789 Fransız Devrimiyle doruk noktasına eriştiği belirtilir. Buna göre Aydınlanma, Batı'nın hayatında ticaret ve sanayileşme yoluyla ve burjuvazinin veya bir orta sınıfın zuhuruyla birlikte gerçekleşen büyük ve çok temelli dönüşümle belirlenen tarihsel dönem ya da sürecin kültürel ifadesidir." Detaylı okuma için bkz: Sami Zariç, "Tarihsel Kökeninden Ülkelere Göre Türlerine Aydınlanma Felsefesi (Çağı) ve Türkiye Cumhuriyeti," *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2017/3, Sayı:28, S.33-54.

²⁸ Anderson, *Hayali Cemaatler*, s. 66.

sınırlarını korumak için bir dizi yenilikten geçmiştir. Okuma yazma oranının yükseltilmesi, mecburi askerlik -ki bu ve bunun gibi hareketler milliyetçi hareketlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır- sistemi getirilmiştir. Devletler kendi üst ulus inşası için bir kimlik belirlemiş ve o kimliğe yönelik açılımlarda bulunmuşlardır. Rus Çarı III. Aleksandr (1881-1894) Rus milleti kavramını oluşturmak için Rusçayı eğitim dili olarak ilan etmiştir. Bu değişiklik Rusçanın konuşulmasını ve yazılı metinlerin geliştirilmesi açısından önemlidir. İmparatorluklar ortak dil veya ortak ülküyü milliyetçilik bakışıyla değil değişen düzende hayatta kalmak için yapmıştır. Ancak, imparatorlukların veya çok uluslu devletlerin gelişen ideolojilerine karşı ortaya koydukları ortak dil ve ortak ülkü kozu Birinci Dünya Savaşı ile birlikte son bulmuştur. Yaşanan bu savaş dünyanın çehresini önemli ölçüde değiştirmiştir.²⁹

1.1.2 Milliyetçilik İdeolojisi

Milliyetçilik ideolojisi ise milli kimlik inşasına paralel olarak ilerlemiştir. Modern devlet sistemlerinin ortaya çıkmasıyla milliyetçilik kavramı da yükselmeye başlamıştır. İnsanlar içgüdüsel olarak yaşadıkları toplumlara veya atalarının köklerine bağlılık hissetmektedir ancak 18. yüzyılın son çeyreğinde ve 19. yüzyıl devamında yükselen milliyetçilik bireysel ve toplumsal yaşantıya yön veren bir unsur haline gelmiştir.³⁰

Milliyetçilik ideolojilerinin ortak hedefleri ve bu hedeflere ulaşacakları politik oluşumları mevcuttur. Milliyetçilik yekpare bir alandan oluşmamaktadır, çeşitleri mevcuttur. Kısaca açıklayacak olursak; muhafazakâr milliyetçilik, imparatorluk yanlısı milliyetçilik, köktenci milliyetçilik gibi çeşitleri mevcuttur. “*Milli Özerklik, Milli Birlik ve Milli Kimlik*” kavramları milliyetçilik ideolojisinin “*çekirdek öğretisi*” olarak kabul görmüştür. Bu öğreti toplumsal alan dışında politik alanda da etkili olmuştur. Ancak her öğretilerde olduğu gibi bu öğretinin de istisnaları mevcuttur. Milletler egemenlik veya politik fayda sağladıklarında bir başka milletin self-determinasyon, bağımsızlık veyahut yarı bağımsızlık haklarını desteklemeyebilir hatta asimile etmek isteyebilmektedir. Bu ve bunun gibi yaklaşımlar öğretilere ters düşmektedir. “*Çekirdek öğretisi*” tüm milletlere

²⁹ Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik*. s.87-98-99-103.

³⁰ Hüseyin Bal, “Anthony H. Birch’in Siyasal Teorisinde Milliyetçilik Kavramı ve İdeolojisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7 Sayı: 31, s.310.

ifade hakkı ve “özerklik” tanımıştır.³¹ Cambridge sözlüğüne göre özerklik; “*Bir kuruluşun, ülkenin veya bölgenin bağımsız olma ve kendisini yönetme hakkı, bir grup insanın kendini yönetme ya da kendi faaliyetlerini düzenleme hakkı*”³² olarak tanımlanmıştır. Özerklik kavramı milletler tarafından “*ortak birlik*” fikriyle ilişkili bulunmuştur. Bu “*ortak birlik*” kavramı ise akla ilk gelenin aksine aynı milletten olma anlamı taşımamaktadır. Bu birlik kavramı milli çıkarlar doğrultusunda aynı çatı altında toplanma ve bu milli çıkarlar doğrultusunda ortaklaşa faaliyet göstermektir. “*Çekirdek öğreti*”nin en son ülküsü ise “kimlik”tir. *Milli Kimlik* ülküsü, kolektif bir bilinç ve geçmişten gelen yapı taşlarını içermektedir.³³

“*Çekirdek öğreti*” tek başına milliyetçiliğin yapısını ve hareket mekanizmasını açıklamada yeterli ve güncel bulunmamaktadır. Bu öğretiyi geliştirecek, büyütecek ve güncelleyecek ek kavramlara gereksinim duymaktadır. Bu ek kavramlarını Smith “*özgünlük, süreklilik, saygınlık, yazgı, bağlılık ve anavatan*” olarak açıklamıştır. Bu kavramları kısaca açıklayacak olursak; “*özgünlük*” Oxford sözlüğüne göre³⁴ “*Daha önce var olan her şeyden farklı bir şekilde yeni ve ilginç olma niteliği*” şeklinde açıklanmıştır. Milliyetçilik açısından ise sadece bir milletin olan anlamı taşımaktadır. “*Süreklilik*” kelimesi milliyetçi bakış açısından zamana meydan okuyan ve zamanı gelince tekrar meydana gelecek bir “*millet*” fikrini belirtmektedir. “*Süreklilik*” sabit olmamakla birlikte değişim ve dönüşüm göstermektedir. Milliyetçi tarih yazımında kullanılan bir önceki uygarlık veyahut devletin şimdiki devletle bağdaştırmak için yapılan bir aktarım şekli “*Süreklilik*” kavramına örnek olarak verilebilmektedir. “*Saygınlık*” kavramı ise “*gerçek değer*” olarak açıklanmıştır. Saygınlık soyla, kültürel mirasla, hanedanlık yoluyla da elde edilebilmektedir. Aynı zamanda yaşanan zaferler ve güçlü lider figürleri de saygınlık ölçütüdür. “*Yazgı*”, her toplum en iyi kadere sahip olmak istemektedir. “*Milli Yazgı*” milliyetçilik açısından maddi yönünden ziyade manevi bir birleştirici unsur olarak görülmüştür. “*Yazgı*”; geçmiş ve gelecek nesiller arasında bir tutkal görevi görmektedir. “*Bağlılık*”, milliyetçi yaklaşıma göre yaşanan topluma karşı

³¹ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih*, s.39-42.

³² “Autonomy”, Cambridge Sözlük Erişim Tarihi: 21.07.2021
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s/%C3%B6z%BCk/ingilizce/autonomy>

³³ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih*, s.44-47.

³⁴ “Özgünlük” Oxford Sözlük, Erişim Tarihi: 21.11.2021
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/originality?q=originality>

hissedilen “*bilinçli*” bağlılık, “*en üstün siyasi erdem*” olarak nitelendirilmiştir. Yaşanılan yere duyulan sevgi milliyetçi düşüncenin toplumdaki yerinin sağlamlığı açısından önem arz etmektedir. Bulunulan toplumu sevmek milliyetçiliği canlı tutan bir eylemdir. “*Anavatan*” “*belirli bir toprak ve onun kaynakları üzerinde siyasi hak iddiası*” şeklinde açıklanabilmektedir. Geçmiş nesillerden kalan bir miras şeklinde de yorumlanabilmektedir.³⁵ Milliyetçilik tek bir yapıdan oluşan bir ideoloji değildir. Kültür ve din milliyetçiliği besleyen birer atardamar vazifesi görmektedir.

Özellikle 19. yüzyıl Avrupa’sı milliyetçilik çalışmaları açısından önemlidir. Ulus devlet olma süreci mi milliyetçiliği başlatmıştır yoksa tam tersi mi ulus devleti meydana getirmiştir sorusu karşımıza çıkmaktadır. Alman araştırmacılar milliyetçilik ulus devlet sürecini meydana getirmiştir derken Fransız araştırmacılar ise bunun tam tersini savunmuştur.³⁶ Milliyetçilik ideolojisi tarihçi yazarlar tarafından çalışmalar ile desteklenmiştir. Fransız tarihçi/yazar Jules Michelet (1798-1874) millet kavramını “*bireysel özgürlüğün teminatı olarak*” açıklamıştır.³⁷ John Stuart Mill (1806-1873) ise *Considerations on Representative Government* eserinde “*aralarında bir yakınlık olan insan grubu*” şeklinde yazmıştır. Marx ve Engels milleti “*kapitalist üretim biçiminin feodalizmin yerine geçmesiyle sonuçlanan uzun bir tarihsel sürecin ürünü*” olarak açıklamıştır. Fransız Tarihçi Ernest Renan, milliyetçiliği “*özel tercihleri ön plana çıkararak*” yapmıştır. Açıklayacak olursak; millet kavramını din, dil, kökene bağlayan açıklamaları kabul etmemiştir. Renan, milletlerin meydana gelmesinde “*siyaset ve ortak geçmişi*” diğer etkenlerden daha önemli bir konumda görmüştür.³⁸

1.1.3 Milliyetçilik Kuramları

Millet kavramında sorulan sorulardan sonra araştırmacıların sorduğu bir diğer soru ise “*milletler ve milliyetçilik ne zaman doğmuştur*” olmuştur. Bu sorular da beraberinde çeşitli soruları getirmiştir. “*Milliyetçilik mi devleti oluşturur devlet mi milliyetçiliği*” veya “*Milliyetçiliğin gelişmesinde Sanayi Devrimi’nin rolü*” nedir gibi sorular türetilmiştir.³⁹

³⁵ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih*, s.48-52.

³⁶ Jaffrelot, C, *Bazı Ulus Teorileri Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev. S. İdemen.) Haz. Jean Leca. (İstanbul: Metis Yayınları, 1998), s.10-40.

³⁷ Antony D. Smith, “*Nationalism and the Historians*”, s.177-8 Aktaran Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları “Eleştirel Bir Bakış*, s. 42.

³⁸ Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları “Eleştirel Bir Bakış*”, s. 43-56.

³⁹ Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları “Eleştirel Bir Bakış*”, s. 67-78.

Milliyetçilik kendi içerisinde kuramlara ayrılmıştır. Bu şekilde milliyetçilik kavramının yaklaşımları, dönüşümleri ve yansımaları daha açıklayıcı bir şekil almıştır. Milliyetçilik kuramları üç temel bölümde incelenmektedir. Bu bölümler; İlkçi, Modernist ve Etno-Sembolcü olarak açıklanmıştır.

İlkçi veya Özcü yaklaşım; bu yaklaşımı ana hatlarıyla açıklayacak olursak “*Milletleri doğal ya da eski çağlardan beri var olan yapılar olarak görenleri nitelendirmek için kullanılmaktadır*” denmiştir.⁴⁰ Smith bu yaklaşımın savunucularındandır. İlkçi yaklaşıma göre millet kavramı modern zamanla meydana gelmemiştir. Daha eskilere dayatılmıştır, kendiliğinden meydana gelmiştir herhangi bir yapı çerçevesinde oluşturulmamıştır.⁴¹ İlkçi yaklaşımın savunucularından biri olan Antropolog ve Sosyolog Clifford Geertz ise yaklaşımı “*İlkçi bağdan kastedilenin toplumsal yaşamın verili, daha doğrusu verili olduğu varsayılan, öğelerinden kaynaklanan bağlar olduğunu belirtir ve bunlar arasında kan bağı din, dil ve belirli toplumsal alışkanlıklar*” olarak açıklamıştır.⁴²

Bu yaklaşımının savunucularından bir diğeri olan Herder ise dil, yaşayış ve tarihsel bağların milliyetçiliği meydana getirdiğini savunmuştur. İlkçi yaklaşım, milliyetçiliğin yapı taşlarını tarihsel süreçlerden bağımsız ele almaktadır.⁴³ Bu yaklaşım için “*kimlik*” kavramı sabittir, dönüşüme veyahut değişime uğramamaktadır. Ancak insan ve toplum sürekli dönüşüm geçirmektedir. Sabit kimlik kavramı günümüzde geçerliliğini sorgulatmaktadır. Canlı bir organizma olan toplumlarda kimliğin sabit ve kati suretle varyasyona uğramayacak olması mümkün gözükmemektedir.⁴⁴

Bu yaklaşım Umut Özkırmılı'nın “*Milliyetçilik Kuramları*” kitabında yazıldığı üzere kendi içerisinde “*Doğalcı, Biyolojik ve Kültürel*” olarak üç ayrı bölüme ayrılmıştır. “*Doğalcı*” görüşüne göre; “*Etnik kimlik, konuşma yeteneği, koku alma, görme duyuları ya da cinsiyet kadar doğal bir parçamızdır.*” Bu görüş daha çok ulus inşa süreçlerinde tercih edilmiştir. Milli bir yapılanma oluşturmak isteyen devletler bu görüşü

⁴⁰ Özkırmılı, *Milliyetçilik Kuramları “Eleştirel Bir Bakış”*, s.79.

⁴¹ Abdulvahap Akıncı, “*Milliyetçilik Kuramları*”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, 2014, s.139.

⁴² Özkırmılı, *Milliyetçilik Kuramları “Eleştirel Bir Bakış*, s. 81.

⁴³ Gökalp, “*Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme*”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/Vol.:7- Sayı/No: 1: (2007), s.281- 282.

⁴⁴ Mustafa Altunoğlu, “*Millet İnşa: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar*”, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 26, Nisan 2010, s.2

kullanmıştır. Kurulacak olan milletleri bir temele bağlamak, eski medeniyetlerle bağ kurmak ve bunları yeni kurulan devletler ile ilişkilendirilmiştir. Tarihsel olarak milletler yükselip düşebilmektedir. Ancak bu görüşte önemli olan onu “uyandırmaktır.” Dağılan imparatorluklar ya da devletler milleti ortadan kaldırmamıştır. Minogue “Doğalcılık” görüşün açıkladığı milletin tekrar canlandırılması kavramını “uyuyan güzel” ismiyle açıklamıştır.⁴⁵ “Doğalcı” görüşün içerisinde bir parantez açan Smith bu görüşle bağlantılı yeni bir görüş öne sürmüştür. “Eskilci” adını verdiği bu görüşün temel bakış açısı Umut Özkırmımlı’nın “Milliyetçilik Kuramları” kitabında açıklanıldığı üzere şu şekildedir; “Milletlerin eski çağlardan beri var olduğunu ve geçmişten bugüne fazla değişikliğe uğramadan gelmiş olduğunu savunur. Biçimsel farklılıklar gözlenirse bile, milli özün hep aynı kaldığını ileri sürer” şeklindedir.⁴⁶

“Biyolojik” görüş ise; milleti “genetik özelliklerde ve içgüdülerde” açıklamaktadır. Bu görüşün tekrar gündeme gelmesini sağlayan araştırmacılar Wilson, Trives ve Badcock’tur.

“Sosyo- biyolojik kuramların temelinde üreme çoğalma temeli yatar. Buna göre; insanları öncelikli olarak üreme eyleminde başarıya ulaştırma arzusu yönlendirilir. Bu amaca yönelik en uygun davranış ise yakınlarla, hısımlara eşleştirmektir çünkü onlar tanınır bilinir”⁴⁷.

Sosyo- biyolojik kavramın savunucularından Pierre van den Berghe “İnsan ilişkilerinde üç güdünün egemen olduğunu söyler bunlar; hısımlara akraba seçilmesi, karşılıklılık ve zorlama” şeklindedir. Bu üç tane güdü sırasıyla açıklanacak olursa; kendine yakın bulunanı seçme, bireysel faydacılık kavramının esas alınması ve kişisel çıkarların esas alınıp tek taraflı kaba kuvvet kullanımı şeklindedir.⁴⁸

“Kültürel” görüşe göre; “İlk olma niteliği taşıyan, birincil bağlılıklar verilidir, her şeyden önce vardır, hiçbir şeyden türememiştir. Söz konusu bağlılıklar doğal hatta tinseldir.⁴⁹ Kişinin mensubu olduğu cemiyetin yaşayışına sadakat duyması beklenmektedir. Bu sadakat mecburidir. Ancak beklenen sadakat bireysel faydacılıktan ziyade hissedilmesi gereken bir ilişkidir.⁵⁰

⁴⁵ Özkırmımlı, *Milliyetçilik Kuramları* “Eleştirel Bir Bakış, s.82-85

⁴⁶ Özkırmımlı, *Milliyetçilik Kuramları* “Eleştirel Bir Bakış, s.91.

⁴⁷ Özkırmımlı, *Milliyetçilik Kuramları* “Eleştirel Bir Bakış, s.87-88.

⁴⁸ Özkırmımlı, *Milliyetçilik Kuramları* “Eleştirel Bir Bakış, s. 88.

⁴⁹ Jack D. Eller ve Reed M. Coughlan, “The Poverty of Primordialism”, s. 187 Alıntılan Özkırmımlı, *Milliyetçilik Kuramları* “Eleştirel Bir Bakış s. 89.

⁵⁰ Özkırmımlı, *Milliyetçilik Kuramları* “Eleştirel Bir Bakış, s. 89-90.

Modernist (Araçsalıcı) yaklaşım ise İlkçi yaklaşımdan farklı olarak milletlerin oluşmasını toplumsal olaylarla bağlantılı görmektedir. Modernist yaklaşımın en önemli temsilcileri arasında Anderson ve Hobsbawm bulunmaktadır. Anderson, milliyetçiliğin “*hayali bir cemaat*” olduğunu savunmuştur. Modernistler, milliyetçiliğin yalnızca gelişmelerle meydana geldiği konusunda hemfikirdirler. Sanayideki değişimler, bilimsel ve toplumsal ilerlemeler milliyetçiliğin oluşmasına zemin hazırlayan etkenler olmuştur. İlkçi yaklaşımın ileri sürdüğü milletin devamlı olması ve değişmemesi kavramlarını reddeden Modernist yaklaşım milletin sabit bir olgu olmadığını belirtmiştir. İlkçi yaklaşıma zıt olarak Modernist yaklaşım milliyetçiliği doğal olarak kabul etmemektedir. Yaşanılan kültürel ve sosyal değişimler sonucu meydana gelen mevcut siyasal sistem milliyetçiliğin oluşmasına katkı sağlayan ve aynı zamana gelişmesine olanak sağlamıştır. Halk, yaratılan fırsatlar çerçevesinde yer değiştirmeye başlamıştır. Bu göçler toplumsal dinamikleri de değiştirmiştir. Köylerden veyahut taşra bölgelerden şehirlere yapılan göçler ise aynı kültüre sahip insanların daha yakınlaşmasına neden olmuştur.⁵¹

Bir diğer değişiklik ise 18 ve 19. yüzyıllar arasında yaşanan toprak reformları sonucu büyük toprak sahiplerinin ve yönetimlerin zayıflaması ile oluşmuştur. Köylü sınıf artık toprak sahiplerinin egemenlikleri altında değil bireysel özgürlüklerini kazanmaya başlamıştır. Kendi topraklarına sahip olma arzusu milliyetçilik ideolojisini ateşleyen bir unsur olmuştur. Köylü sınıfın gelişmesi, özgürlüklerini gerçekleştirme toplumsal kalkınmanın ve modernleşmenin yapı taşı olmuştur.⁵²

Sanayinin gelişmesi ile birlikte toplumun refah seviyesinin artmasıyla doğru orantılı olarak modern bir halk oluşmuştur. Modern halk ise beraberinde kültür seviyesinde yükselme ve modern siyasal yapılanmayı getirmiştir.⁵³ Modernist yaklaşım milliyetçiliğin ilk çağlardan beri süregelmediğini modern bir olgu olarak kabul etmektedir. Devletlerin milletleri yaşanan toplumsal süreçler tarafından oluşturduğu savunulmuştur. Ancak bir konunun altını çizicek olursak; millet ile devlet ortak bir

⁵¹ Celalettin Yanık, Mustafa Kara, “Milliyetçiliğe Yönelik İki Kuramın Değerlendirilmesi: Modern Milliyetçi Kuram ve Etno-Sembolcü Milliyetçi Yaklaşım”, *Cankiri Karatekin University Journal of Institute of Social Sciences*, 7(1): s.566-576.

⁵² Gerhard Kessler, “Avrupa’da Ziraat Rejimleri ve Ziraat Reformları”, *İstanbul Üniversitesi, Cilt:4, Sayı:4, 1944, s.411-451.*

⁵³ Yanık, Kara, “Milliyetçiliğe Yönelik İki Kuramın Değerlendirilmesi: Modern Milliyetçi Kuram ve Etno-Sembolcü Milliyetçi Yaklaşım”, s.567.

biçim veyahut ortak bir zaman içerisinde meydana gelmemiştir. Her biri diğerinden ayrı koşullarda şekillenmiştir.⁵⁴

Üçüncü ve son olan Etno-Sembolcü yaklaşım Modernist ve İlkçi yaklaşımların milliyetçi düşünce çerçevesinde yeterli açıklayıcılıkta görmemektedir. En önemli temsilcisi Smith'tir. Modernist ve İlkçi yaklaşımlar etnik kültürler ve etnik kimliklerin milliyetçiliğin oluşumu üzerindeki etkisini inceleme konusunda göz ardı edildiğini savunmuştur. Smith diğer iki yaklaşımın değişen dünya düzeninde eksik noktaları olduğunu belirtmektedir. Millet, modernleşen ve sanayi ile gelişen bir yapı veyahut antik kökenleri olduğundan ziyade etnik olarak incelenmesi gerektiği açıklamıştır. Millet ve milliyetçilik kavramlarının gelişim süreçlerinin ortak noktasını tarihsel ilişki ve siyasal topluluk üstünde şekillendirilmesi gerektiğini savunan Etno-Sembolcü yaklaşım kültürel değişimlerin milliyet milliyetçilik kavramlarını etkilediğini belirtmiştir. Smith, etnik kimliklerin güçlü olduğunu belirtmiştir. İlkçi yaklaşımla karıştırılmaması açısından söylenen kimlik değişmez değildir. Etnik kimlik; dönüşüm geçirebilmekte ve farklı varyasyonlarla canlı kalmaya devam edebilmektedir. Ancak burada önemli olan tarihsel süreklilik açısından kimliklerini kaybetmemeleri ya da bu varyasyonların kimlik aktarımında ne kadar etkili olduğudur. Smith Etno-Sembolcü yaklaşım ile Modernist ve İlkçi yaklaşımlara ek bir bakış açısı sunmayı hedeflemiştir.⁵⁵

Etno- Sembolcü yaklaşıma göre etnik kimlik değişse bile imgesel aktarımlar kimliğin sürekliliğinde etkili olacaktır. Bu yaklaşım; imgesel ve tarihsel bağlarla, alegorik bir hissi bağ ile milliyetçiliğin ortaya çıkmasını gerçekleştirmiştir.⁵⁶

1.2. Uluslararası Göç

Göç kelimesini Cambridge Sözlüğü "*genellikle geçici olarak bir ülkeden veya bölgeden diğerine geçmek*" şeklinde açıklamıştır⁵⁷. Göçebe ise genellikle göç eden insan topluluklarına verilen ad olmuştur. Türk Dil Kurumu göçebe kelimesini "*Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer değiştiren,*

⁵⁴Akıncı, *Milliyetçilik Kuramları*, s.142.

⁵⁵Altunoğlu, Millet "İnşa: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar", s.6-7.

⁵⁶Yanık, Kara, "Milliyetçiliğe Yönelik İki Kuramın Değerlendirilmesi: Modern Milliyetçi Kuram ve Etno-Sembolcü Milliyetçi Yaklaşım" s.576.

⁵⁷ "Migrate", Cambridge Sözlük Erişim tarihi: 11.03.2021
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/migrate>

yerleşik olmayan (kimse veya topluluk), göçer, göçkün” olarak belirtmiştir⁵⁸. Göç ve göçebelik Türk kültürünün eski bir parçasıdır. Hala Toros Dağı'nın eteklerinde göçebe Türk toplulukları bulunmaktadır. Göçmenliğin ise kabul edilmiş uluslararası bir tanımı mevcut değildir. Göçmen kelimesini en açık şekilde açıklayan kurum International Organization for Migration (IOM- Uluslararası Göç Örgütü) olmuştur. IOM,

“Uluslararası hukukta tanımlanmayan, bir ülke içinde veya uluslararası bir sınırın ötesinde, geçici veya kalıcı olarak ve çeşitli nedenlerle olağan ikamet ettiği yerden uzaklaşan bir kişinin ortak hukuk anlayışını yansıtan bir şemsiye terim” biçiminde izah etmiştir.⁵⁹

Göçün tanımı ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR, The UN Refugee Agency) tarafından yapılmıştır. Bu tanım *“genellikle düzensiz bir şekilde, aynı rotalar üzerinde ve aynı ulaşım araçlarını kullanarak, ancak farklı nedenlerle birlikte seyahat eden insan akışını ifade eder”* şeklindedir.⁶⁰

1.2.1 Uluslararası Göç Kavramı

Göçler iç göçler ve uluslararası göçler olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. Böyle bir ayırım göç kavramını açıklamakta fayda sağlamaktadır. Ayrıca farklı disiplinlerde çalışma alanları oluşturmaktadır. IOM Göç Terimleri Sözlüğü uluslararası göç terimini *“Kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur”* şeklinde açıklamıştır.⁶¹

Göç yapmayı tetikleyen en iç duygu – evrimsel dürtü- hayatta kalma içgüdüsünden kaynaklanmaktadır. Daha iyi bir hayat, daha üst refah seviyesi arayışı insanı göç etmeye iten unsurlar arasındadır. İnsanları göç etmeye zorlayan veyahut gönüllü olarak göç etmesini tetikleyen eylemler hem ülke sınırları içerisinde hem uluslararası şekillerde meydana gelmektedir.⁶² Ülke sınırları içerisinde yapılan göç hareketleri; *“mevsimlik göçler, sürekli göçler, emek göçleri (tayin), zorunlu- gönüllü göç”* olarak kategorize edilmektedir. Uluslararası göçler ise; *“beyin göçü, işçi göçleri ve*

⁵⁸ “Göçebe” Türk Dil Kurumu, Erişim tarihi: 11.03.2021 <https://sozluk.gov.tr/>

⁵⁹“IOM'nin "Göçmen" Tanımı”, Uluslararası Göç Örgütü, Erişim tarihi: 11.03.2021 <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>

⁶⁰ “İltica ve Göç”, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Erişim tarihi: 11.03.2021 <https://www.unhcr.org/asylum-and-migration.html>

⁶¹ “Göç Terimleri Sözlüğü,” Uluslararası Göç Örgütü ,Erişim tarihi: 11.03.2021 [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) s.90.

⁶² Zeynep Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 20, s.292-293.

mübadele” olarak kategorize edilmektedir.⁶³ Uluslararası göç unsuruna küreselleşme ateşleyici unsur olmuştur. Toplumların teknolojik gelişmeler sayesinde etkileşimlerinin artması, sahip olunan imkanların yeterli gelmemesi veya sorgulanması yer değiştirme fikrinin yaygınlaşmasının sebeplerinden biridir. Küresel göç dalgaları içerisinde doğal afetlerin verdiği hasarlar sonucu daha güvenilir yer bulma arayışında olan ya da savaştan kaçan insanları da barındırmaktadır. Bu göç dalgaları toplumsal kargaşalara da sebebiyet vermektedir. Farklı toplumsal gelenekler, inanışlar ve dil faktörü göç edilen yer ile entegrasyon sorunu yaratmıştır. Yapılan göç hareketleri geçici ve kalıcı şekillerde gerçekleştirilebilmektedir. Göç yalnızca taşınma eylemi demek değildir içerisinde sosyo- kültürel birçok unsur barındırmaktadır.⁶⁴

IOM, 2020 yılında yayınladığı göç raporuna göre uluslararası göç oranı yükselmeye devam etmektedir. 1970 yılında dünya nüfusunun %2,3’ü uluslararası göçmenken bu oran 2019 yılında %3,5 olmuştur. Bu 271,642,105 kişinin uluslararası göçmen olduğu bilgisini vermektedir.⁶⁵ Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre ise en fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yapan ülke Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmaktadır. 1990’lardan sonra değişen siyasi dengelerinden dolayı özellikle Almanya uluslararası göçmen sayısı artan ve en fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yapan ikinci ülke olmuştur. Yoğunlukla işçi ve beyin göçü alan Almanya uluslararası göçmen nüfusunun %13,1’ini barındırmaktadır. Onu %13 ile Suudi Arabistan takip etmektedir. Uluslararası göç alan ülkeler çoğunlukla ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdir.⁶⁶

1.2.2 Uluslararası Göçün Tarihi

İlk kitlesel göç hareketi Kavimler Göçü olarak bilinmektedir. Kavimler Göçü Asya kıtasında başlamış ve dünyanın çehresinin değişmesine sebep olmuştur. Yaşanan bu kitlesel göç birçok topluluğu yerinden oynatmış ve başka yerlere göç etme zorunluluğu doğurmuştur. Bu kitlesel göçün niçin yaşandığına değinecek olursak; Orta Asya bölgesinde yaşayan toplulukların kuraklık çekmesi, hızlı ve kontrolsüz artan nüfus ve

⁶³ Yusuf Sayın, Ahmet Usanmaz, Fırat Aslangiri, “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31):2016, s.1-3.

⁶⁴ Zeynep Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, s.293.

⁶⁵ Uluslararası Göç Örgütü, “2020 Dünya Göç Raporu”, s.9.

⁶⁶ “Birleşmiş Milletler Uluslararası Göçmen Nüfusu”, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Erişim tarihi: 16.03.2021

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?2g2>

beslenme konusunda meydana gelen yetersizlikler olarak açıklanmaktadır. Ayrıca bölgede yaşayan Türk kavimlerinin ve Asya Hun İmparatorluğu'nun Çin'in uyguladığı tahakkümden kurtulmak amacıyla genişlemeye ihtiyaç duymuştur. Hayati sebeplerden dolayı başlayan bu göç yıllarca sürecektir bir akımın başlangıcı olmuştur. Gerçekleşen bu hareketlilik Avrupa bölgesinde hüküm süren Roma İmparatorluğu'nun halihazırda olan iç sorunlarını derinleştirmiştir.⁶⁷ Milattan sonra 350 ile 800 yılları arasında süren bu kitlesel göç Avrupa'nın mevcut statükosunu değiştirmiştir. Roma İmparatorluğu Batı Roma ve Doğu Roma olarak ikiye bölünmüştür. Yerleşik kavimler gelen göçmen dalgasına dayanamayarak yer değiştirmiştir. Bu kitlesel göç ile İlk Çağ artık yerini Orta Çağ'a bırakmıştır.⁶⁸

İnsanlar buldukları yerlerden sürekli göç etmekte ve sürekli göç etme eğilimi göstermektedir. Kimi zaman bireysel kimi zaman toplu şekillerde yapılmaktadır. Gönüllü ya da zorunlu olarak yapılan göçlere coğrafi keşiflerin başlaması ile yeni toprakların keşfedilmesi ve bulunan toprakların kaynaklarını hammadde içinde yaşayan insanların ise potansiyel işçi olarak görülmesi sistematik bir şekilde köleleştirilmeyi başlatmıştır. 1500'lü yıllarda başlayan bu sistematik zorla yerinden etme insan haklarına aykırı düzende gerçekleşmiştir.⁶⁹ Özellikle Afrika kıtasından Amerika kıtasına yapılan bu zorlama göç hareketi ABD'nin 1865'te köleliği yasaklayana kadar sürmüştür. Bu süre zarfında 12,5 milyon Afrikalı Amerika kıtasına getirilmiştir.⁷⁰ Bu gerçekleşen zorlama kitlesel göç hareketlerini durdurmak için uluslararası alanda sözleşmeler imzalanmıştır. İlk olarak Türkiye'nin de taraf olduğu, 25 Eylül 1926 yılında insan haklarına aykırı her türlü eylemi reddeden, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları kabul etmeyerek ortadan kaldırılması amacıyla imzalanan Cenevre Sözleşmesi'ne (Esaretin Men'i) ek olarak BM Genel Kurulu 7 Eylül 1956 Tarihli "Kölelik, köle ticareti, köleliğe benzer uygulama ve geleneklerin ortadan kaldırılmasına dair Ek Sözleşme"

⁶⁷ Fatma Çapan, Baran Güvenç, "Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6 Sayı 18 Kış 2017, s. 632-633.

⁶⁸ Kavimler Göçü Nedir? Maddeler Halinde Kavimler Göçü Nedenleri ve Sonuçları Nelerdir? "Kavimler Göçü", Erişim tarihi: 16.03.2021 <https://www.milliyet.com.tr/egitim/kavimler-gocu-nedir-maddeler-halinde-kavimler-gocu-nedenleri-ve-sonuclari-nelerdir-6440811>

⁶⁹ Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 9/2 Winter 2014, s.1687.

⁷⁰ "Köle ticareti günümüzdeki gen haritasında nasıl bir etki bıraktı?" Erişim tarihi: 16.03.2021 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53558885>

imzalanmıştır.⁷¹ Ayrıca kişinin isteği dışında çalıştırılmasının durdurulması için Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 10 Haziran 1930'da “Zorla Çalıştırma Sözleşmesi”⁷² imzalanmıştır.⁷³

Köleliğin son bulmasından sonra yaşanan en büyük kitlesel göçlere iki büyük dünya savaşı örneği verilebilmektedir. Daha önce hiç yaşanmamış şekilde alana yayılan bu savaşlar arkasında hem sosyolojik hem kültürel bir yıkım bırakmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonucunda imparatorluklar yıkılmış devletlerin ülke sınırları değişmiştir. Daha güvenilir, kültürel ve dini açıdan daha yakın hissedilen bölgelere göçler başlamıştır. Bu göç dalgasına Balkan coğrafyasından Türkiye topraklarına yapılan göçler örnek verilebilmektedir. Yeni kurulan devletler ve sağlanan imkanlar da insanların ilgisini çekmiştir. Ülkeler arasında yaşanan mübadele gibi toplu uluslararası göçler de yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan ırksal soykırımlar göç etme rotasını hareketlendirmiştir. Soykırımdan kaçan Yahudiler farklı coğrafyalara göç etmiştir. Aynı şekilde Yahudiler gibi ırksal asimilasyondan kaçan Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler de Çin baskısından kurtulmak için soydaş ülkelere göç etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında “Doğu Lejyonları”⁷⁴ (Özbekler, Kazaklar, Kırgızlar, Türkmenler, Karakalpaklar, Balkarlar, Karaçaylar, Azerbaycan Türkleri, Dağıstanlılar, İnguşlar, Çeçenler) olarak adlandırılan ülkelerden Türkiye'ye göçler yaşanmıştır.⁷⁵

Dünya savaşlarından sonra bölgesel yaşanan savaşlar ve çatışmalar da insanların toplu göç hareketini hızlandıran etkenlerden olmuştur. Toplumsal hadiselerin tetiklediği bu zorunlu göçlere 1980-1988 yılları arasında yaşanan İran-İrak Savaşı sonrası Türkiye

⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete, 6 Ocak 1964.

⁷² Daha detaylı bilgi için bkz: “Zorla Çalışma Sözleşmesi” Uluslararası Çalışma Örgütü, Erişim tarihi: 17.03.2021 https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm

⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunlar ve Tutanaklar, Erişim tarihi: 17.03.2021 https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700361.pdf

⁷⁴ Doğu Lejyonları: Almanya tarafından esir alınan Sovyet askerlerinin içerisinde Türk asıllı olanların iyileştirilip Sovyetlere karşı savaşa gönderilmesi. 1942 Yılında Türkistan Lejyonları kurulmuştur. Daha sonra tüm Sovyetler Birliği bağı, soyu olan askerler Doğu Lejyonları olarak Sovyetler Birliğine karşı Almanya safında savaşmıştır. Daha detaylı okuma için; Latif Çelik, “İkinci Dünya Savaşı Döneminde Nazi Almanyası Tarafından Kurulan Türkistan Lejyon Ordusu'nun Savaşa Etkileri”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

⁷⁵“Kitlesel Akınlar”, Göç idaresi Genel Müdürlüğü Erişim tarihi: 19.03.2021, <https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>

gibi yakın ülkelere yapılan göçler örnek verilebilir. İdeolojik değişimler sonucu da kitlesel bir göç hareketi yaşanabilmektedir, 1979 yılında İran'da yaşanan rejim değişikliği ile uluslararası bir göç hareketliliği yaşanmıştır. Uluslararası göç günümüzde de sürmektedir. Suriye'de yaşanan savaş ve iç karışıklıklar bölgede yaşayan halkın Türkiye ve Avrupa topraklarına yayılmasına neden olmuştur. Bu yaşanan güncel sorun uluslararası göç mülteci akını başlatmıştır.

Uluslararası göç güncel ve devam eden bir olgudur. Bitmesi şu anki uluslararası konjonktürde olası görünmemektedir. Kavimler göçü ile başlayıp günümüzde de hala devam eden bu kitlesel hareketlilik insanların daha iyi bir hayat şartı arayışının devamıdır.

1.2.3 Uluslararası Göçün Çeşitleri

Göçün nasıl gerçekleştiği, neyi amaçladığı ve hangi araçla gerçekleştiğini açıklamakla başlamak araştırmanın devamlılığı açısından önemlidir. Nasıl gerçekleştiği sorusunun cevabı zorunlu ve isteğe bağlı olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Zorunlu göç; kişilerin buldukları yerden toplu veya bireysel şekillerde savaş, doğal afet, rejim değişikliği gibi nedenlerden dolayı yapılmaktadır. İsteğe bağlı göç ise kişisel tercihlerden dolayı daha yüksek refah seviyesi için bulunulan yerden ayrılmadır. Yapılan göçün neyi amaçladığına değinecek olursak çalışma için ya da mülteci olarak yapılabilmektedir. Çalışma amacıyla yapılan göç işçi göçü ve beyin göçü olarak tekrar alt başlıkta toplanmaktadır. Hangi araçla yapıldığını açıklayacak olursak yasal ve yasa dışı şeklindedir.⁷⁶

Beyin Göçü

Bu göç çeşidi kişilerin istekleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Genellikle az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yapılmaktadır. Okumuş ve mesleğinde uzmanlaşmış kişiler hayatlarını yüksek standartta devam ettirebilmek amacıyla bu göç yolunu tercih etmektedir. Kişiler proje veya araştırma amacıyla da süreli göçler gerçekleştirebilmektedir. Gelişmiş ülkeler bu yolla gelen göçleri desteklemektedir. Bu desteklemenin iki ana sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki sanayileşme, teknolojik

⁷⁶ Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", s.1687.

ilerlemenin sekteye uğramadan sürdürülebilmesidir. Bu yolla göç eden bireyler birer “*beşerî yatırım*” olarak görülmektedir. İkinci sebep ise beyin göçü alan ülkelerin beyin göçleri ile birlikte hazır uzmanlara sahip olmasıdır. İkinci sebep detaylı açıklanacak olursa, göç alan ülkeler eğitim masraflarından tasarruflu konumdadır. Ancak tam tersi şekilde beyin göçü veren ülke her açıdan zararlı konumdadır.⁷⁷

Beyin göçünün unsurları vardır. Bunları açıklayacak olursak;⁷⁸

- Bir veya birden fazla meslek dalında arz talep dengesizliği ve ülke içerisinde meydana gelen yığılma.
- Kazanılan mesleğin bulunulan yerde istenilen seviyede gelir sağlayamaması insanları psikolojik olarak yeni arayışlara sevk etmektedir.
- Okumuş işsizliğin meydana gelmesi, üniversiteli işsizliğin sayısının artması ve istihdam konusundaki yetersizlikler göçü tetiklemektedir.
- Proje gibi bilimi, sanatı ve kültürü ilerleten çalışmalara maddi destek sağlanmaması ve bilime verilen önemin düşük olması kişileri beyin göçüne yöneltmektedir.
- İnsanların hayatlarını sürdürebileceği huzurlu ortamın bulunmaması, düzenin mevcut olmaması güvenilir ve sakin bir ortam arayışına sebebiyet vermektedir.

Mübadele

Mübadele Arapça bir kelimedir. Sözlük anlamı değişim demektir.⁷⁹ Mübadele bizlere Türkiye- Yunanistan arasında gerçekleşen nüfus mübadelesini çağrıştırmaktadır. Ancak bu mübadele öncesi Türkiye- Yunanistan- Bulgaristan arasında yapılan 1919 Neuilly Barış Antlaşması ile başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Anadolu topraklarının galip devletler tarafından paylaşılması barış antlaşmasının bu mübadele hükümlerini zorlaştırmıştır. Mübadele taraflarından olan Yunanistan’ın 1922 yılında Ege bölgesine asker çıkartması ve işgal teşebbüsü ile bu kişisel rızaya bağlı göç boyut değiştirmiştir. Lozan sonrası 30 Ocak 1923 yılında yapılan Türk- Yunan Mübadele

⁷⁷ Mustafa E. Erkal, “Beyin Göçü”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:18, 1980, s.73-75.

⁷⁸ Olgaç Yüksel Akdora, “Dünyada ve Türkiye’de Beyin Göçü: Türk Beyin Göçüne Paradoksal Önlemler”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2002, s. 31-38.

⁷⁹“Mübadele”, Türk Dil Kurumu Erişim tarihi: 19.03.202, <https://sozluk.gov.tr/>

Antlaşması ile iki millet arasında vatandaş değişimi yapılmıştır.⁸⁰ Yunanistan'ın Ege topraklarına yaptığı bu işgal hareketi uzun süredir birlikte yaşayan halkların karşılıklı meydana gelen olaylardan çokça etkilenmesi ile sonuçlanmıştır. İşgal süresinde, Anadolu'da bulunan kimi Rumların işgal güçlerine destek vermesi ve Rum çetelerinin zararlı faaliyetleri de mübadeleyi hızlandıran etkenlerden biridir. Ayrıca yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenilir halklarla güvenilir bir toplum üzerinden inşası hayati bir önem içermektedir.⁸¹ Mübadele halkların belirli kurallar çerçevesinde toplu bir şekilde göç etmesidir.

İşçi göçü

İşçi göçleri, tekil veya çoklu olarak yapılabilmektedir. Beyin göçünde aranan nitelikler işçi göçlerinde aranmamaktadır. Ülkelerin beyin göçünde talep ettiği nitelik ve alan uzmanlığı işçi göçünde yoktur. Belirli endüstriyel, tarım ve sanayi alanında insan gücüne duyulan ihtiyaç işçi göçlerinin temelini oluşturmaktadır. İşçi göçleri genellikle kişinin daha fazla kazanç sağlaması üzerine kurulu bir göç sistemidir.

Bu işçi göçüne iki örnek verilebilir. İlki 19. yüzyılda Osmanlı topraklarından Rusya'ya yapılan ve 20. yüzyılda Türkiye Cumhuriyetinden Almanya'ya yapılan göçlerdir. Osmanlı İmparatorluğunun 19. yüzyılda zayıflayan ekonomisi halkı başka coğrafyalarda çalışmaya sevk etmiştir. Tarım açısından dezavantajlı bölgelerden göç talepleri daha yoğun olmuştur. Ayrıca vergilerin ağırlaştırılması (Tanzimat Fermanı ile vergiler yükselmiştir.⁸²) göç unsurunu tetiklemiştir. 2. Meşrutiyet dönemi ile herkese zorunlu askerlik⁸³ kararı gayrimüslim nüfusun göç etmesini hızlandıran önemli bir etken olmuştur. Özellikle Rusya'da petrolün bulunması ve işlenmesi ile büyük bir endüstri kurulmuştur. Osmanlı vatandaşları daha iyi yaşam standartları için dönemin Rus

⁸⁰ İbrahim Kamil, "Neuilly Barış Antlaşması Ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar 2017, s. 107-109.

⁸¹ Tuncay Ercan Sepetcioglu, "İki Tarihsel "Eski" Kavram, Bir Sosyokültürel "Yeni" Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 18 Özel Sayı S: 3, Ocak/January 2014, s. 57.

⁸² Daha detaylı okuma için "Tanzimat" İslam Ansiklopedisi, Erişim tarihi: 19.03.2021 bknz: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tanzimat>

⁸³ Daha detaylı okuma için bknz Zekeriya Türkmen "II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Ordu-Siyaset İlişkileri", Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi.

topraklarına işçi göçleri gerçekleştirmiştir.⁸⁴ Bir diğer örnek ise 1960 – 1974 yılları arasında yoğun bir şekilde yapılan daha sonraları zaman zaman seyrelerek zaman zaman yükselen bir grafik sergileyen Türkiye’den Avrupa’ya yapılan işçi göçleridir.

1.2.4 Uluslararası Göç Teorileri

Göç teorileri farklı alanlarda ele alınmıştır. Her araştırmacı kendisinden sonra gelecek olan araştırmacıya farklı bir alan incelemesinin kapısını açmıştır. Kimi araştırmacılar ekonomik açıdan incelerken kimi araştırmacılar uluslararası etki açısından incelemektedir. Modern ve erken dönem olarak da göç teorileri incelenmiştir. Bu başlıkta ana hatlarıyla göç teorileri açıklanacaktır.

1.2.4.1 Erken Dönem Göç Teorileri

Modern dönem göç araştırmalarının önünü açan, göç açısından ilksel ve teorik adımların atıldığı bir dönemdir.

Ernest George Ravenstein’in Göç Teorisi

Göç ve uluslararası göç kavramlarından bahsederken Ernest George Ravenstein’in 1885 yılında yazdığı *The Laws of Migration*’a değinmeden geçmek araştırmamızın içerisinde teorik olarak eksiklikler yaratabilmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte yükselen sanayileşme ve onun getirdiği yaşam standartları insanları Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasına yönlendirmiştir. Bu hızlı sanayileşme hem insanlara öğrendiklerinin aksine bambaşka fırsatlar sunarken aynı zamanda da gelişen teknolojik ilerlemeler ile bir daha geri dönülemez bir etki altında bırakmıştır. Milyonlarca insan alışkın oldukları geleneksel yaşam tarzını ardında bırakıp yeni bir hayat için yollara çıkmıştır. Ravenstein göç çalışmasına kaynak olarak 1871 -1881 yılları arasında İngiltere’de derlenen nüfus verileri kullanılmıştır. Bu veriler ışığında Ravenstein göç hareketlerini bulmayı hedeflemiştir ancak küçük nüfus sayımlarının karşılaştırılması yetersiz kalmıştır. Krallıkların nüfus artışı her zaman doğum oranlarıyla paralellik sağlamamaktaydı. Bu fark aradaki krallıklar veyahut ülkeler arasındaki göçü kısıtlı ölçüde hesaplayabilmeye olanak sağlamıştır. Araştırmamızın genişlemesi için Ravenstein

⁸⁴ Abdullah Bay, “Rusya’ya Osmanlı İşçi Göçü (1830-1921)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 41 /Bahar 2017, s.27-30.

doğum yerlerini de inceleme alanına almaya başlamıştır. Doğum yerleri ile yaşadıkları yerlerin nüfus verilerini karşılaştırmıştır. Nüfus verilerini üçe bölüme ayırmıştır; bölgede kuşaklardır ikamet edenler, ilin veyahut ilçenin sınırlarında yaşayanlar ve son olarak yabancılar. Ravenstein'in göç modelinin merkezinde “*absorption*” (*Emilim*) ve “*dispersion*” (*Dağılım*) kavramları bulunmaktadır. Ravenstein'in yedi tane göç yasası ya da göç kanunu vardır. Bunlar;

- 1- Çoğu göçmen genellikle kısa mesafelerde göç etmektedir. Bu kısa mesafeler de yüksek olasılıkla iş imkânlarının olduğu şehir merkezlerine doğrudur.
- 2- Göçmenler emilim merkezlerine doğru ilerledikçe şehir etrafında oluşan boşlukları diğer bölgelerden gelen başka göçmenler doldurmaktadır. Oluşturulan bu hareket ülkede göç dalgası oluşturmaktadır.
- 3- Dağılım süreci emilim sürecinin tam tersi şekilde ilerlemektedir. Gelişen yerleşim yerleri ihtiyaç duyulan göç akımını kendine çekmiştir.
- 4- Her ana göç akımı telafi edici bir karşı akım üretir. Göçler birbirini tetikleyici şekilde ilerlemiştir.
- 5- Göçmenler uzun mesafeleri genellikle büyük ticaret veya endüstri merkezlerine taşınmak için tercih etmiştir.
- 6- Kırsal bölgelerin göç alma ihtimali düşüktür ancak kırsal bölgeler arası yatay bir göç geçişi vardır.
- 7- Kadın göçmenler erkek göçmenlerden daha sık ve daha fazla göç etmektedir.⁸⁵

Her ne kadar bu göç kanunları geçmiş dönem analizi için faydalı olsa da günümüzde daha detaylı ve farklı alanları oluşturmuştur. Bu göç teorisi öncü kabul edilmiştir. Erken dönem göç teorisinin en önemli ilksel yapıtlarından biridir.

Everett. S. Lee'nin Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)

⁸⁵ John Corbett, Ernest George “Ravenstein: The Laws of Migration”, 1885, *Center for Spatially Integrated Social Science*.

Ravenstein'in göç teorisine atıfta bulunmuştur. Yedi göç maddesini de yorumlamıştır. Maddelere ek olarak farklı bakış açısı sunmuştur. Göç hacmi, göç hacminin çeşitliliği, göç hacminin ekonomik yansımaları, göç akımları ve karşı akımları ve göçmenlerin özelliklerini açıklamıştır.

O dönemde yapılan araştırmaların yetersiz kalması ve çağdaş veya öncü araştırmacıların inceleme alanlarının kısıtlı kalmış olması Lee'yi kısıtlı alanı genişletmeye sevk etmiştir. Ayrıca Dorothy Thomas, Bogue, Hagood ve Otis Durant Duncan'ın araştırmalarını yalnızca ABD merkezli olduğu için eleştirmiştir. Göçü tanımlamıştır, Lee'ye göre "*Göç, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı ikamet değişikliği*"dir. Lee'nin göç teorisine kazandırdığı en önemli kavram itme-çekme teorisi olmuştur. Bu itme-çekme teorisini açıklayacak olursak; Lee göç etme ve göç etmeye başlamayı dört ana başlık altında incelemiştir,

- 1- Göçün başlangıç merkezi ile ilgili etmenler
- 2- Göçün sonlanacağı yer ile ilgili etmenler
- 3- Göçün başladığı yer ile sonlanacağı yer arasındaki engeller
- 4- Bireysel etmenler

Lee, bunları pozitif (+), negatif (-) ve nötr (o) olarak sınıflandırmıştır. Kişiyi göç etmeye sağlayacak etmenler pozitif, göç etmeye yönlendirmeyecek etmenler negatif, göç kararında herhangi bir etki bırakmayan etmenler nötr şeklindedir. Ancak göç edilecek yerdeki pozitif, negatif veya nötr etkenler kişiden kişiye göre değişiklik göstermektedir. Örneğin bekar bir bireyin göç ve göçe zorlayan etmenleri ile ailenin etmenleri farklılık göstermektedir. İyi bir eğitim sisteminin çekimi aile için pozitifken bekar birey için nötr şeklindedir.

Göç hacmi, göç edilen bölgenin içinde bulundurduğu imkanlara göre değişmektedir. Koloni kurulması ve buranın ilk yerleşenler tarafından bir merkez haline gelmesi göç hacmine örnek verilebilmektedir. Canlı bir ekonomi, sürekli iş imkanları ve buna bağlı gelen diğer çekim alanları göç hacmini açıklamaktadır. Göç hacminin çeşitliliği ise göç eden insanların çeşitliliği ile doğru orantılıdır. Irksal, etnik ve sosyo-kültürel açıdan farklı insanların göç etmesi göçün gerçekleştiği yerde göç hacminin

çeşitliliğini sağlamaktadır. Göç hacminin ekonomik yansıması ise göç edilen yerlerdeki çalışma fırsatlarına bağlı düşüp yükselebilmektedir.⁸⁶

S.A. Stouffer Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori
(*Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance*)

Amerikan Sociological Review Dergisi 1940 yılı aralık ayında S.A. Stouffer Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori adlı makaleyi yayınlamıştır. Bu kurama göre bir kişi A kentinden B kentine göç ediyorsa, B kentinde bu kişinin önceden hazır olan bir istihdam alanı mevcut olmalıdır. Göç edilen ve göç veren bölgedeki “boş mesken” oranına göre hesaplama yapılmıştır. Mesken kadar ticarethaneler, köy ve çiftlik evlerinin de boş sayısı önemlidir. Göç eden bireylerin mevcudu göç edilen mesafenin imkanları ile doğru orantılı kesişen fırsatların niceliği ile ters orantılı olmalıdır. Göç alan bölgenin imkanları ile doğru orantılıdır. Göç edilen uzaklık ile göç edilen yerlerin çekimi arasındaki ilişkiye dikkat eden Stouffer *kesişen fırsatlar* teorisini açıklamıştır. Göç edilen yerdeki istihdam alanı fırsat, göç ettiği yer ve göçün gerçekleşeceği yerdeki benzer istihdam alanına ise *kesişen fırsatlar* olarak nitelendirilmiştir.⁸⁷

William Petersen: Genel Bir Göç Tipolojisi (A General Typology of Migration)

Petersen, göçü kademelere ayırarak incelemiştir. Bunlar; “*ilkel göç, zorunlu ve yöneltilen göç, bağımsız göç ve toplu göçtür.*” Bunları açıklayacak olursak;

İlkel Göç; insanların doğa olayları etkisiyle gerçekleştirdiği göçlerdir. İlkel halklar sürekli yer değiştirmiştir. Bu yer değiştirme, gezinme ve dolaşma şeklinde olmuştur. Halklar bir bütün şeklinde göç etmiştir. Olunan yerdeki ayrı ayrı aileler değil olunan yerlerdeki kabileler göç etmiştir. Bu göçler zamanla toplumların kültürlerinin bir parçası haline gelmiştir. İlkel göç özetlenecek olursa; gezinme ve diğer çeşitli göçler

⁸⁶ Everett. S. Lee, “A Theory of Migration”, Cilt 3, No. 1 (1966) , Yayımlayan: *Duke University Press*, s. 47-57.

⁸⁷ S.A. Stouffer “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, *American Sociological Review*, s.845-867.

olarak ikiye ayrılmıştır. Gezinme kendi içinde halkların gezinmesi ve denizlerin gezilmesidir. Çeşitli diğer göçler ise, toplanma ve göçebelik olarak ikiye ayrılmıştır.

Zorunlu ve Yöneltilen Göç; zorunlu göçlerde, göç etmeye yönelik baskı devlet veya devlet sistemine denk bir yapıdan gelmektedir. Bu zorunlu göçe Nazilerin Yahudi toplumuna yapmış olduğu baskı ve zorunlu yer değiştirme örnek olarak verilebilmektedir. Yöneltilen göç ise; insanların emek güçlerini kullanmak için göç etmeye özendirilmiştir. Kavimler Göçünde göç daha iyi bir emek alanı için yönlendirilmiştir. Daha güncel bir örnek olarak ise, Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılması ve ülke içerisinde veya yeni kurulan Pakistan'a yapılan göç akımı verilebilmektedir.

Bağımsız Göç; göç etmek sadece göçmenin kararına kalmıştır. Avrupa'dan Amerika'ya yapılan göç bu türe örnek sayılabilmektedir.

Toplu Göç; kimi topluluklarda daha önce yaşayanların yaptıkları bir kültür olarak kabul edilebilmektedir. Göç, bir yaşayış tarzı şeklinde süregelip kültürün kalıcı bir parçası haline alabilmektedir. Bu göç tipinde göç kararı bireysel değil toplu şekilde alınmaktadır. Bir kıtaya, bir bölgeye veya bir ülkeye topluca yapılan göçlerdir.⁸⁸

1.2.4.2 Modern Göç Teorileri

İkinci Dünya Savaşı sonrası insanlar daha sık yer değiştirme eğilimine sahip olmuştur. Daha iyi imkanlar daha sağlıklı yaşam koşulları için göç etmiştir. Sanayi ve teknolojinin ilerlemeye başladığı ülkeler daha yoğun göç almıştır. Göç kavramı da bu gelişmeler doğrultusunda değişmeye ve dönüşmeye başlamıştır.

Neoklasik Göç Teorisi

Douglas S. Massey, Adela Pellegrino, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, , Joaquin Arango, J. Edward Taylor yayımladıkları “*Uluslararası Teoriler Taşıma: Bir İnceleme ve Değerlendirme*” adlı çalışmada bu teoriyi makro ve mikro düzeyde olmak üzere ikiye ayırarak açıklamıştır. Makro Neoklasik Teori; uluslararası alanda mevcut olan ücret ve sermaye başkalığı, ücret ve sermaye yoğunluğuna sebebiyet vermektedir. Açıklayacak

⁸⁸ William Petersen: “A General Typology of Migration”, *American Sociological Review*, s.256-266.

olursak, düşük çalışma ücreti alan insanlar daha iyi çalışma ücreti veren ülkelere yarı-kalifiyeli veya kalifiyesiz göç edebilmektedir. Bu teorinin ücret kısmıdır. Gelişmiş ülkeler gelişmemiş, yarı gelişmiş ülkelere sermaye aktarımı yapmaktadır. Gelişmemiş, yarı gelişmiş ülkelere yapılan yardımlar yüksek kâr amacı gütmektedir. Makro Neoklasik Teorinin beş maddesi mevcuttur bunlar:

1. Uluslararası emek göçü, çalışanların ülkeler arasındaki ücret farklılığından dolayı meydana gelmektedir.
2. İşgücü, emek, ücret ve çalışma şartlarının uluslararası alanda eşitlenmesi emek göçünü durdurma noktasına getirebilir.
3. Uluslararası emek göçleri vasıflı işçilerin vasıfsız işçilere oranla zıt bir göç modeli oluşturabilmektedir.
4. Uluslararası emek göçünün diğer piyasa oluşumlarından bir ayrımı yoktur. Bu emek piyasasının en büyük etkisi göç ile sonuçlanıyor olmasıdır.
5. Mevcut olunan bu göç akımını hükümetler emek piyasasını kontrol ederek denetim altına alabilmektedir.

Mikro Neoklasik Ekonomi Teorisi ise, “*insan sermayesi*” olarak açıklanabilmektedir. Bu teoride kişisel seçimler göç etme konusundaki karar verme mekanizmasında etkilidir. Kişisel seçimlerde gidilecek yerin ücret şartları ve fayda-maliyet hesaplaması ön plandadır. Gidilecek yerdeki yaşam standartları önemlidir.⁸⁹

Hareketlilik Geçiş Hipotezi

Wilbur Zelinsky 1971 yılında Geographical Review dergisinde *Hareketlilik Geçiş Hipotezi (The Hypothesis of the Mobility Transition)* adlı makalesini yayımlamıştır. Modern göç çalışmalarında önemli bir yere sahip olan bu makale demografik geçiş kavramını inceleme alanına dahil etmiştir. Zelinsky, göçü aşama

⁸⁹ Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor, “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3 (Sep., 1993), Published by: *Population Council*, s. 433-435.

aşama incelemiş, göçleri bir düzen içerisinde kategorize etmiştir. Demografik geçiş kavramını dört madde ile açıklamıştır:

1. Modern çağ ertesini halkların yaşam standartları günümüzden farklıydı. İnsan ömrü hastalıklar, savaşlar gibi faktörlerin etkisiyle kısaydı. Ayrıca günümüze kıyasla ölüm oranları oldukça fazlaydı. Ancak yüksek doğum hızı ile bu ölüm oranları nüfusu dengede tutmaktaydı.
2. Endüstrileşmenin erken meydana gelmesi sağlık alanında iyileşmeyi beraberinde getirmiştir. Ölüm oranları azalırken doğum oranları yüksek kalmıştır.
3. Toplumların endüstri çağına ayak uydurması sonucunda; kadınların çalışma hayatına katılması, okuma yazma oranlarının yükselmesi aile planlamasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler doğum oranlarını düşürmüştür.
4. Modern kabul edilen toplumlar insan yaşam süresini yükseltmiş doğum oranları ise grafiklerde eksi seyretmektedir⁹⁰.

Ancak bu demografik geçiş teorisi her toplumda aynı şekilde işlememiştir. Toplumların kültürleri ve gelişmişlik seviyeleri birbirinden farklıdır. Tek bir prototip içerisinde kesin bir sonuca varmak mümkün olmayacaktır. Özellikle insan faktörünün sürekli değişmesi göç kavramını tekdüze olmaktan çıkarmaktadır. Zelinsky, demografik geçiş kavramına ek olarak hareketlilik geçişini eklemiştir. Bunu maddeler halinde açıklamıştır. Bu maddeler “*Modern Çağ Ertesi, Erken Endüstrileşme, Endüstrileşmenin Geç Gerçekleşmesi, Modern Toplum ve Geleceğin Gelişmiş Toplumunu*” şeklindedir.

“*Modern Çağ Ertesi Toplumlar*”: Bu çağda göçler genellikle iş yapmak, inanç seyahatleri, fazla olmamakla birlikte ikametgâh değişikliği şeklinde yapılmıştır.

“*Erken Endüstrileşme*”: Bu aşamada göç endüstri merkezlerine doğru hareketlenmiştir. Köylerden şehirlere büyük göç dalgaları yaşanmıştır.

“*Geç Endüstrileşme*”: Endüstri toplumunun geniş alanlara yayılması ile birlikte köylerden gelen göç dalgası bir önceki aşamaya göre yavaşlamış ancak yine de göç eden nüfus yoğunluğu mevcuttur.

“*Modern Toplum*”: Gelişmemiş ya da geliştirmekte ülkelerden gelişmiş ülkelere işçi göçleri yaşanmaktadır. Köyden şehirlere göç sürmekte fakat azalmaktadır. Uluslararası

⁹⁰ Thomas J. Cooke, Richard Wright ve Mark Ellis, “A Prospective on Zelinsky’s Hypothesis of the Mobility Transition”, PubMed Central. Erişim tarihi: 22.03.2021, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7269166/>

alandanda hareketlilik yapabilecek şekilde iş gücü göçü trafiğı olabilmektedir. Bu aşamada bireysel seçilimli göçler yapılmaktadır.

“Geleceğın Gelişmiş Toplumunu”: Teknolojinin ve ulaşımın gelişmesi ile uluslararası ikametgâh değışikliğinde bir gerileme meydana gelmektedir. Göçler bulunan şehirler içerisinde veyahut şehirler arası yapıma eğilimindedir.⁹¹

Dual İşgücü Piyasası Teorisi

Piore tarafından bu teori ortaya atılmıştır. Global işgücü pazarında iç içe geçmiş ancak birbirine bağılı olan alt pazarlar mevcuttur. Dual iş gücü teorisine göre çalışma grupları birinci çalışma grubu ve ikinci çalışma grubu şeklinde ayrılmıştır. Birinci çalışma grubu vasıflı iş gücüne sahipken ikinci çalışma grubu vasıfsız veya yarı vasıfsız çalışan insanlardan oluşmaktadır. Modernleşen toplum ve endüstrileşme ile bu teori ortaya çıkmıştır.⁹²

Merkez Çevre Kuramı

Bir diğeri ismi “Bağımlılık Okulu”dur. Bu kuramın öne çıkan isimleri Samir Amin, I. Wallerstein, A. Gunder Frank olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kuramın ana düşüncesi dünyayı merkez ve çevre olarak ayırmasıdır. Merkez ve çevre birbirini beslemektedir. Aralarında bir bağımlılık mevcuttur. Ancak global düzende bu etkileşim iktisadi boyuta evrilmiştir. Kuramın savunucuları kapitalizm faktörünü ön plana çıkarmıştır. Açıklanacak olurda; merkez gelişmiş ve ekonomik olarak güçlü ülkeler iken çevre merkez ülkelere bağımlı ülkelerdir. Çevre ülkeler merkez ülkelerinin pazar alanı konumundadır. Göç merkezli yorumlanacak olursa ise çevre ülkelerden merkez ülkelere vasıfsız iş gücü göçü yaşanmaktadır. Göç iş alanlarının çoğalmasına bu iş alanları da uluslararası şirketlerin oluşmasına etki sağlamıştır. Kapitalizmin etkisiyle canlı para

⁹¹ Wilbur Zelinsky Hareketlilik Geçiş Hipotezi aktaran Yılmaz Onur Ari, “Çağdaş Göç Teorileri Çerçevesinde Küresel Göçlerin Ekonomik Belirleyicileri”, s.35, Erişim tarihi: 23.03.2021 <https://www.researchgate.net/publication/339528575>

⁹² E. Deniz Ela Özcan, “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 2017, s. 199.

akışının büyük uluslararası şirketlerin etkisine girmesi ile çalışma şartlarının denetimliliğinin suiistimal edilmesine sebebiyet vermektedir.⁹³

Göç Sistemleri Teorisi

Bu teori göçü iktisadi etkisi ile değil göçün sebeplerini mekânsal açıdan incelemektedir. Teoriyi Mabongunje “*Kırsal- Kentsel Göç Teorisine Sistemsel Yaklaşım (1970)*” yazısı ile açıklamıştır. Mabonjunge, göç ile endüstrileşmeyi doğru orantılı olarak açıklamıştır. Gelişmiş yerlere yapılan göçler ve ikametgaha yakın çevrelere yapılan göçlerin incelendiği bir teori olmuştur. Bu teori, göçmenlerin ulus ve ulus aşırı bağlantılarından, kültürel ve bireysel ilişkilerini açıklamaktadır. Teoriye göre yapılan her göç belirli bir bağlantıya sahiptir. Tarihsel yakınlığı olan milletlerin göç etkileşimi daha yoğun olmaktadır. Buna örnek olarak; Almanya’ya yapılan işçi göçleri, Hindistan’dan İngiltere’ye yapılan göçler ve Cezayir’den Fransa’ya yapılan göçler sayılmaktadır. Göç tek yönlü olarak değil dairesel şekilde değerlendirilmektedir.⁹⁴

Yeni Ekonomi Kuramı

Oded Stark’ın açıkladığı ve öncüsü olduğu teoridir. Bu teori göçün bireysel fikirlerden ziyade aile ile birlikte karar vermektedir. Aynı aileden veya sülaleden yapılan birden fazla göç gidilen yerde yaşamayı kolaylaştırmaktadır. Aynı aileden yapılan birden fazla göç maddi kaynak açısından eve gelir sağlamaktadır bu sebepten ötürü göç etmek bireylere mantıklı gelmektedir. Genellikle gelişmemiş ülkelerden yapılan göçler çalışanların evlerine gönderdikleri para ile endekslidir.⁹⁵

Network Teorisi

⁹³ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Güz 2006 Sayı 17, s, 78-82.

⁹⁴ İbrahim Ethem Akyıldız, “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, *Uludağ Journal Of Economy And Society*, Volume 35, Issue 2, 2016, s.149.

⁹⁵ Stark, Oded ve David E. Bloom. (1985). “The New Economics of Labor Migration”, *The American Economic Review*, Vol. 75, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association. <http://www.jstor.org/view/00028282/di950057/95p0064v/0>, (15.05.2006) aktaran Fuat Güllüoğlu, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politik ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 4, Nisan Eylül 2012, s.62.

Teknolojik ilerlemeler göçü tetiklemiştir. Teknolojinin gelişmesi o bölgeyi cazibe merkezi haline getirmektedir. Göç ve teknolojinin birbirini tetiklediğine sanayi devrimi örneği verilebilmektedir. Teknoloji ve ulaşımın gelişmesi ile göç yolları çeşitlenmiş ve göç etmek kolaylaşmıştır. İnternetin hayatımıza girmesi ile göç olgusu daha önce hiç incelenmemiş bir kavram ortaya çıkmıştır: Dijital göç. İnsanların artık fiziksel olarak göç etmelerine gerek kalmadan dijital ortamda yaptıkları gezi vb. eylemlerin göç olarak sayılabilmesi fikrini güçlendirmektedir. Mekânsal olarak yer değiştirme olmasa dahi bilinçle içinde bulunulan yer değiştirilebilir. Sanal gerçeklik kavramının icat edilmesi ile toplumsal normların tekrar gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Sosyal ağlara katılım her geçen gün artmaktadır. Hologram teknolojisi, sosyal medya ve çeşitli simülasyon teknolojileri network teorisini destekleyen pozisyonlardadır.⁹⁶

Ulus Aşırı Göç Teorisi

Güncel bir teori olan ulus aşırı göç teorisi, milletler arası yapılan göçleri ulus aşırı bir süreç şeklinde açıklamaktadır. Daha detaylı açıklanacak olursa; bireysel olarak değil global şirketlerin veya hükümetlerin gerçekleştirdiği göçlerdir. Ayrıca mültecilerin topluca gerçekleştirdiği de olabilmektedir. Bu göç teorisinde göç eylemini meydana getirmekteki ana aktör ekonomik sorunlar değildir. Siyasal sebeplerden, inanç veya tarihsel nedenlerden göç gerçekleşebilmektedir⁹⁷. Ulus aşırı göç, göçmenlerin gittikleri ülkelerdeki kabul görme oranlarına açıklık getirmeye çalışmaktadır.⁹⁸

⁹⁶ Semra Ağaç Sucu- Uğur Gündüz, “Kitlelerin Yeni Göç Mekânları Olarak Sosyal Medya ve Sanal Göç İlişkisi”, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, December 2019: Volume 5 (Issue 2) s.468-470.

⁹⁷ Saniye Dedeoğlu ve Çisel Ekiz Gökmen, “Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadınların Yeri”, *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, İstanbul.2020, s. 18.

⁹⁸ Elçin Deniz Ela Özcan, “Türkiye’de 2000’l Yıllarda İç Göç- İşsizlik Örüntüleri: Ankara (Tr51) Alt Bölgesinin, Kırıkkale (Tr71) ve Samsun (Tr83) Alt Bölgelerinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi”, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2017, s.83-84.

1.3. İslamofobi

“Phobia” kelimesinin kökeni Yunan mitoloji karakteri olan korku tanrısı “Phobos”tan gelen “fobia” günümüzde korku anlamına gelmektedir. Sonuna eklendiğinde korkulan bir durumu ifade etmektedir. Psikoloji literatürlerinde kendine yer etmiştir (klostrobia vs.).⁹⁹ Kelime olarak İslamofobi; İslamiyet’ten ve Müslümanlıktan korkma, düşman olarak görme, hınç duyma olarak açıklanabilmektedir.¹⁰⁰ Güncel olarak İslamofobi’nin yükselmesi ve yayılması İkinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Değişen dünya düzeni ve ortaya yeni çıkan ulus devlet sürecinin bir yansıması sayılabilmektedir. İsrail’in 1948 yılında kurulması ve ard arda yaşanan Arap-İsrail savaşları hem bölgesel hem küresel etki yaratmıştır. Bu etki medya, basın yayın yoluyla genişletilmiştir. Yapılan bu haberlerde mağdur tarafın İsrail olarak gösterilmesi Arap karşıtlığı-İslam karşıtlığı seviyesini yükseltmiştir¹⁰¹. İslamofobi üzerine yapılmış en önemli raporlardan biri olan The Runnymede Trust’un 1997 yılında yayınlanan raporuna göre İslamofobi’nin görsel tablosu şu şekildedir;¹⁰²

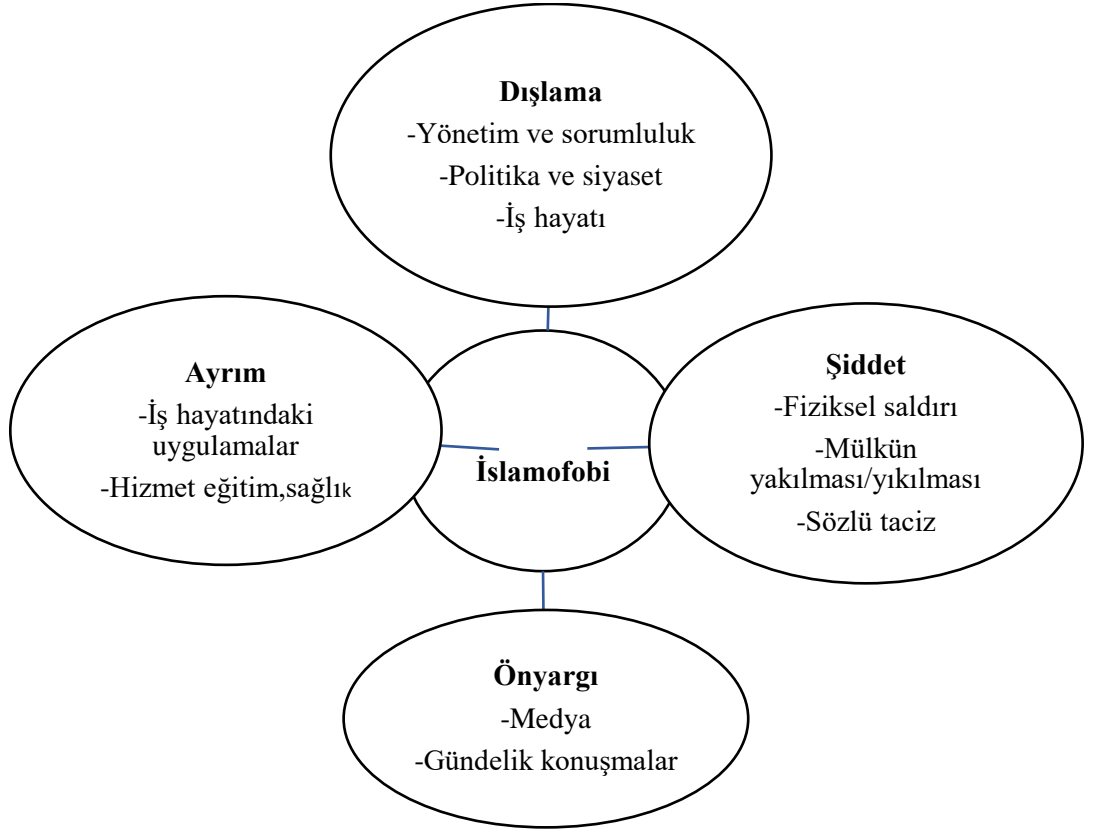
⁹⁹ Orhan Öztürk, “Ruh Sağlığı ve Bozuklukları”, Ankara, 1992, s. 241. Aktaran “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, Murat Aktaş, Ankara *Avrupa Çalışmaları Dergisi* Cilt:13, No:1 Yıl:2014, s.35.

¹⁰⁰ Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, s.36.

¹⁰¹ Bkz. Kai Hafez (ed.), *Islam and the West in the Mass Media: Fragmented Images in a Globalizing World* (Cresskill, NJ: Hampton Press, 1999); Edward Said, *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World* (New York: Vintage, 1997). Aktaran “İslamofobi: Batı’nın “Karanlık Tarafı”nın Bir Yansıması”, Arthur F. Buehler Çeviren: Mehmet Atalay. s.126. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55:1 (2014), ss.123-140.

¹⁰²İslamophobia a Challenge for Us, Runnymede Trust, Erişim Tarihi:10.07.2021

<https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

1997 yılında yayınlanan rapora göre İslamofobi'nin oluşmasında meydana gelen davranışları şu şekilde ifade etmiştir;¹⁰³

- İslamiyet, yenilikleri kabul etmeyen tek ve bütün bir yapı olarak görülmüştür.
- İslamiyet, diğer medeniyetlerden *farklı* olarak görülmüştür. Diğer medeniyetlerden ve kültürlerden etkilenmemesi İslamiyet'i "öteki" kategorisine koymuştur.
- İslamiyet, Batı kültürüne denk görülmemiştir. Ayrıca bu bakış açısı İslamiyet'i "ilkel, barbar, cinsiyetçi ve irrasyonel" görmüştür.
- İslamiyet, terörizme ve diğer saldırgan içerikteki yapılanmalara destek veren şiddet içeren ve hakimiyet kurmayı amaçlayan bir din olarak algılanmıştır.
- İslamiyet, siyasal bir ideoloji olarak görülmüştür. İslamiyet'i siyasal egemenlik sağlamak ve bunun üzerinden hükmetme yatkınlığı olan kesimlerce kullanıldığı düşünülmektedir.

¹⁰³İslamophobia a Challenge for Us, Runnymede Trust, Erişim Tarihi:10.07.2021
<https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

- İslamiyet'e inananlar, Müslüman olmayan insanların veyahut ülkelerin yaptığı tenkitleri onaylamamıştır.
- İslamiyet'e karşı yapılan düşmanlıklar beraberinde ayrımcı uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu ayrımcı uygulamalar ise Müslümanların diğer toplumlardan dışlanmasına sebebiyet vermiştir.
- Müslümanlara olan bu ayrımcılık ve dışlanma diğer toplumlar tarafından olağan kabul edilmiştir.

1.3.1. İslamofobi'nin Tarihsel Kökeni

İslamofobi'nin oluşması ve günümüzdeki şeklini almasıyla İslamiyet'in yeni bir din olarak ortaya çıkması ve Hristiyanlığın karşısına bir rakip olarak çıkmasına kadar eskiye dayanmaktadır. Ortadoğu ve Afrika'da yayılmaya başlayan İslamiyet yönünü Avrupa topraklarına çevirmiştir. Büyük bir Müslüman devlet olan Emeviler, Afrika'da büyük çoğunlukla egemenlik sağladıktan sonra Avrupa'ya doğru keşif gezileri yapmışlardır. 711 yılında Emeviler, İspanya'yı fethetmek için sefere çıkmıştır. İspanya'da egemenlik kuran Vizigotlar o dönemde yaşanan hanedan kavgaları nedeniyle zayıflamıştır. Ayrıca Yahudilere uygulanan sert politikalar, din değiştirilmeye zorlama, halk tabanından destek kaybetmesine neden olmuştur. Son olarak Vizigotların yönetiminden memnun olmayan zengin ve yönetici kesimin Vizigotları desteklememesi ülke içerisinde yönetimlerini zayıflatan etkenlerdendir. Cebelitarık'ı geçen Emevi ordusu ile Vizigotlar savaşmış ve günler süren (üç veya yedi gün) savaştan Emeviler galip gelmiş ve fetih 712 yılında tamamlanmıştır.¹⁰⁴ Müslümanların Avrupa'da yayılması Hristiyanlar tarafından hoş karşılanmamıştır “öteki” algısı şekillenmeye başlamıştır.

İspanya'da hakimiyet kuran Emeviler, Fransa topraklarına sefer düzenlemek için İslam dünyasına çağrıda bulunmuştur. Savaş hazırlığı iki yıl sürmüştür. Emeviler gönüllülerden oluşan bir ordu meydana getirmiştir.¹⁰⁵ Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında gerçekleşen Poitiers (Puvatya) Savaşı (732), Hristiyanların “yayılmacı ve saldırgan” olarak nitelendirdiği Müslümanları mağlup ettiği bir savaştır. Ayrıca bu

¹⁰⁴“Endülüs”, İslam Ansiklopedisi, Erişim Tarihi: 11.07.2021 <https://islamansiklopedisi.org.tr/endulus#1>

¹⁰⁵ İsmail Ceran, “Puvatya Savaşı (732)”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz 2016, Cilt:4, Sayı:8, s.25,

savaştan sonra, 8. yüzyıl'da, Papaz Isadore Pacensis Müslümanları mağlup eden Hristiyanlar için “*Avrupalılar*” kelimesini bulmuştur.¹⁰⁶ Bu savaştan sonra Avrupalı Hristiyanların ve Müslümanların en etkili teması başlayan Haçlı Seferleri olmuştur. Fakat Bizans İmparatorluğu Haçlı Seferlerine başlamadan önce Türklerin 1071 yılında Malazgirt Savaşı ile Anadolu’da yer etmesini kabul etmemiştir, Türkleri Anadolu’dan çıkarmak ve kaybettiği egemenlik alanına tekrar kavuşmak istemiştir. Bunun için İtalya’da güçlenen Normanların önderi ile bir evlilik yoluyla bağlılık kurulması için uğraşlar vermiştir ve Papa’dan ekonomik ve askeri yardım talep etmiştir. Fakat bu durum Türklerin Anadolu topraklarındaki ilerlemesine engel olamamıştır.¹⁰⁷

Bizans İmparatorluğu İslamiyet’i bir sapma olarak görmüştür. Bu yüzden hem Bizans İmparatorluğu hem Avrupa tarafından İslam hakkında bilinen kaynaklar sınırlıdır.¹⁰⁸ I. Haçlı Seferi ve onu takip eden yıllar boyunca Batı İslamiyet hakkında bilgi sahibi olmuştur. Aydınlanmaya kadar geçen dönemde Batı toplumu İslam düşünürleri ve onların eserlerine büyük ilgi göstermiştir. Tıp alanında İbn-i Sina, matematik alanında ise El-Harezmi’nin eserleri incelenmiştir. İslam eserlerinin ve bilimsel kaynaklarının bu kadar yayılması beraberinde sanatın da etkilenmesiyle sonuçlanmıştır. Yazar Goethe *Doğu Batı Divanı* adlı eserinde İslam kültürüne olan ilgisini yansıtmıştır. Batı dünyasına farklı gelen bu egzotik dünya ressamaların özellikle dikkatini çekmiştir. Yapılan eserlerde harem, cariye, hamam ve saray gibi artık kültleşmiş imgeler kullanılmıştır. Resim sanatı sayesinde 18. ve 19. yüzyılda İslam sanatının nasıl resmedildiğini görmekteyiz.¹⁰⁹ Tek taraflı bir etkileşim olmamıştır. İslam dünyası da Batı toplumunun sanat anlayışından etkilenmiştir. Ayrıca, 1528 ile 1588 yılları arasında yapıldığı tahmin edilen çizeri bilinmeyen I. Beyazıd resmi Verona

¹⁰⁶ David Levering Lewis, *God’s Crucible: Islam and the Making of Europe, 570 to 1215* (New York: W. W. Norton, 2008), ss.172-173. Aktaran “İslamofobi: Batı’nın “Karanlık Tarafı”nın Bir Yansıması”, Arthur F. Buehler Çeviren: Atalay. s.124.

¹⁰⁷Özcan Evrensel, “I. Haçlı Seferinden IV. Haçlı Seferine (1095-1204)”, *Firaset Dergisi* Cilt:I/Sayı:I/Temmuz, s.4-5.

¹⁰⁸ Şu kaynakta geçen makalelere bkz. Emmanouela Grypeou ve diğerleri, *The Encounter of Eastern Christianity with Early Islam* (Leiden: Brill, 2006). Aktaran “İslamofobi: Batı’nın “Karanlık Tarafı”nın Bir Yansıması” Arthur F. Buehler Çeviren: Atalay. s.125.

¹⁰⁹Arthur F. Buehler Çeviren: Atalay, “İslamofobi: Batı’nın “Karanlık Tarafı”nın Bir Yansıması”. s.125.

Okulu ekolü ile yapılmış bir eser olarak günümüzde Malezya İslam Sanatları Müzesi'nde sergilenmektedir.¹¹⁰

Yüzyıllar geçtikçe değişen dinamikler ve yaşanan gelişmeler İslamofobi'nin yükselmesine ve artmasına neden olmuştur. Toplumların daha fazla iç içe geçmesi, savaşlar, ulaşım, haberleşme ve medyanın artması, milliyetçilik ve ulusçuluk kavramlarının yükselmesi İslamofobi kavramının hızlı yayılmasını tetiklemiştir.

1.3.2. İslamofobi ve Medya İlişkisi

Medya; televizyon, dergi, gazete, radyo, telefon, sinema ve günümüzde internetin de eklendiği kitle iletişim araçlarına verilen isimdir. Geleneksel ve Yeni medya olarak ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel medyanın günümüz medyasından farkları şunlardır;¹¹¹

- Belirli bir zaman dilimi içerisinde bilgi akışı sağlamaktadır. Yeni bilgilerin toplumla paylaşımı hemen gerçekleşmemiştir.
- Etkileşim mevcut değildir. Toplumun habere tepkisi geleneksel medyada tek taraflı kalmıştır.
- Yapılan haber ve iletişim yanlışlıklarının hemen giderilmesi mümkün olamamıştır.
- Bireysel ifade şansı çok azdır.

Geçen yüzyılları günümüzden ayrılan belki de en önemli unsurlardan biri teknoloji ve ona bağlı gelişen dinamikler çerçevesinde medyadır. Gelişen ve sürekli değişim gösteren dünyada kitle iletişim araçları giderek önem kazanmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının cep telefonları ve uygulamalarla bu kadar erişilebilir olması daha önceleri görülmeyen veya değiştirilmesi zor olan çoğu olayın gün yüzüne çıkmasında etkili olmuştur. Medya; üretmeyi ama beraberinde hızlı bir tüketim toplumunu, eğitimi fakat aynı zamanda bilgi kirliliğini, ifade özgürlüğünün yanında ise ideolojilerin benimsetilmesini ve daha hızlı yayılmasını sağlamıştır. Medya, insanların fikirlerini ve davranışlarını etkileyici bir unsur haline almıştır. Bu açıdan bakılırsa ideolojiler

¹¹⁰ Ayrıca detaylı inceleme için bakınız; Frederick Arthur Bridgman, Dua adlı yağlı boya eseri 1877 yılında yapılmıştır. Rudolf Weisse 1869-1930 yılları arasında yaptığı düşünülen Zar Oynayanlar yağlı boya eseri de Dua adlı eser gibi günümüzde Malezya İslam Sanatları Müzesi'nde sergilenmektedir.

¹¹¹“Medya Nedir”, Erişim Tarihi:11.07.2021
<https://www.iienstitu.com/blog/medya-nedir>

manipülasyona açık bir hal almıştır. Yüzyıllardır yapılan savaşlar yerini medya aracılığıyla yapılan propaganda ve manipülasyonlara bırakmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçları kimin veya hangi görüşün himayesindeyse “öteki” ilan ettiği başka bir gruba, kişiye, topluma, dine ya da ülkeye karşı bu gücünü kullanmaktadır. Bu propaganda işlemi orantısız bir güçle yapıldığı zaman karşısındaki görüşü, inancı ve kültürü “zararlı” ve “düşman” olarak gösterebilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak yükselen medyanın gücünü Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) etkili bir biçimde kullanmaktadır. Bunun etki alanının ve gücünün farkında olan ülkeler sistem içerisinde daha güçlü olabilmek adına yoluna çıkma ihtimali olan her şeyi bir potada eritmeye çalışmıştır. İslamiyet de bu “öteki” algısının içinde yer almıştır. Terör eylemleri, saldırılar ve ideolojik yükselmeler dünyada medyanın önemini sağlamlaştırmıştır. Haber trafiğinin yoğunluğu İslam’ın saldırganlıkla bağını güçlendirmek için bir araç olarak görülmüştür. Bu algı çoğunlukla negatif yönde oluşturulmuştur. Medyanın hayatımıza girmesi bir açıdan sınırları ortadan kaldırmıştır. Büyük ve küresel bir değişime neden olmuştur. Farklı coğrafyalarda yaşayan, daha önceleri birbirinin iç siyasi dinamiklerine yeterince hâkim olamayan toplumlar medyanın getirdiği sınırsızlık algısı ile dünyadan aynı anda büyük ölçüde eşit haber almaktadır. Kültürlerin etkileşimi de söz konusu olmuştur. Bu etkileşimler göçü beraberinde getirmiştir. Farklı kültürlerdeki insanların bir arada yaşaması zaman zaman sorunlar yaratmaktadır. Medya, çoğunluk nüfusuna sahip toplumlar tarafından nüfus olarak azınlıkta kalan toplumlar üzerinde bir güç unsuru olarak kullanılmaktadır. Toplumdaki sorunların tamamı din ve ırksal faaliyetler değildir sosyal olarak yaşanan sorunlar da mevcuttur.¹¹²

Meydana gelen asılsız veya yanlış haberler toplumlarda önyargıya neden olabilmektedir. Asılsız kötüler insanlar kutuplaşmaya sürüklemektedir. İslam karıştı bir görüşe sahip kişi, grup ya da toplumlarda İslam ve Müslümanlık hakkında yapılan yanlış bir haber hemen anti-İslam cephesinde kabul görmüş ve yayılmasına olanak sağlamıştır. Burada önemli olan düşman olarak kabul edileni yenmek olduğu için tarafsızlık veya doğruluk gözetilmemiştir. Medyanın destekleriyle büyüyen bu önyargı durdurulması çok zor olan bir yükselişe geçmiştir. Ana akım medya izleyicileri hedef

¹¹²Ali Murat Yel, “Medya ve Sinemada Temsil Edilme Biçimleriyle İslam Karşıtlığı”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2018, s.6-7.

kitlesi olarak seçilmiş ve en çok izlenme oranı olan saatler kullanılmıştır. Yanlış olarak yapılan ve toplumda kutuplaşmaya sebep olan bir olayı örnekleyecek olursak; eski ABD ordu askeri Timothy McVeigh ve saldırıya yardım eden suç ortağı Terry Nichols 19 Nisan 1995'te ABD'nin Oklahoma eyaletinde bir saldırı gerçekleştirmiştir¹¹³ 19'u çocuk 168 kişi hayatını kaybetmiş 500'den fazla kişi de yaralanmıştır. Saldırının kim veya kimler tarafından yapıldığı henüz tam kesin değilken *Newsday*, *New York Post*, *Chicago Tribune* ve *New York Times* gibi yüksek tirajlı gazeteler bu saldırıyı İslami terör eylemi saldırısı olarak yayınlamıştır. Bu haber geniş bir yankı uyandırmıştır. Daha sonra düzeltilen haber halktaki önyargıyı gidermekte etkili olamamıştır.¹¹⁴ İslamofobi bir inşa sürecinden geçmiştir. ABD ve Avrupa tarafından İslam algısı “*farklı, saldırgan ve düşman*” olarak sunulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılması İslam karşıtlığının şekillenmesinde etkili rol oynamıştır. Özellikle geniş yayılım gösteren sinema kültüründe İslam ve Müslümanlık saldırgan, tehditkâr ve barbar olarak gösterilmiştir.¹¹⁵ Müslümanlığı ve İslam'ın gösterilenden farklı olduğunu anlatmak için Hindistan Film Endüstrisi olan Bollywood “*My Name is Khan*” isimli bir filmi dünya pazarına çıkarmıştır. Bu filmde *Khan* isimli karakter 11 Eylül sonrası ABD'deki İslamofobik saldırıları göstermektedir. Filmde ABD Başkanına ulaşmak için ülkeyi gezmeye ve insanları terörist olmadığına ikna etmek için uğraşmaktadır.

Sinemanın gücü fark edildiğinden bu yana propaganda faaliyetlerinde etkin bir araç olarak kullanılmaktadır¹¹⁶. Hatta, özellikle Amerika'da bazı filmler devlet destekli bir prodüksiyon ile yapılmıştır. Kenneth Bacon¹¹⁷ bu durumu şöyle açıklamıştır “*Biz ne zaman askerliğin ne kadar heyecan verici bir şey olduğu ile ilgili bir film çeksek askere başvuran kişi sayısı artıyor*”¹¹⁸. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere sinema ve

¹¹³ Oklahoma City Bombalama Suç Ortağı'nın Oğlu, Las Vegas'ta Polis Karşılaşmasından Sonra Tutuklandı, TİME, Erişim Tarihi:13.07.2021 <https://time.com/5486666/oklahoma-city-bombing-son/https://edition.cnn.com/2013/09/18/us/oklahoma-city-bombing-fast-facts/index.html>.

¹¹⁴Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, (Ankara :Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, 2015), s. 123-138.

¹¹⁵Mustafa Temel, “Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2019, s.94.

¹¹⁶ Bilal Yorulmaz, “1986’den Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2018, s.34.

¹¹⁷ Bill Clinton başkanlığı sırasında Savunma Bakanlığı Sözcüsü olarak görev yapmış gazetecidir.

¹¹⁸ J. G Shaheen, Reel Bad Arabs: “How Hollywood Vilifies A People. *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*”, 2003 Aktaran Yorulmaz, “1986’den Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar”, s.34.

televizyon gibi kitle iletişim araçları insanların sosyo-kültürel çevresinde geniş bir alan kaplamaktadır. İnsanların meslek seçimleri ve siyasi görüşleri bu alanın yaratmış olduğu etkiden güçlü bir biçimde etkilenmiştir.

Sinemayı elinde tutan ülke veya ülkeler kendinden olmayan insanları adeta bir heykeltıraş gibi ustaca şekillendirmişlerdir. Irksal bazı yakıştırmalarda (İtalyanlar zorba, Asyahılar güvenilmez, Siyahiler ise “zenci” gösterilmiştir) bulunulmuş ve bu yakıştırmalar bir süregeliş halinde insanların hafızalarında yer etmiştir. Hollywood’un tüm bu ırksal kodlama hareketi Müslüman kültürünü de içerisine almıştır. Müslüman imgesi Hollywood’da Arap olarak karşılık bulmaktadır¹¹⁹. Müslümanları barbar, saldırgan, kötü ve Arap kadınlarını ise hafifmeşrep olarak yansıtan bazı filmler şunlardır;

- 1897 yapımı “*Fatima*” ve 1907 yılı yapımı “*Fatima’s Dance*” filmi,¹²⁰
- 1914 yılı yapımı “*Imar the Servitor*”¹²¹ filmi,
- 1921yılı yapımı “*The Sheik*” ve 1926 yapımı “*Son of the Sheik*”¹²² filmleri,
- 1931 yılı yapımı “*Business and Pleasure*” ve “*Beau Hunks*” isimli filmler,1942 yılı yapımı “*Road to Morocco*”,1946 yılı yapımı “*A Night in Casablanca*”,1950 yılı yapımı “*Foreign Legion*”, 1955 yılı yapımı “*Bowery to Bagdad*”, 1957 yılı yapımı “*The Sad Sack*”,1967 yılı yapımı “*Follow That Came*”l,1977 yılı yapımı “*The Last Remake of Beau Geste*” ,1979 yılı yapımı “*Americathon*”,1982 yılı yapımı “*1001 Rabbit Tales*”,1987 yılı yapımı *Ishtar*,1994 yılı yapımı “*the Army Now*” ,1997 yılı yapımı “*Ernest in the Army*” filmi.¹²³

¹¹⁹Yorulmaz, “1986’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar”, s.35.

¹²⁰ Arap kadınlarının yansıtıldığı ilk filmlerdendir. Dansçı veya erkeğin kölesi şeklinde yansıtılmıştır. Picherit-Duthler, G. ve Yunis, A. (2011). Tramps vs. Sweethearts: Changing Images Of Arab And American Women İn Hollywood Films. *Middle East Journal Of Cultureand Communication*, 225-243. Aktaran Yorulmaz, 1986’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar, s.35.

¹²¹ Arap kötü ve güvenilmez olarak aktarılmıştır. J. G Shaheen, Reel Bad Arabs: How Hollywood Vilifies A People. *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*,2003 Aktaran Yorulmaz, 1986’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar, s.35.

¹²² Araplar ahlaksız ve diğer insanlara karşı merhametsiz olarak gösterilmiştir. Shaheen, J. G. (2000). Hollywood’s muslim arabs. *The muslim world*, s.25 Aktaran: Yorulmaz, 1986’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar, s.35

¹²³ Bu filmlerde Araplar aşağılanmıştır. Dalga geçilmiş ve hakaretlerle yerilmişlerdir. J. G Shaheen, Reel Bad Arabs: How Hollywood Vilifies A People. *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*, s.176-177,2003 Aktaran: Yorulmaz, 1986’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar, s.35

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı İslamofobi'nin yayılmasına ve artmasına neden olacak bazı yayınları yasaklamıştır.¹²⁴ Açıklandığı üzere medya ile İslamofobi'nin bağlantısı yadsınamayacak kadar yakındır. Yapılan incelemeler göstermektedir ki toplumları etkilemek için medya ekin bir silah rolüne bürünebilmektedir. Kitleleri etki altına almak, sakinleştirmek veya ortak bir düşman seçmek için yöneticiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

Dünyada yaşanan terör eylemleri, yükselen İslami terörizm dalgası medyada İslamofobi'nin yükselerek artmasına neden olmuştur. Yaşanılan uçak kaçırma eylemleri, bombalamalar, intihar eylemleri dünyada büyük bir korkuya yol açmıştır. Bu yaşananlar “*İslamofobi Endüstrisi* 'nin” güçlenmesine neden olmuştur. Yoğun fanatik gruplar İslam'ın ve İslami olan her şeyi zararlı görmüştür. Toplumlara sirayet eden bu algı zaman zaman İslamofobik eylemlere neden olmuştur. Müslümanlar ile sürekli bir çatışma halinde olan bazı Hristiyan ve Yahudi toplumları İslam'ı “kötü, çarpık ve şiddet yanlısı” olarak göstermek için çeşitli organizasyonlar kurmuştur. Bunlardan en büyük ve en önemli olanı Amerika'da 2006 yılında David Yerushalmi liderliğinde kurulan Society of Americans for National Existence (SANE) olmuştur. Geniş yayın ve yayım ağına sahip olan bu organizasyon sadece İslamofobik değil aynı zamanda ırkçı yayınlar da yapmıştır. Hedef kitlesi olan beyaz Hristiyanlar ve Yahudiler bu organizasyon tarafından yoğun etki altında bırakılmıştır. “*Saplantı*” adlı film Amerika'da yüksek tirajlı dergilerinin yanında promosyon şeklinde dağıtılmıştır. Bu film bilinçli olarak kitleye İslamofobik duygular aşılacak için bir araç olarak kullanılmıştır. Binlerce Amerikalı bu filmi izlemiştir.¹²⁵ 11 Eylül terör saldırısı İslamofobik söylemlerin zirve yaptığı bir dönem olmuştur. Çizgi filmlerde dahi yüksek dozda İslamofobi'nin bulunması hem kamuoyu hem de Arab American Anti-Discrimination Committee tarafından tepkiyle karşılanmıştır.¹²⁶

Ayrıca medya tarafından taraflı bir haber akışı mevcuttur. Müslüman olmayanlar tarafından yapılan saldırılar, çatışmalar veya eylemler medya tarafından fazla ilgi görmemektedir. Medya en tekin olmayan topraklar olarak çoğunlukla Ortadoğu'yu

¹²⁴“Bakanlık'tan İslamofobik içerikli 6 film, 5 çizgi film ve 3 klibe müdahale” Erişim Tarihi:13.07.2021 <https://t24.com.tr/haber/bakanliktan-islamofobik-icerikli-6-film-5-cizgi-film-ve-3-klibe-mudahale,630398>

¹²⁵ Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, s. 208-213.

¹²⁶ Yorulmaz, “1986'dan Günümüze Hollywood'un Kötü Adamları: Müslümanlar”, s.40.

göstermektedir. Toplumda oluşturulan bu algı Müslümanların hedef olarak görülmesine neden olmuştur. Terörist, saldırgan ve barbar olarak yansıtılan Müslümanlar anti-İslamcılar tarafından saldırılara maruz kalmıştır. Bu hedef gösterme yapılan saldırıların ve şiddetinin artarak devam etmesini sağlamıştır. Böylelikle Müslümanlar toplumdaki dışlanmış ve yöneticiler tarafından baskılayıcı bir yönetime maruz bırakılmıştır.¹²⁷

Bu dışlanma ve gözden çıkarılma Müslüman toplumunun eğitim, sağlık ve ulaşım gibi hayati konularda eksik kalmasına neden olmuştur. Yükselen İslami terör dalgasına paralel olarak İslamofobi'nin yükselmesine neden olmuştur. İslamofobik saldırılar da yükselmeye başlamıştır. Dünyanın farklı yerlerinde medya ve terör etkisi nedeniyle Müslümanlar ve Müslümana benzetilen insanlar saldırılara maruz kalmıştır.

2006 yılında Müslümanlara karşı ayrımcılık ve şiddet Avrupa'nın pek çok yerinde artarak görülmeye başlanmıştır. 2005 yılında Londra'da yapılan metro bombalamaları sonrası kayıtlı olan şiddet olaylarının sayısı yükselmiştir. Belçika'da Mayıs ayında göçmen karşıtı olan fanatik bir grup Malili bir çifti (kadın hamileydi) ve iki yaşındaki Belçikalı bir çocuğu öldürmüştür. Bu yaşanan olaylardan kısa bir süre önce ise bankta kitap okuyan Türk kökenli bir kadın sadece başörtüsü taktığı için ciddi bir şekilde yaralanmıştır. Temmuz ayında ise Polonya'nın kuzeyinde ırkçılığa karşı düzenlenen bir festivalde Fas asıllı bir aktör saldırıya uğramıştır. Kafasında birkaç tane şişe kırılan aktörün yaralarının kritik olduğu belirtilmiştir. Hem Belçika'da hem Polonya'da gerçekleşen bu iki saldırının ortak noktası Müslümanlara yönelik ırkçılık ve dini hoşgörüsüzlüktür. Diğer son olaylar arasında İslamofobik olanlar ise camilere yapılan saldırılar, Müslüman kurum ve kuruluşlara yapılan kundaklamalardır. Bu saldırılar Avusturya, Fransa, Almanya, Hollanda, İspanya, Rusya ve İngiltere dahil olmak üzere birçok ülkede gerçekleşmiştir. Ayrıca Müslüman mezarlıklarına yapılan saldırılar da rapor edilmiştir. Bireylerin karşılaştığı saldırılar daha çok tükürülmek, itilmek, yumruk ve tekme atılması, bıçaklı saldırılar ya da kadınların başörtüsünün çekilmesidir. Kişisel saldırılara sıklıkla dine, kültüre ve etnik kökene ırkçı hakaretler eşlik etmiştir. Hatta sık sık yapılan yanlışlardan biri olarak kıyafetlerinin şekli ve ten rengi Müslümanlara benzetildiği için saldırıya uğrayan insanlar olmuştur -yapılan bu saldırıların failleri örgütlü üyeleri içeriyordu-aşırı hareketler, ırkçı gençlik kültürünün oluşması ve yabancı

¹²⁷Abdulkadir Gölcü- Mustafa Çuhadar, "Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü" Kamu Denetçiliği Kurumu,2018, s,88.

düşmanlığının artması bunlara etken olmuştur. Ayrıca milliyetçi şovenizm etrafında hareket eden sıradan insanlar da vardır. Müslümanlığa karşı artarak süren korku Müslüman azınlıkları, İslami terörizmi, göç ve diğer ana akım gelişmeleri Batı Avrupa'nın ulusal kimliklerine bir tehdit olarak görmektedir. Diğer taraftan, Doğu Avrupa ve özellikle Rusya Federasyonu'nda, Rusya'nın güney bölgelerinde yaşayan Müslüman azınlıkların bulunması milliyetçi hareketlerin yükselmesine neden olmuştur. Etnik ve dini üstünlük ideolojilerinin yayılması millete karşı artan şiddeti körüklemiştir. Avrupa'daki hükümetlerin çoğu Müslüman karşıtlığı olaylarını resmi olarak kaydetme ve izleme mekanizmasını hala yerine getirmemektedir. Yaşanan bu olaylar verilerin kaydedildiği ülkelerde gerçekleşirse bile birçok hükümet bu olayları kayda değer ölçüde düşük seviyede göstermektedir. Müslümanların, Avrupa'daki statüsü hakkındaki uluslararası tartışmaların baskın olduğu iki olay dizisi mevcuttur bunlar; devam eden ve yüksek korku yaratan intihar bombacılarının eylemleri, ikincisi ise diğer şiddet içeren saldırılardır. İlk olarak Fransa'da 2005 yılında ülke çapında eylemler baş göstermiştir. Bu eylemler daha sonra uluslararası bir hal almıştır. Daha çok Müslüman azınlıkların yaşadıkları büyük şehirlerin kenar mahallelerinden gelen daha önce duyulmamış şikayetlerde bulunulmuştur. İkinci olarak yaşanan olay ise Eylül 2005'te Danimarka gazetesi Jyllands-Posten İslamiyet'i ve İslam peygamberi olan Hz. Muhammed'i aşağılayıcı ve karalayıcı bir karikatür yayınlamıştır. Avrupa'da politik liderler aynı zamanda zenofobi ve Müslüman karşıtı şiddeti tetiklemiştir.¹²⁸

1.3.3 İslamofobi 'de Terörizm Faktörü

İlk olarak terör kelimesini inceleyecek olursak; dil kökeni olarak Latince 'den günümüze kadar gelmiştir. Terör kelimesinin sözcük anlamı "*korkma, korkudan titreme*" dir.¹²⁹ Terörizm ile terör aynı değildir. Şükrü Alpaslan tarafından yapılan tanıma göre bir eylemin veya olayın terörizm olarak kategorize edilmesi için "*siyasal bir saikle yapılması*" gerekmektedir.¹³⁰ Terörizmde şiddet bir araç olarak

¹²⁸ "Human Rights First, İslamophobia 2007 Hate Crime Survey", Erişim Tarihi: 15.07.2021. <https://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/FD-081103-hate-crime-survey-2008.pdf>

¹²⁹ Paul Wilkinson, "Political Terrorism", (New York: Macmillan 1974), s,15-33.

¹³⁰ Şükrü Alpaslan, "Hukuk ve Kriminoloji Açısından Tedhişçilik", (İstanbul Teknik Yayınlar, Venüs Ofset Matbaacılık), s.4. Aktaran Yayla "Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve" s. 338.

kullanılmaktadır. T.P. Thornton'un ifade ettiği gibi “*Terörizmde fiil semboliktir.*” Asıl amaç fiil değil onun getireceği etki ve buna bağlı olarak oluşturacağı kamuoyu tepkisidir. Yapılan eylem yaşanılan trajedi ile doğru orantılıdır.

David C. Rapoport modern terörizmin dört dalgası olduğunu açıklamıştır. Birinci dalga 1880’lerde “*Anarşist Dalga*” olarak başlamış ve yaklaşık kırk sene sürmüştür. Narodnaya Volya modern olarak sayılan ilk terörist hareketine öncülük etmiştir. Rusya’da başlayan bu dalga Avrupa’ya Amerika’ya ve daha sonra Asya kıtalarına yayılmıştır. Bu dalga suikast eylemleriyle anılmaktadır. İkinci dalga ise “*Anti-Kolonyal Dalga*” olarak nitelendirilmiştir. İkinci dalga 1920’lerde başlamış ve 1960’lara kadar genişleyerek devam etmiştir. İkinci dalgayı tetikleyen etkenlerden biri de Birinci Dünya Savaşı’nın yaratmış olduğu yıkım ve beraberinde getirdiği antlaşmalar olmuştur. Versay Antlaşması’nın imzalanması ile yükselmiştir. Manda ve himayeye karşı çıkan halklar self determinasyon hakkı çerçevesinde haklarını talep etmeye başlamıştır. 1920’lerde ortaya çıkan bir terörist grup olan *Irish Republican Army* (IRA) İrlanda halkının İngiltere’den ayrılması için terörist faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye’de ise bu dalganın karşılığı bir Ermeni terör örgütü olan *Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia* (ASALA) olarak ortaya çıkmıştır. Bu dalganın etkileri İkinci Dünya Savaşı sonrası İsrail, Kıbrıs, Yemen ve Cezayir’e kadar genişlemiştir. İkinci dalganın karakteristik özelliği gerilla taktiği olarak bilinen vur kaç stratejisidir. 1960’ların sonunda yeni bir dalga doğmuştur “*Yeni Sol Dalgası*” olarak adlandırılan bu dalga 1990’lara gelindiğinde büyük ölçüde yayılmıştır ve Sri Lanka, İspanya, Fransa, Peru ve Kolombiya’daki bazı grupları aktif hale getirmiştir. Vietnam Savaşı’nın sona erdiği 1975 yılında *Filistin Kurtuluş Örgütü* (PLO) olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Ortadoğu bölgesinde yaşanan Arap- İsrail gerginliği ve sonucunda yaşanan savaşlar terör örgütlerini büyütmiştir. Bu dalganın en önemli özelliği ise birinci dalgadan beri kullanılmayan “*uluslararası terörizm*” kavramını yeniden gündeme getirmesidir. Özellikle Sri Lanka’daki *Tamil Kaplanları Terör Örgütü* intihar bombacılığı ile uluslararası bir etki yaratmıştır. Dördüncü dalga ise “*Dinler Dalgası*” olarak 1979’da başlamış ve hala devam etmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) 1979 yılında Afganistan’ı işgal etmiş ve İran’da yaşanan devrim sonucu ülkenin adının İran İslam Devleti olarak değişmiştir. Bölgede yaşanan devrimler ve işgaller İslami kökenli terör örgütlerini aktif hale getirmiştir. Devrim her dalgada önemli bir amaç

olarak görüldü ama her devrim kendi karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Çoğu terörist organizasyon devrimleri ayrılık için bir fırsat veya kendi kaderlerini tayin etme hakkı olarak görmüştür. Prensipde halkların kendi haklarını tayin etme hakkının Amerikan ve Fransız devrimlerinden bir miras olarak kaldığı düşünülmektedir. Fransız Devrimi'nde “*terör*” kelimesi terminolojiye girmiştir. Terör terimi aslında devrimci hükümetin halkı yönetmeye uygun hale getirmek için koyduğu cezayı düzenleyen kurallar anlamındaydı.¹³¹

Terörizmde ahlaki ve insani kurallar aranmamaktadır. Bölgesel veya küresel örgütler mevcuttur. Günümüzde etnik-ayrılıkçı terör örgütleri ve dini motifli terör örgütleri yoğun gündem oluşturmaktadır. Tam anlamıyla uzlaşmış bir terör kavramının olmaması terörizmin sınırlarını bulanıklaştırmaktadır. İslamofobi'yi besleyen bir damar olarak dini motifli terör kavramı tüm dinlerden ve mezheplerden ortaya çıkabilir. Günümüzde genellikle İslam'la bağdaştırılmaktadır. Fakat bu dini motifli terör kavramını tek bir dinle veya tek bir mezheple bağdaştırmak mümkün değildir. Dini motifli terör örgütlerinin, İslami imge taşımayan, ses getiren eylemleri olmuştur. Buna bir örnek verilecek olursa; Aum Shinrikyo¹³² adlı örgüt 1995 yılında Tokyo metro istasyonuna sarin gazı (sinir gazı) ile saldırmış 12 kişi ölümüne ve binlerce kişinin de yaralanmasına neden olmuştur.¹³³ Ancak, günümüzde dini motifli terör kavramı sadece İslamiyet'le ve onun mezhepsel kollarıyla bağdaştırılmıştır. Bunun gelişim ve dünyaya yayılma süreci Soğuk Savaş yıllarında başlamış ve öngörülemez bir yükselişe günümüze gelmiştir.

İslamofobi'nin oluşması ve yayılmasının yapı taşı “cihat” kavramının yanlış yorumlanması oluşturmaktadır. Cihat sözcüğü Arapça bir kelimedir. Sözlük anlamı “*çaba göstermek, güç ve gayret göstermek, zahmet etmek*” tir. İslamiyet'te cihat “*Allah yolunda hizmet etmek, Allah'ın mesajını iletme*” anlamındadır. Cihat kavramı İslamiyet'in en çok yorumlanan kavramı olmuştur. Birçok yorumu mevcuttur. Fakat en geniş ve açık tanımla “*Allah'a aktif olarak hizmet etmek için gösterilen çaba, yapılan*

¹³¹David C. Rapoport, “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, *Anthropoetics* 8, no. 1 Spring / Summer 2002.

¹³² “Tokyo metrosuna sarin gazı atan Aum Shinrikyo kimdir?” Erişim Tarihi: 14.08.2021 <https://www.milliyet.com.tr/molatik/tarih/tokyo-metrosuna-sarin-gazi-atan-aum-shinrikyo-kimdir-78837>

¹³³ David C. Rapoport, “The Four Waves of Modern Terrorism”, s.61.

eylemeler” olarak açıklanabilmektedir. Müslüman olmayan toplumlar tarafından en çok yanlış anlaşılan ve yanlış yorumlanıp kitlesel bir tehlike olarak görülen kavram olan cihat, terör kavramından farklıdır. İslamiyet’in belirlediği savaş hukuku kuralları çok açık ve net bir biçimde belirlenmiştir. İslamiyet savaş hukuku kuralları ahlaki esaslara dayanmaktadır.

Bu kurallar kısaca şöyledir;

- “*Aman dileyene (af dilemek, merhamet dilemek) saldırmak yasaklanmıştır.*”
- “*Savaşın dışında kalanlara saldırılması yasaklanmıştır.*”
- “*Kadın, çocuk ve yaşlılara saldırılması yasaklanmıştır.*”
- “*Kutsal mekanlara ve din adamlarına saldırılması yasaklanmıştır.*”
- “*Düşmanı işkence gibi insani olmayan yöntemlerle öldürmek veya işkence halinde bırakmak yasaklanmıştır.*¹³⁴”

Acılandığı üzere İslamiyet’in oluşturduğu savaş hukuku ile terör kavramları birbirinden çok farklıdır. Hıristiyanlıkta geçen ve cihat kavramı ile bağdaştırılan “*Holly War*” (Kutsal Savaş) cihattan farklıdır. “*Holly War*”, savaşın dayanağını Tanrı’ya yönlendirmektedir. Tanrı adına, Tanrı için, Tanrı’dan geldiği iddia edilen bir otorite ile yürütülen savaşlara verilen bir isimdir. Yapılan savaşa kutsiyet atfetme ve buna geçerlilik kazandırmak için yapılmıştır.¹³⁵

Cihat kavramının tarih sahnesinde kendine yer bulması 1979 yılında İslami grupların ve İslami hareketlerin kamuoyunun dikkatini çekmesiyle başlamıştır. Yaşanılan İkinci Dünya Savaşı arkasında yeni bir sistem bırakmıştır. İki kutuplu olan bu sistemin bir tarafında ABD diğer tarafında ise SSCB bulunmaktaydı. Sıcak savaş yerini ideolojik ve teknolojik olan Soğuk Savaş’a bırakmıştır. Bu ideolojik çatışma alanı birçok yeni oluşuma ev sahipliği yapmıştır. İran’da bir İslam cumhuriyeti kurulması ve o sene içerisinde SSCB’nin Afganistan’ı işgal etmesi dünyanın siyasi dengesinde değişikliklere neden olmuştur¹³⁶. Bu olaylar karşısında ABD “*Yeşil Kuşak Teorisi*” ni oluşturmuştur. Bu teoriye göre oluşturulan hat SSCB’nin ideolojik olarak yayılmasını engelleyecektir. Suudi Arabistan’ın kabul ettiği ve dünyaya yaymak istediği tek doğru Müslümanlık anlayışı olarak sunduğu “*Vahabilik*” anlayışı bu teoriye uygun

¹³⁴Şefik Kantar, *Cihatla Terör Arasında*, (İstanbul: Kaktüs Yayınları, 1. Basım, 2019), s.13-19.

¹³⁵ Kantar, *Cihatla Terör Arasında* s.19.

¹³⁶ Süleyman Erkan, “Sovyet-İran İlişkileri (1979-1989)”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 8, Sayı 2, s.171.

bulunmuştur. Müslümanları tek çatı altında ayrıcalıksız toplayacak “ümme” kavramı ise bu teori için kullanılmıştır. ABD’nin SSCB’nin karşısında bir koz olarak oluşturup dünyaya servis ettiği bu teori radikal İslami grupların oluşmasına ve yayılmasında etkili olmuştur.¹³⁷

İslamofobi’nin oluşması ve yaygınlaşmasında terör kavramı kilit bir rol oynamaktadır. İslamofobi’nin yayılmasının ve güçlü bir sorun olarak ortaya çıkmasının kırılma noktası Soğuk Savaş’ın bitmesi olmuştur. ABD’nin komünizmin yayılmasına ve güçlenmesine karşı kurduğu *Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)*¹³⁸, SSCB’nin dağılması ve SSCB kanadının olduğu Varşova Paktı¹³⁹,nın dağılması ile düşmansız bir konumda kalmıştır. *İslamofobi ve Medya* başlığında açıklandığı üzere yapılan haberler ve yayınlar Müslüman olmayan hükümetler ve halklar tarafından kolayca benimsenmiştir. Bu beraberinde Müslüman olmayan toplumlarda korkuyu getirmiştir. Bu korku *İslamofobi’nin Tarihsel Kökeni* başlığında açıklanan Hıristiyanlık karşısında duran İslamiyet ve İslamiyet’in yayılmasına duyulan korkudan ziyade mücahit olarak adlandırılan kökten dinci gruplara karşı duyulan küresel bir korku halindedir. Fakat bu küresel korku Müslümanların yaşadıkları yerlerin tersine bir oranla yükselmiştir. Örnek verilecek olursa; Almanya’nın nüfusunun %6’sının Müslüman¹⁴⁰ olmasına karşılık İslamofobi ülkede hızla yükselmiştir.

Giderek artan İslamofobi’nin zirve yaptığı dönem El-Kaide¹⁴¹ terör örgütünün 2004 yılında üstlendiği Eylül 2001 yılında yapmış olduğu İkiz Kuleler saldırısı olmuştur. Örgütün lideri Usame Bin Ladin, saldırıyı ilk yıllarında kabul etmemiştir ilerleyen yıllarda çıkan bağlantılar yüzünden kabul etmek zorunda kalmıştır. Saldırıyı üstlenmesinin ardından ABD radikal İslamcı terör örgütlerine karşı adeta yeni bir “Haçlı Seferi” başlatmıştır. Tüm dünyayı bu örgütü bir terör örgütü olarak kabul etmesi için çağrıda bulunmuştur. Geniş yankı uyandıran bu eylemin hafızalardan silinmesi mümkün

¹³⁷Ali Çağlar, “Küreselleşme Sürecinde Aşırıçılığın Yükselişi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1) 2017, s.69-70.

¹³⁸“NATO Üyeleri” Erişim Tarihi:14.08.2021. <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

¹³⁹“Tarih: NATO’ya karşı Varşova Paktı”, Erişim Tarihi:14.08.2021.

<https://www.dw.com/tr/tarih-natoya-kar%C5%9F%C4%B1-var%C5%9Fova-pakt%C4%B1/a-2524916>

¹⁴⁰“Avrupa’daki Müslüman nüfus oranı için” bknz: Erişim Tarihi:15.08.2021.

<https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>

¹⁴¹“El- Kaide nasıl kuruldu?” Erişim Tarihi:15.08.2021

<https://www.timeturk.com/el-kaide-nasil-kuruldu/haber-806450>.

değildir. Yaşanılan bu olay sonrası ABD egemenlik alanını genişletmiş ve terörle mücadele çatısı altında Afganistan'a müdahalede bulunmuştur.¹⁴²

Açımlandığı üzere terörün kesinleştirilmiş bir tanımının olmaması yapılan eylemlerle birlikte göreceli olarak sınıflandırılmıştır. Bu yaşanan olaylar tüm Müslümanlar için zorlu bir süreci başlatmıştır. İkiz Kuleler'in uçakla saldırıya uğramasının faturası tüm Müslümanlara kesilmiştir. Radikal İslamcı grupların yaptığı her eylem Müslümanları açık hedef haline getirmiştir. İslamofobi'nin terör ve medya kavramlarından ayrı incelenmesi İslamofobi'nin yükselmesini ve yayılmasını açıklamakta yetersiz kalacaktır. Etkileşim halinde olan bu üç alan birbirinden beslenmektedir. Cihat kavramı, 1991 yılına kadar SSCB'ye karşı kullanılmıştır. SSCB bölgede komünizmi yayma gayreti göstermiş, bu yıla kadar müttefik olarak görülmüş ve Yeşil Kuşak Teorisi ile desteklenmiştir. Bu teori ile beslenen kökten dinci gruplar güçlenmiş ve yayılmıştır. Teorinin sonuçları bölgede günümüzde halen geçerliliğini korumaktadır. Soğuk Savaş süresince yapılan ideolojik mücadeleler kalıcı hasarlar bırakmıştır.

2. ALMANYA'DA TÜRK VARLIĞININ OLUŞUMU

2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Göçleri

İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen siyasi dengeler her toplum gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. Oluşturulan bu yeni siyasi tablo ile göç dengesi de yeniden şekillenmeye başlamıştır. Ekonomik olarak diğer ülkelere göre dezavantajlı yerlerden yapılan göçlerin sayısı bu tarihlerde yükselmeye başlamıştır. İyi bir ekonomik hayat ve düzenli politikanın olduğu ülkelere doğru göç ivmesi yükselmiştir. Ayrıca yaşanan politik hareketlenmeler ile birlikte mültecilik ve iltica kavramları da dünya gündeminde yer tutmaya başlamıştır. Başka bir göç meselesi de yaşanan savaş sonrası çıkan sorunlardan dolayı meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Türkiye'ye yoğun bir Türk göçü gerçekleşmiştir. Bu göç güvenlik açısından gerçekleştirilmiştir. İşgal edilen topraklarda yaşayan soydaşlarımız savaşa müdahil

¹⁴² Kantar, *Cihatla Terör Arasında*, s.212-213

olmayan Türkiye'ye göç etmiştir. Soydaşlarımız için Türkiye her zaman güvenli bir liman olmuştur.

1946 yılı ile 1949 yılı arasında Türkiye'ye Yunanistan'da yaşanan iç savaş nedeniyle 25.000 Türk Türkiye'ye göç etmiştir. Özellikle Trakya'nın batısında yaşayan Türk azınlıklar iç savaştan en çok etkilenen kesimlerden biri olmuştur. İç savaş sırasında yaşanan barınma, güvenlik ve yiyecek sorunları bölgede yaşayan Türk azınlığını göçe zorlamıştır.¹⁴³ 1949 yılında İngiltere'nin iç savaşta arka çıktığı monarşi destekçileri kazanmış iç savaş sona ermiştir.¹⁴⁴ Dönemi en etkili kaynaklarından biri olan Osman Nuri Fettahoğlu'nun çıkarttığı Trakya Gazetesi olmuştur. Bu gazete bölgede yaşanan her olayı duyurmak için çaba sarf etmiştir. Ayrıca bu gazete Yunanistan'daki Türk azınlığının yaşadığı sıkıntıları da aktarmıştır.¹⁴⁵

1955 yılında yaşanan "6-7 Eylül Olayları" ve buna müteakip Kıbrıs'ta yaşanan olaylar Batı Trakya'da bulunan Türkleri etkilemiştir. Yunanistan'ın dozunu arttırdığı siyasi gerilim ve çıkartılan yasalar ile bölgede yaşayan Türkleri göç etmeye mecbur bırakmıştır. Batı Trakya'daki Türkler sadece Türkiye'ye değil Avrupa'nın başka yerlerine de göç etmiştir. Yunan Vatandaşlık Yasası'nın (1955) 19. maddesine dayanarak Türkler vatandaşlıktan çıkartılmaya ve sınır dışı edilmeye başlanmıştır. Çeşitli kaynaklara göre 55.000 – 60.000 arasında Türk bu yasaya göre vatandaşlıktan çıkartılmıştır.

19. madde:

*"Yunanistan'ı geri dönüş niyeti olmaksızın terk eden Yunan etnik kökeninden olmayan bir kişi, Yunan vatandaşlığından ıskat edebilir. Bu yurtdışında doğmuş ve orda yaşayan Yunan soyundan olmayanlar için de geçerlidir. Yurtdışında yaşayan reşit olmamış çocuklar, ebeveynleri veya ebeveynlerin hayatta olan biri vatandaşlıktan çıkarılmış ise, vatandaşlıktan ıskat edilebilirler. İçişleri Bakanı bu durumlarda Yurttaşlık Konseyi'nin onayı ile karar verir."*¹⁴⁶

¹⁴³ Bürkem Yılmaz, "II: Dünya Savaşı Sonrası Yunanistan'daki Türk Azınlığı'nın Durum (1945-1960)", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, 2019, Ankara, s.71-73

¹⁴⁴ Barış Hasan, "Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu ve Mobilizasyonu", Yüksek Lisans Programı, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler, İstanbul,2013, s.51.

¹⁴⁵ Ahmet Can Hacıoğlu, "Osman Nuri Fettahoğlu'nun Trakya Gazetesine Göre 1952 Yılında Türk-Yunan İlişkileri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* Sayı: 66, Bahar 2020, s.183-212, s. 190.

¹⁴⁶ Cem Şentürk, "Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkmalar ve Mağdurların sorunları", *Bilimsel Araştırmalar Serisi* No:2, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, Ocak,2006, s.7.

Ayrıca Albaylar Cuntası (1967-1974) ile birlikte azınlıklara daha fazla baskı dönemi başlamıştır.¹⁴⁷

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin durumu da Yunanistan'da yaşayan Türklerin durumundan farksızdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Bulgaristan'da iktidara gelen Komünist yönetim azınlıklara eşit şartlar altında davranmamıştır. 1944'te yönetimi ele alan bu rejim ülkede yaşayanlara uluslararası seyahat yasağı getirmiştir. Bu hamle ülke içerisinde huzursuzluğa sebebiyet vermiştir. Türkler 1950'li yıllarda hem Türkiye'nin resmî kurumlarına yolladıkları dilekçelerle hem de Bulgaristan hükümetine gönderdikleri belgelerle seyahat özgürlüğü hakkı ve pasaport gibi hakları talep etmiştir. Bulgaristan Türkiye'ye nota vermiş ve çeyrek milyon Bulgaristan Türkünü Türkiye'ye kabul etmesini istemiştir. Türkiye de Bulgaristan'a karşı nota vermiştir. Ancak bu kadar fazla nüfus dönem şartlarında ülke içerisinde bir göç dalgası yaratacağı için kademeli bir göç kabulüne başlamıştır. 1950-1951 yılları arasında bir yıl kadar kısa bir süre içerisinde 150.000 aşkın Bulgaristan Türkü Türkiye'ye göç etmiştir.¹⁴⁸

Mart 1968'te "*Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması*" imzalanmış ve 1970'lerin sonuna kadar 110.000 kişiden fazla kişi göç etmiştir. En son kitlesel göç dalgası 1980'lerin sonunda yaşanmış Bulgar Hükümeti Müslüman Türkleri asimilasyon, ayrımcılık ve baskı ile göçe zorlamıştır.¹⁴⁹

Yugoslavya'da yaşayan Türklerin durumu ise; Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra 1924'te, 1936'da ve en son Tito'nun 1953 yılında Türkiye'ye gelip "*Serbest Göç Anlaşması*" imzalaması ile birlikte üç adet toplu göç akını meydana gelmiştir. Bu göç anlaşması ile birlikte göç hızı artmıştır. Türkiye kaynaklarına göre 1960'ların ortalarına kadar 150.000 aşkın Yugoslavya Türkü gelmiştir.¹⁵⁰

Tüm bu göç akımları sadece Balkan coğrafyasından değil, Orta Asya ve Kafkasya'dan da gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordusuna esir

¹⁴⁷Özge Kurşun, Timuçin Arslan, "Balkan Savaşlarından Günümüze Türklerin Yunanistan'dan Göçü", *Academia*, s.9.

¹⁴⁸ Yusuf Sarımay, "Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler (1923-1990)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl: 2011, Cilt: 27, Sayı: 80, s.358.

¹⁴⁹"Kitlesel Akınlar", T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi, Erişim Tarihi:20.08.2021 <https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>

¹⁵⁰ Giray Saynur Bozkurt, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, X/2 (Kış 2010), s.59-60.

düşen SSCB askerlerinin sayısı günden güne arttığı için Almanya bu askerleri SSCB'ye karşı kullanmıştır. Savaşta ilerleme ve alınan yerlerin bir yapı altında tutmak için bu esir askerleri görevlendirmiştir. Bu askerlere önce “*Yardımcılar*” daha sonra da “*Doğu Lejyonları*” denecektir. Sayıları 4 milyondan fazla olan bu askerlerin yarısı kamplarda hayatını kaybetmiş geri kalanı ise savaş bitince çeşitli ülkelere dağılmıştır.¹⁵¹ “*Doğu Lejyonları*” içerisinde bulunan Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen ve Azerbaycan Türkleri savaş sonrası Türkiye'ye göç etmiştir.¹⁵²

Türkiye'ye yapılan iç göçler ve dış göçler bu dönemde artış yaşanmıştır. Federal Almanya'ya yapılan işçi göçleri beraberinde diğer Avrupa ülkelerine yapılacak olan işçi göçlerinin önünü açmıştır.

Belçika, Fransa ve Hollanda'ya 1950'lerin ortasında az da olsa işçi göçleri başlamıştır. Türkiye vatandaşlarının yaşam ve çalışma standartlarını belirli antlaşmalar ile güvence altına almıştır. 1961 yılında imzalanan Federal Almanya,1964 yılında imzalanan Belçika, Danimarka, Hollanda ve Avusturya iş göçü anlaşmasının yanı sıra 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında İsveç ile giden işçilerin haklarının korunması hakkında anlaşmalar yapılmıştır.¹⁵³

Sanayinin geliştiği, ekonomik kalkınmanın yaşandığı bölgeye göç akımlarının gerçekleşmesi normaldir. Tıpkı 1950'lerde başlamış etkileri hala devam eden kırdan kente yapılan göçler gibi. Avrupa'nın hızlı bir sanayileşme sürecine girmesi işçi arayışını beraberinde getirmiştir. Bu arayışa, özellikle gelişmekte olan ülkelere cevap gecikmemiştir. Yaşanılan bu göç dalgasının oluşturduğu sosyo-ekonomik ve kültürel süreç günümüzde halen devam etmektedir.

¹⁵¹“Nazi Almanya'sının Müslüman Lejyonları”, Erişim Tarihi:20.08.2021

<https://www.gzt.com/mecra/nazi-almanyaninin-musulman-lejyonlari-3467786>.

¹⁵² “Kitlemel Akımlar”, T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Erişim Tarihi:20.08.2021<https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>

¹⁵³ Cahit Gelekeçi, “Uluslararası İşgücü Göçü Kapsamında Belçika'da Türk Nüfusunun Oluşum Süreci ve Günümüzdeki Durum”, *V. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi Materyalleri Türk Dünyası Uluslararası Stratejinin Geliştirilmesi*, Almatı,2014. s. 320-321

2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Almanya'ya Yapılan Türk İşçi

Göçleri

Bu göç sürecini başından inceleyecek olursak dönemin Türkiye şartlarına değinilmemesi araştırmanın açıklayıcı niteliğini kısıtlayacaktır. Öncelikle Cumhuriyetin kuruluşundan, yani 1923 yılından 1946 yılına kadar Türkiye'de Cumhuriyet Halk Partinin (CHP) hâkim olduğu tek partili bir politik arena mevcuttur. Birçok kez çok partili hayata geçilmek istenmiş ancak başarısız olunmuştur. 1946 yılında Demokrat Partinin (DP) kurulması ile çok partili bir siyasal ortam oluşturulmuştur.¹⁵⁴ 1923-1946 yılları arasında sadece tek bir partinin yönetimde bulunması, yaşanan dünya savaşı halk tabanından desteğin azalmasına sebebiyet vermiştir. Demokrat Partinin kurulması Cumhuriyet Halk Partisini desteklemeyen veya politikalarını kendine uygun görmeyen halkın bir kısmı tarafından kabul görmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika taraflı bir dış politika sergileyen Türkiye Cumhuriyeti, 1947 yılında önce Truman Doktrini ardından Marshall Planı ile destek alması demokratikleşmenin kamuoyu nezdinde daha iyi bir imaj sergileyeceği konusunda hemfikirdi.

Ekonomik ve politik sıkıntılar toplumsal bir huzursuzluğa sebebiyet vermiş bu huzursuzluk 1950 yılı seçimlerinde Demokrat Partinin açık ara kazanması ile sonuçlanmıştır. Demokrat Partinin kazanması ile Türkiye siyasetinde yeni bir kapı aralanmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar olurken Başbakan Adnan Menderes seçilmiştir. Marshall Planı ile yumuşayan devletçilik politikası Adnan Menderes ile liberal piyasa geçmiştir.¹⁵⁵

Liberal piyasaya hızlı geçiş ekonomiyi hızlı bir şekilde etkilemiştir. DP tarımsal alanda makineleşmeyi ön plana çekmiştir. Tarımsal alanda yaşanan hızlı makineleşme toplumda hızlı bir dalgalanma yaratmıştır. Tarımsal makineleşme ekonomiyi iki şekilde etkilemiştir. Bunlardan ilki hızlı makineleşme ile beklenen yüksek ivme gerçekleşmiştir ancak bu makineleşme beraberinde işsizliğin yükselmesini beraberinde getirmiştir. İşsizliğin getirdiği ekonomik yükü hafifletmek için dış borçlanma yoluna gidilmiştir.

¹⁵⁴ Tuğrul Korkmaz, "Türkiye'de Tek Partili Dönemin Toplum ve Siyaset Anlayışının Dünya Konjonktürü Bağlamında Değerlendirilmesi", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 43, Haziran 2014, s.1-6.

¹⁵⁵ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013) s. 318-327.

Dış borçlanma, işsizlik ve halkın yönetsel hoşnutsuzluğu askeriyein yönetime el koymas1 ile sonuçlanmıştır. 1960 Darbesi ÷lke tarihinde bit kırılma noktası olmuştur. Bu darbe ile Anayasa değiştirilmiştir. Yeni Anayasa tüm vatandaşlara pasaporta sahip olma hakkı tanımıştır. Daha önce sınırlı şekillerde gerçekteşen – özel çalışma ve sağlık şartları dışında- yurtdışı seyahatleri artık tüm ÷lkeyi kapsamıştır.¹⁵⁶

“Potsdam Konferansı (17 Temmuz – 2 Ağustos 1945)” ile Almanya 3 ayrı bölgeye ayrılmıştır. İngiltere, Fransa, SSCB ve Amerika kendi bölgelerini seçmiştir. Ayrıca bu konferanstan Berlin de müşterek işgal altında olacaktır ve ağır tazminat borcu ödenmesi sonucu çıkmıştır. Konferansta Nazizm’in engellemesi, ortadan kaldırılması ve savaş suçlarının cezaysız kalmaması konusu kapsamında “Nürnberg Mahkemesi” kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁵⁷ Federal Almanya Başkenti Bonn olarak belirlenmiş, destekçileri Amerika, Fransa ve İngiltere olan bu yeni ÷lke 23 Mayıs 1949 yılında kurulmuştur. Doğu Almanya ise başkenti Berlin olarak belirlemiş ve SSCB desteği ile 7 Ekim 1949 yılında kurulmuştur.¹⁵⁸

Almanya’nın başına seçimle Konrad Adenauer gelmiştir. Adenauer’in ilk icraatlarından biri Nazizm ile mücadele etmek olmuştur. Konferansların ve ÷lke gündeminin önemli bir maddesi olan Nazizm’in çalışmanın şeffaflığı için açıklanması gerekmektedir. Hitler iktidarı ile Almanya yükselen Faşizm ve beraberinde gelen Nasyonal-Sosyalizm dalgasıyla sarılmıştır. Bu dalga Nazizm olarak büyümüştür. İtalya’da yaşanan Faşist yönetimi kendisine örnek alan A. Hitler Nasyonal- Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin (1920) kuruculuğunu ve başkanlığını yaptığı sırada Faşizmi ideolojik olarak kabul etmiştir. Nasyonal “nation” kelimesinden türetilmiştir ulus millet anlamını taşımaktadır.¹⁵⁹ Sosyalist ise K. Marx’ın savunduğu ideolojiyi kabul eden, herkesi ve her milleti birbiri ile eşit gören kişi veyahut kişiler için kullanılmaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Duygu Dağ, *Türkiye’den Göçün Türkiye-(Federal) Almanya İlişkilerine Etkisi (1961-2000)*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020), s.24-29.

¹⁵⁷ Taşkın Dayangaç, “II. Dünya Savaşı Sonrasında Alman Dış Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Strateji Bilimi Anabilim Dalı, Gebze,2006, s,78-88.

¹⁵⁸“İki Almanya’nın birleşmesinin 29. Yılı”, Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi:23.08.2021

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iki-almanyenin-birlesmesinin-29-yili/1601147#>

¹⁵⁹“Nasyonal Sosyalizm nedir? Hitlercilik ne demek? Nasyonal Sosyalizm hakkında bilgi” Erişim Tarihi:25.08.2021 <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/nasyonal-sosyalizm-nedir-hitlercilik-ne-demek-nasyonal-sosyalizm-hakkinda-bilgi-41659578>

¹⁶⁰“Socialism” Cambridge Sözlük, Erişim Tarihi:23.08.2021 <https://dictionary.cambridge.org/tr/s/%C3%B6z%l%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCr%k%C3%A7e/socialism>

Hitler, Faşizm ile Sosyalizmi kendi ideolojisi çerçevesinde birleştirmiştir. Oluşturduğu Nazizm ideolojisini Almanya'ya empoze etmek için çalışmalara başlamıştır. 1920 yılından iktidara geleceği 1933 yılına kadar Nasyonal- Sosyalizmin alt yapısını kurmuştur. Nasyonal- Sosyalizmin en ayrıştırıcı noktası Anti-semitizm olmuştur. Anti-semitizm sözlü anlamı olarak; Yahudilere karşı duyulan nefret, öfke şeklinde açıklanmıştır. Zarar verme de içermektedir.¹⁶¹ Hitler'in iktidara gelmesi ile yükselen Nazizm 1945'e kadar katlanarak ivme kazanmıştır. Nazizm, Faşizmin en keskin yanlarını almıştır. Aşırı bir biçimde etnik ayrımcılık uygulanmıştır. Etnik Milliyetçilik ve Anti-semitizm Nazizm'in Faşizmin yorumlamasıyla meydana gelmiş uç bir örneği olmuştur.¹⁶² Anti- semitizm özellikle Yahudilere karşı uygulanmış olsa da çingeneler gibi diğer etnik kökenli Alman vatandaşları üzerinde de kullanılmıştır. Anti-semitizm 19. yüzyılda ilk kez kullanan yazar Wilhelm Marr, Yahudilerin toplumsal erozyona sebebiyet verdiğini yazmıştır.¹⁶³

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Almanya'nın yenilmesi halkı öfkelenmiştir. Bu öfke ise sonucunda bir günah keçisi bulmak ve tüm öfkeyi ona yönlendirmekle sonuçlanmıştır. Bu savaş sonrası dönemde Anti- semitizm hızlı bir şekilde yükselmeye ve yayılmaya başlamıştır. Hatta savaşın Yahudiler nedeniyle kazanılmadığı fikri halkta azımsanmayacak ölçüde etkileşim görmüştür.¹⁶⁴ Nazizm keskin bir şekilde Alman ırkının saflığını savunmaktadır. Hitler Alman ırkını “*ari ırk*” yapmak istemiştir. Almanları olduğundan daha saf hale getirmek için Sami ırkından temizlenmesi gerektiğini iddia etmiştir. Nitekim de Nazizm'in savunduğu temel argümanlardan birisi de budur.¹⁶⁵ Hitler'in sınırlı sayıdaki takipçisinin artarak milyonlara kadar uzanmasının arkasında etkili bir propaganda vardır. Faşizm gibi

¹⁶¹“Anti-Semitism” Cambridge Sözlük, Erişim Tarihi:25.08.2021
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s/%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/anti-semitism?q=anti-Semitism>

¹⁶² E.Canşen, *Hitler'den Torunlarına, Almanya'da Eski ve Yeni Sağ*, (İstanbul: Göçebe Yayınları, 1997), 60-85.

¹⁶³ Evans, R. J. (2017). *Nazi İdeolojisinin Ortaya Çıkışı*, Ed. Jane Caplan, *Hitler Almanyası 1933-1945*. İstanbul: İnkılap Yayınları Aktaran Çakı, “Antisemist Mitlerin İnşasında Nazi Propagandasının Rolü”, s.205.

¹⁶⁴ N.Voigtländer, & Voth, H. J. (2012). “Persecution perpetuated: The medieval origins of anti-semitic violence in Nazi Germany”, *The Quarterly Journal of Economics*, 127(3), 1339-1392 Aktaran Çakı, “Antisemist Mitlerin İnşasında Nazi Propagandasının Rolü”. s.219.

¹⁶⁵ Çakı, “Antisemist Mitlerin İnşasında Nazi Propagandasının Rolü”. s.219.

Nazizm de bir kitle hareketi olarak yükselmiştir.¹⁶⁶ Nazizm için propaganda hayati bir önem taşımaktaydı. Öyle ki halk tamamen bir propaganda çemberi içinde kalmaktaydı. 20.yüzyıl önceki yüzyıllardan farklı olarak birbirinden tezat yönlerde olan büyük ideolojilerin geniş kitlelere ulaştığı hatta zaman zaman bu ideolojilerin çatıştığı bir yüzyıl olmuştur. Komünizm ve Faşizm gibi ideolojiler kendilerine yaşam alanı bulmak amacıyla yayılma eğilimindedir. Bu yayılmalar kalıcı olması açısından halk tabanlarına doğru yapılmaktadır. Gençlik kollarının meydana getirilmesi bu ideolojik yayılmayı hızlandırmıştır. Nazizm de bu şekilde gençlik kollarıyla yayılmış ve güçlenmiştir. “*Hitler Gençliği*” (Hitlerjugend) adında bir gençlik örgütlenmesine sahip olan Hitler kitleleri yetiştirme çağından itibaren etkisi altına almaya başlamıştır. Bu gençlik örgütlenmelerinde etkin propaganda ve Nazizm’in temellerini öğrenilmiş ve uygulanmıştır. Üstün ırk olduğuna inandırılan gençler kendinden olmayan insanları daha kolay dışlamıştır. Özellikle bu gençlik İkinci Dünya Savaşı sırasında aktif görev almıştır. Nazizm insan haklarına aykırı bir ideolojidir. İnsanları ötekileştirmek ve fiili zarar vermeye izin veren bu ideolojinin farklı politikaları mevcuttur. Bunlardan ilki daha yönetime yeni başlamışken “*Irksal Sterilasyon*” kanunları oluşturup kabul etmiştir. Bu kanuna göre ırksal anormallik kabul edilemez olmuştur. Oluşturulan sağlık kuruluşlarında engelli bireyler kısırlaştırılmıştır. Hitler safkan Almanların atletik ve herhangi bir sakatlığı olmadığı konusunda emin olmak istemektedir.¹⁶⁷

Bu kanunların yıldan yıla ayrımcılığı şiddetlenerek artmaktadır. Ülke içerisinde yaşayan Romenler, Siyahiler, Yahudiler ve diğer Alman olmayan topluluklar için yaşam alanları ve faaliyetleri kısıtlanmaya devam etmiştir. Ülkede yaşayan siyahi vatandaşların toplumsal entegrasyonunun önü kesilmiştir. Almanlarla aynı yerde bulunmaları kesinlikle engellenmiştir. Bu çerçevede çıkarılan diğer bir kanun ise 1935 yılında yürürlüğe giren “*Nurnberg Yasası*” olmuştur. Bu yasaya göre evlilikler belirli kriterlere bağlanmaktaydı. Irklar arası evliliklerin önünü kesen bu yasa Alman ırkının saflığını korumak amacıyla yapılmıştır. Yahudi bir birey Alman toplumuna evlilik yoluyla artık karışamayacaktır. Sadece Yahudi toplumu üzerinde değil diğer toplumlar üzerinde de geçerlidir. Almanlar yalnızca Alman olanlarla evlilik bağı kurabilecektir. Bir diğer

¹⁶⁶ Thalheimer, Bauer, Tasca, *Faşizm ve Kapitalizm* Bölüm yazarı Arthur Rosenberg, “Bir Kitle Hareketi Olarak Faşizm; Yükselişi ve Çöküşü”, (İstanbul: Ayrıntı yayımları, 2. Basım), s.64-76.

¹⁶⁷ Caner Çakı, “Nazizm İdeolojisi Altında Hitler Gençliği: Nazi Almanya’sı Propaganda Afişleri Üzerine İnceleme”, *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, Sayı 1, 2008, s.11-13.

ayrıştırıcı uygulama ise, annesi babası Alman olmayan insanların zorunlu olarak kısırlaştırılması olmuştur. Melez genden meydana gelen Alman çocukları ırksal saflığın korunması açısından bir daha gen aktarımı yapamayacaktır. Öyle ki bu uygulama yaş aralığı olmaksızın tüm melez olan insanlara karşı yapılmıştır. Ayrıca yayınlanan gazetelerde siyahilere, Yahudilere, Asya kökenli diğer insanlara karşı hakaretler de mevcuttur.¹⁶⁸ Alman halkını idareli ve kontrol altında tutabilmek amacıyla sadece gazetelerde değil kontrollü ve Nazi propagandasına uygun bir biçimde hazırlanan kitaplarla da propaganda yapmıştır. Nazi Almanya'sında çoğu kitap yasaklı konumdadır. Halk için okuma alanı kısıtlı ve yalnızca yönetimin izin verdiği ölçüde okuma sağlanabilmekteydi. Kurulan Propaganda Bakanlığı tarafından kitap, dergi, film ve radyo kontrol altına alınmıştır. Sansür uygulaması günlük hayatın rutini şeklindedir. Nazi yönetiminde bazı yazarları yasaklamıştır. Nazi gençlik örgütleri topluca kitap yakma eylemleri yapılmıştır. Sinema ve radyo sansürü on yıllar boyunca devam etmiştir.¹⁶⁹

Bu kadar takipçisi ve bu kadar uygulayıcısı olan bir ideolojinin silinmesi elbette kolay olmamıştır. Toplumsal hafızalarda kalıcı izler bırakmış bu ayrımcı ve saldırgan geçmişi silmek bir dönemlik politika ile çözülemeyecek kadar derin izler bırakmıştır. Öyle ki günümüzde etkisi hala devam etmektedir.

Almanya siyasi birliğini geç tamamladığı için sömürge yarışından geri kalmıştır. Bu ucuz hammadde ve işçi eksikliğini gidermek için ithal işgücünden yararlanmıştır. Madenlerde çalıştırılmak üzere Polonyalı göçmenler getirilmiştir. Yukarıda da açıklandığı üzere İkinci Dünya Savaşı sırasında yükselen Nazizm ülkenin imajını geri dönülemeyecek bir biçimde zedelemiştir. Bunun düzeltilmesi için Federal Almanya insan hakları ve evrensel haklara bağlılığını dile getirmiştir. 1960'lı yıllarda Federal Almanya'ya Türk işçi göçleri başlamıştır. Bu çerçevede “1961 yılında Türk – Alman İşçi Sözleşmesi” imzalanmıştır. Anayasal düzenlemeler de yapılmıştır. Buna 1965 yılında yürürlüğe giren “Yabancılar Yasası” örnek verilebilmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ “Nazi Almanya'sında siyah olmak” Erişim Tarihi:25.08.2021 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48363666>

¹⁶⁹ Ebru Gülbuğ Erol, “Nazi Almanya'sında Yayıncılık, Nazizm İdeolojisinin Yaydığı Anti-Semitist Söylemlerin İnşası ve Kitapların Propaganda Amaçlı Kullanımı”, *Türk Kütüphaneciliği*, 34, 4 (2020), s.698.

¹⁷⁰ O. Can Ünver, *Alman Kısıtı*, (Ankara: Nika Yayınevi, 2015), s.79-81.

Ancak tüm bu yapılanlara rağmen Nazizm silinmemiş güncellenerek devam etmiştir. Nazizm Neo- Nazizm olarak devam etmiştir. Neo-Nazizm Almanya’da doğmuş fakat Almanya ile sınırlı kalmamıştır. Bu ideoloji dünyanın çeşitli yerlerinde kendine bir yol bulmuş ve büyümüştür.

Federal Almanya’ya ilk gidenler öncelikle şehirli işçiler olmuştur. Devamında gelen iş göçü dalgaları ise kırsal kesimden gelmiştir. Göç eden Türklerin çoğunluğunun cinsiyeti erkektir. Kadın göçmenler ilk dalgalarda aktif değildir. Bu göç sanılanın aksine tek yöne yapılmış bir göç değildir. Giden göçmenler 1961 anlaşmasının önemli bir maddesi olan “Dönüşümlülük İlkesi” gereğince hareket etmiştir. Federal Almanya’ya giden Türk işçilerin bir sene sonunda ülkeye dönmesi kararlaştırılmıştır. Başlangıçta uygulanan bu ilke daha sonraları iş verenler tarafından verimlilik açısından uygun bulunmayıp göz ardı edilmiştir. Federal Almanya’ya göç üç şekilde gerçekleşmiştir. Bunlar; ismen davet, anonim çağırılma ve turist vizesi şeklindedir. İç politik denge göz önüne alınırsa yapılan göçleri DP kendi lehine kullanmıştır. Bu göçü bir ekonomik bir ilerleme mekanizması olarak kullanmıştır. İkinci kuşak göçler bu doğrultuda yaptırılmıştır. Anadolu’daki dezavantajlı bölgede yaşayanlara, buldukları bölgede yaşanmış doğal afetlerin olması ve Köy Kalkınma Kooperatifi üyelerinin göç önceliği bulunmaktaydı. Giden Türk işçilerin statüsü ise “*Misafir İşçi*” olmuştur.¹⁷¹

Almanya’ya yapılan işçi göçleri 1960’lar ile sınırlı kalmamıştır. 1970-1980 yılları arasında göçler değişen dinamikler çerçevesinde yapılmaya devam etmiştir. İlk yapılan göçlerden sonra yaşanan değişimlerin etkenleri küresel çaplı olmuştur.

Bu küresel çaplı etkenlere 1973 yılında yaşanan Arap- İsrail savaşı ve beraberinde gelen petrol krizi örnek verilebilmektedir. Arap -İsrail savaşlarının faturası Batı ve Amerika’ya kesilmiştir. Arap devletlerinin İsrail’i desteklediklerini iddia ettiği batılı devletlere göstermiş olduğu bir tepki olan bu petrol ambargosu ulaşım ve sanayi gibi ülkelerin hayati damarlarının sekteye uğramasına sebebiyet vermiştir.¹⁷²

Petrol krizinin derinleşmesi ile Kasım 1973 yılında Federal Almanya işçi alınımını askıya almıştır. 1961-1973 yılları arasında Almanya’ya iki buçuk milyondan fazla göç başvurusu olmuş 800 binden fazla göç gerçekleşmiştir.¹⁷³ Bu karar 1971

¹⁷¹ Duygu Dağ, *Türkiye’den Göçün Türkiye-(Federal) Almanya İlişkilerine Etkisi* (1961-2000), s. 47-59.

¹⁷² Sefer Yılmaz, Duhan K. Kalkan, “Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2017. s.182.

¹⁷³“Almanya’ya İşçi Göçünün 57. Yılı”, Bağımsız İletişim Ağı, Erişim Tarihi:25.08.2021

Muhtırası etkisi ile kaygan bir zeminde olan Türk iç politikasında da ses getirmiştir. Almanya ülkesinde bulunan Türk işçilere iki seçenek sunmuştur. Birinci seçenek ülkeden ayrılmak ikinci seçenek ise ülkeye ailelerini getirmektir. Petrol krizinin derinleşmesi ve işsizlik ile yüzleşen Türklerin bir kısmı Türkiye'ye geri göç etmiştir. Ancak ailesini getirenlerin sayısı da bir hayli fazlaydı. Ailelerin gelmesi ile Almanya'da Türk nüfusunun sayısı artmaya başlamıştır. İşçi alınımının durdurulması ile işçilerin statüsü misafir işçilikten “*yabancı yurttaşlar*” veya “*göçmen işçi*” olarak değiştirilmiştir.¹⁷⁴

Almanya'ya yapılan göçler petrol krizleri sonrasında da devam etmiştir. Göç süreklilik arz eden bir olgudur. Akış zaman zaman azalsa da tamamen kesilmemiştir. Günümüzde halen Almanya'ya işçi göçleri yaşanmaktadır. 1961 yılında başlayan bu süreç devam etmektedir. İş verenlerin şartların belirlenmesi ve uygulanması artık daha şeffaf haldedir. Almanya hiçbir zaman göçmen ülkesi konumunda olmak istememiştir. Gelen her işçiyi misafir olarak kabul etmiştir. Günü gelince gidecek algısı 1973 yılında göçmenlerin statüsü değişince farklılaşmaya başlamıştır. Ailelerini Almanya'ya çağıran Türk işçiler düzenli bir göç hareketi sürdürmüştür.¹⁷⁵ 1979-1980 yılları Batı Bloğu olarak adlandırılan NATO¹⁷⁶ için sancılı geçmiştir. 1979'da yaşanan İran İslam Devrimi ve SSCB'nin Afganistan işgali sonrası Türkiye'de yaşanan 1980 askeri darbesi ile Batı Bloğu hasar almıştır. Bölgede daha fazla müttefik kaybetmek istemeyen Batı Bloğu Türkiye ile ilişkisini koparmamak için yer yer darbe rejimine maddi destek sağlamıştır. Özellikle Almanya ciddi yardımlarda bulunmuştur.¹⁷⁷ Uluslararası Af Örgütü Türkiye'de yaşananları raporlamış bunun üzerine kamuoyu desteği azalmış ancak tamamen bitmemiştir.¹⁷⁸

<https://m.bianet.org/bianet/goc/202145-almanya-ya-isci-gocunun-57-yili>

¹⁷⁴ Duygu Dağ, *Türkiye'den Göçün Türkiye-(Federal) Almanya İlişkilerine Etkisi* (1961-2000), s. 61-74.

¹⁷⁵Yeni Gerçek: “Almanya Başlıca Göçmen Mıknatıs Rolüne Uyum Sağlıyor”, Göç Politika Enstitüsü Erişim Tarihi:10.09.2021 https://www.migrationpolicy.org/article/new-reality-germany-adapts-its-role-majorimmigrantmagnet?gclid=Cj0KCCQIA5aWOBhDMARIsAIXLlkfzmVhBUG5am5zmFdw4ICXnDGN_oQKNQNYHhJzgGtAs_KwP4CZvtaREaAs2DEALw_wcB

¹⁷⁶ https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html Erişim Tarihi:05.11.2021.

¹⁷⁷ Duygu Dağ, *Türkiye'den Göçün Türkiye-(Federal) Almanya İlişkilerine Etkisi* (1961-2000), s. 75-78.

¹⁷⁸“Türkiye Yerleşik Cezasızlık Kültürü Sona Ermeli”, Uluslararası Af Örgütü, s.2. Erişim Tarihi:05.11.2021

<https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TURKEY%20THE%20ENTRENCHED%20CULTURE%20OF%20IMPUNITY%20MUST%20END.pdf>

2.3. Almanya'ya Yapılan Göç Sonrası Türklerin Yaşadığı Kimlik

Sorunları

Kimlik insanların doğumu ile kazandığı bir olgudur. Doğulan bölge ve soy bağı ile kimlik oluşumu ile doğrudan etkilidir. Kimlik, benliğin bir parçasıdır. Yapılan göçler kimlik algısını sarsabilmektedir. Kimlik sabit değildir. Yaşayan dönüşüme uğrayan bir olgudur. İnsanların birden fazla kimliği olabilir. Müslüman- Türk-Avrupalı-Erkek vs.¹⁷⁹

1961 yılında göç eden Türklerin Almancası yeterli seviyede değildir. Almanca bilmedikleri için hem bireysel iletişim hem de toplumsal etkileşimin içerisinde bulunamamışlardır. Dil bilmeme birden fazla probleme kapı açmıştır. Bunlardan belki de ne önemlisi haklarını savunamama olmuştur. Dil bilmemek her verilen işi kabul etmeye doğru yönlendirmiştir. İşçi anlaşması ile gidilmesine rağmen Alman hükümeti anlaşma metnine yüzde yüz sadık kalmamıştır. Ağır koşullarda çalışan Türkler dil bilmedikleri için itiraz edememiştir. Ağır sanayi ve madenlerde çalıştırılmıştır. Türkiye ile gerçekleştirilen iletişimin sadece yazılı olması, yüz yüze görüşmenin yılda bir kez ve sınırlı olması göç eden Türklerin psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Yapılan göçten ancak 3 sene sonra Türkiye haberlerini Köln radyosunda sınırlı şekilde (30 dakika) dinleyen Türkler 1970'in başına kadar (Türkiye Gazeteleri Almanya dağıtımına başlamıştır) memleketinden kısmen habersiz yaşamışlardır.¹⁸⁰

Her göçmen göç ettiği yere kendi kültüründen parçaları beraberinde götürür. Göçmenler mensup olunan dinleri, sahip olunan kültürel olguları ve bireysel kimliklerini taşır. Bu göç hareketleri göç edilen yerlerdeki insanlarla da ilişkili olmuştur. Göçmenler göç edilen yerlerin kültürlerinden etkilenme eğilimine sahiptir. Gidilen bölgedeki yaşantı tarzı ile etkileşime girilmesi bağlı olduğu kültürle bir çatışma haline sebep olmaktadır. Bu çatışma sonucunda ise kimlik sorunlarını meydana getirmektedir. Göç edilen yerlerdeki göçmen politikaları da kimlik açısından önem taşımaktadır.

¹⁷⁹ Sibel Karaduman, "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", *Journal of Yasar University*,2010 17(5), s. 2887.

¹⁸⁰ İrfan Başkurt, "Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi", *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:12 (2009-2), s.83.

Göçmenlerin sindirilmesine yönelik politikalar göçmenlerin kimlik bunalımını derinleştirmektedir.¹⁸¹

Almanya'ya giden Türklerin kaldıkları yerler diğer ülke göçmenlerine göre daha dezavantajlıdır. Kalacak yerleri gidilen iş yerlerinin patronlarının karar vermesi ihmale kapı açmıştır. Kötü şartlardaki kalacak yere ağır sanayi şartları eklenince Türkler hem kimliksel hem psikolojik bunalımla karşı karşıya kalmıştır.¹⁸² Eğitim ve dil düzeyleri iyi olmadığı için toplumsal olaylara katılımları sınırlı olunmasının yanı sıra Almanya'daki bu şartlara katlanılmasının iki sebebi mevcuttur. Bunlardan ilki Türk kültürünü ve kimliğinin adını lekelememek ikincisi ise ailelerine yapacakları maddi kazançtır. Almanya'ya giden Birinci Kuşak diye adlandırılan göçmen işçiler diğer nesillerden daha fazla Anadolu'ya ve köklerine bağlı hissediyordu. 1973 sonrası ailelerin gelmesi ile birlikte Türkler işverenlerinin kalmalarını istedikleri yerlerde değil aile koşullarına uygun kiralık evlerde kalmaya başlamıştır. Meydana gelen yer değişimleri işçileri ve onların ailelerini daha önce hiç karşılaşmadıkları şekilde, yakın bir Alman kültürü etkisiyle yüz yüze bırakmıştır. Türk kimliğinin yanında sahip olunan Müslüman kimliği de bir kültürel sıkışma içerisine girmiştir. Dini bayramlar ve bunların uygulanış şekilleri bu kültürel sıkışmaya dahildir. İbadet edilecek yerlerin azlığı da bu kimlik bunalımını derinleştiren etkenlerden biridir. Özellikle helal yiyecek kavramının 1970'lerde Türk ürünleri gelene kadar erişim imkânı olmaması Türkler için dönemin en önemli zorluklarından biri olmuştur.¹⁸³

Birinci Kuşak diye adlandırılan göçmenlerin diğer kuşaklardan en önemli farkı ülkesine geri döneceği inancı olmuştur. Geri döneceğine inanan Birinci Kuşak işçilerin kimlik sorunları kalıcı hale gelmemiştir. Petrol krizi sonrası geri dönenler kimlik bunalımı yaşamadan Türkiye şartlarına uyum sağlamıştır. Ancak Almanya'da kalıcı hayata gelen ve doğan Türk işçilerin çocukları bir kimlik probleminin içerisinde kalmıştır. Öncelikle göçmen olma durumu İkinci Kuşak olarak adlandırılan Türkleri toplumsal olarak geri planda olmaya itmiştir. Girilen sosyal ortamlarda da bu fark

¹⁸¹Ayşe Gayıral, "1961-2020 Yılları Arasında Almanya'da Yaşayan Türkiyeli Göçmen Kadınların Kimlik Dönüşümleri", Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Ekonomisi Anabilim Dalı, 2012. s.57.

¹⁸² Can Kakışım, Hülya Demirağ, "Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, s.137.

¹⁸³ İrfan Başkurt, "Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi", s.83.

hissedilebilir olmuştur. Türkler birbirlerine destek vermiş aynı bölgelerden evler kiralamış ve küçük bir getto kurmuştur. Bu Almanya’da yaşayan Türk çocuklarını aidiyet ikileminde bırakmıştır. İki baskın toplumunun ortasındaki çocuklar özünü kendileri oluşturmuştur. Geri dönüş, halk arasında bilinen adıyla kesin dönüş ertelendikçe Almanya Türklerin meydana getirmeye çalıştıkları “*yeni vatanları*” olmuştur. İkinci kuşak ile birlikte Alman vatandaşlığına geçiş göçmenler arasında gündem olmuş ve göçmenlerin bir kısmı Alman vatandaşı olmuştur. Kimlik bunalımı iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Köklere tam bağlılık ya da Almanya’ya ve Alman toplumuna sosyal entegrasyon şeklindedir. Köklere tam bağlılık Türk kültürü çevresinde toplanma, ibadetlerin gerçekleştirilmesi ve dernekler şeklinde olmuştur.¹⁸⁴ Alman vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Güncel verilere göre 3 milyondan fazla Türkün Alman vatandaşlığına geçmiş olabileceği tahmini bir bilgidir. Almanya’da en fazla yabancı nüfus bir buçuk milyon ile yine Türkler olmuştur.¹⁸⁵ Almanya’da yaşayan Türklerin bir kısmı toplumsal ve dini aidiyetlerini kolektif bir kimlik çerçevesinde sürdürürken, kimi Türkler kimlik kavramını daha bireysel şekilde ele almıştır. Kolektif kimlik yapısında aidiyet genellikle bağlı olunan topluma olurken bireysel kimlik kazanımlarında bu şekilde bir bağ yoktur. Aynı durum dinin algılanması ve uygulanmasında da geçerlidir.¹⁸⁶

Almanya’ya yaşanan kimlik sorunlarına ek olarak Türkiye’de karşılaşılan kimlik problemi de meydana gelmiştir. Köklerinden bu kadar uzakta büyüyen İkinci Kuşak Türkler, Türkiye’de uyum problemi ile karşılaşmıştır. Kimliksel ikilem bireylerin kişisel gelişimini de sekteye uğratmıştır. İki ülkeye de tam aidiyet hissetmeyen bu insanlar, memleketlerinde gurbetçi, Almanya’da yabancı olmuştur. 1961’den beri Almanya’da varlıklarını arttırarak sürdürmelerine karşılık oy kullanma haklarının olmayışı Türkleri ötekileştirip toplumda yalnızlaştırmıştır. Bu yalnızlık da bir kesim Türkü daha fazla köksel bağlantı kurmaya yöneltmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Celaleddin Çelik, “Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı:3 Eylül – Aralık 2008, s.107-109.

¹⁸⁵ “Almanya’da Yaşayan Yabancılar Arasında Türkler İlk Sırada”, Erişim Tarihi:05.10.2021

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/almanyada-yasayan-yabancilar-arasinda-turkler-ilk-sirada-41312489>

¹⁸⁶ Ayşe Gayıral, Bekir Gündoğmuş, “Almanya’da Yaşayan Türkiyeli Göçmen Kadınların Kimlik Değişimlerine Yönelik Bir Alan Araştırması”, *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4, Haziran 2021. s. 196-198

¹⁸⁷ İrfan Başkurt, “Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, s.89.

Kimlik kargaşası içerisinde yaşanan sorunlar salt bireysel incelemek araştırmanın nesnellliğini yansıtmayacaktır. Bireysel ve psikolojik kimlik sorunları her göçmende kendini göstermiştir. Birinci Kuşak göçmenlerin torunları olan Üçüncü Kuşaklar kimlik sorununu daha öznel ele almıştır. Bu öznel bakış açısı çerçevesinde kimliklerini kendileri inşa etmiştir. Ayrıca kimlik kavramın tek başına incelenmesi çalışmanın açıklama zincirine uymayacaktır. Kimlik kavramı ekonomik, sosyal ve kültürel durumla birlikte ele alınmalıdır. Kimliği oluşturan etkenlerden biri olan sosyal kimlik bireyin toplumsal alandaki varlığı ile alakalı olmuştur. Aynı zamanda eğitim durumu, maddi kazanç ve bunların getirisi olan sosyal statü de kimlik oluşumunda önemli bir etkene sahiptir.

Euronews haber kanalı Almanya'ya göç eden üç nesille bir röportaj yapmıştır. Bu röportaja göre, Birinci Kuşak göçmenin Türk ürünlerine ve Türk kültürüne ulaşımı diğer kuşaklara göre daha sınırlı kalmıştır. Bir gün memleketine döneceği düşüncesi ile kazancını Türkiye topraklarında değerlendirmiştir. Yatırım Birinci Kuşak için kökleri ile bağ kurmanın ve orada yaşama isteğinin bir parçasıdır. İkinci Kuşak Almanya doğumlu olduğu için entegrasyonu Birinci Kuşaktan daha kolay olmuştur. Ancak kimlik aidiyet duygusu olarak arada bir duyguya sahiptir. İki ülkeyi de kendisine tamamen ait hissetmemiştir. Üçüncü Kuşak ise daha bireysel ve daha özgür yetişmiştir. Kökleri ile bağı diğer nesillere göre daha kopuktur.¹⁸⁸

2.4. Almanya'daki Türklerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel

Durumları

Her göçmen göç ettiği yerde belirli sosyo-ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. Yaşanılan göçler beraberinde birbirine bağlı komplike sorunlar meydana getirmiştir. Bireylerin adaptasyon sıkıntıları, kimlik bunalımları, ekonomik sıkıntıları ve eğitim problemleri bu komplike sorunlardan bazılarıdır.

Ancak sıkıntıları Almanya'da yaşayan Türkler bağlamında daha da daraltırsak karşımıza çıkan problemlerden bazıları iş bulamama, dışlanma, aile içi problemler,

¹⁸⁸“Almanya’da Türkler: 3 nesilde ne değişti? Bir “entegrasyon” hikayesi” Erişim Tarihi:05.11.2021 <https://tr.euronews.com/2021/01/23/almanya-da-uc-nesil-gurbetci-bir-aile-evde-turk-sosyal-hayatta-alman-gibiydik>

İslamofobik davranışlara maruz kalma, eğitim eşitsizliği, Almanca dil bilgisinin yetersizliği, Türk toplumlarının bir çatı altında birleşmemesi, göçmen kuşakları arasında yaşanan fikir uyuşmazlığı ve suçla bulaşma oranları şeklindedir. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2005 yılında kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre bin beş yüz gönüllünün seçtiği sorunlar arasında en yüksek oyu sırasıyla işsizlik, dil bilmeme, İslamofobi ve yabancı düşmanlığı olmuştur. En önemli sorunlar olarak bu üç sorun olarak aktarılmıştır. Diğer sorunlar ise oy verme sırası ile şöyledir; aile problemleri, vatandaşlık sorunları, sosyal sorunlar, Türklerin organizasyon eksikliği, suçla bulaşma sorunu olmuştur.¹⁸⁹ Federal Almanya’da yerleşik bir aile hayatına adım atan Türkler karşısında Nazizm artığı ideolojilerle yüz yüze kalmıştır. Ülkesinde sadece misafir işçi isteyen ve misafir işçinin geri dönmesini isteyen Almanların sayısı oldukça fazlaydı. Türklerin yerleşmesi ve aile sayılarının artması Alman halkının içerisinde huzursuzluklara sebebiyet vermiştir.

Eğitim sorunu başka sorunlara kapı açmaktadır. Sosyo-ekonomik eşitsizlik içerisinde büyüyen ve ayrımcılığa maruz kalan göçmen çocuklarının suçla meyilli tavırlarının meydana gelmesi ile sonuçlanmıştır. Almanlar hali hazırda zaten ülkelerinde göçmen istemeyen bir halktır. Bu gibi etkilerle göçmen karşıtlığı artmıştır. Dil bilmedikleri için başarısız sayılan göçmen çocuklar *Sonderschule* denilen özel eğitime gereksinim duyan çocukların gittiği eğitim kurumlarına yönlendirilmiştir. Bu durum normal zekâ düzeyine sahip olan Türk göçmen çocuklarının dezavantajlı bir eğitim hayatına sürüklemiştir. Bu başlangıçta meydana gelen kimi dezavantajlı Türklerin tutumu negatif yönde olmuştur. Dezavantajlı bir eğitim sisteminde işsizlik yükselerek artmıştır.¹⁹⁰ İşsizliğin getirdiği etkiler dünyanın her yerinde aynı sonucu doğurur. İşsiz insanlar hayata tutunmak için farklı yönler aramaktadır. Arayışlar her zaman yasal yollara çıkmayabilir. Almanya’da yaşanan durum da bu şekildedir. İşsizlik, eğitim eşitsizliği uyandırıcı bağımlılığı ve alkolizmin genç neslin arasında yayılması ile sonuçlanmıştır. Tabi ki başarısız olan gençlerin aksine başarılı olan gençler mevcuttur. Üçüncü Kuşak göçmenlerin arasında dil öğrenip üniversite okuyanların sayısı yirmi

¹⁸⁹ Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, “Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması”, Ankara 2005, s. 45-48.

¹⁹⁰ İrfan Başkurt, “Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, s.90.

binin üzerindedir. Doktor, mühendis, mimar ve siyasetçi sayısı günden güne artmaktadır.¹⁹¹ Ekonomik olarak ise işsizliğin yanı sıra 1990'ların sonuna doğru Türkler ticarete atılmıştır. Girişimcilik yapan Türklerin sayısı 1970'lerde %1 iken bu 2000'lerin başında bu oran %6'nın üstüne çıkmıştır.¹⁹² Türk İslam kimliğine sahip olan Almanya'daki Türklerin karşılaştığı diğer bir sorun ise dini inanış ve uygulama sıkıntısıydı. Almanlar ilk defa bu kadar yakından etkileşime girdiği İslamiyet ve onun beraberinde getirdiği uygulamalara yabancıydı. Dini hoşgörüsüzlük aslında kadınların tesettür kullanması ile ilişkilendirilmiştir. Birinci Kuşak göçmenler kendi çabaları ile ibadethaneler oluşturmuştur. Organizasyon eksikliğinden kaynaklı birçok sorun meydana gelmiştir. Kısıtlı bütçe ile kiralanmış yerler ibadete uygun hale getirilene kadar ya yarım bırakılmış ya da maliyeti çok yüksek olmuştur. İslamofobik davranışlar ve dışlanma oruç tutma, helal haram yiyecek kavramı ve özellikle kurban bayramlarında etkisini göstermiştir.¹⁹³

Toplumda tam kabul görmeyen Türkler genellikle daha aile içi bir hayat sürmeye başlamıştır. Aile içi hayat sürdürmenin bir sonucu olarak da sosyal ve kültürel hayattan birkaç adım geri kalmaya neden olmuştur. Aile içi kapalı hayat sürdürme yönelimi de kendi içerisinde çözülmesi gereken sorunlar yumağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenler dinsel ve kültürel dışlanma sonucu içe kapandı ama burada kadının yeri daha da daralmaktadır. Akraba evlilikleri, boşanmalar, Türk- Alman evlilikleri, aile içi şiddet bu sorunlardan bazılarıdır. İki toplum arasında yapılan evlilikler çoğunlukla formalite usulü ile gerçekleşmiş çok azı gerçekten evlilik olarak yapılmıştır. Türk kadınları dil bilmediği gibi toplumdaki da izole bir ev hayatı yaşamıştır. Dil bilmeyen anne çocuklarının eğitim öğretim hayatına akademik bir katkı sağlayamamıştır. Üçüncü kuşağa kadar bu döngü maalesef kırılmamıştır.¹⁹⁴

¹⁹¹ O. Can Ünver, "Almanya'ya Türk İşgücü Göçü- Geçmişten Geleceğe Sorunlar", İmkanlar ve Fırsatlar, Almanya'ya Türk İşgücü Göçü, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, s.197.

¹⁹²Ferhat Güven, "Almanya'da Yaşayan Türklerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları", Yüksek Lisans Tezi Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Haziran,2017. s.52.

¹⁹³ İrfan Başkurt, "Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi", s.83

¹⁹⁴ Celalettin Çelik, "Almanya'da Türkler: Sürekli Yabancılaşma, Kültürel Çatışma ve Din", s.114-118.

Türklerin seçme ve seçilme hakkının olmaması Türkleri toplumdan dışlamıştır. Buldukları ve uzun yıllardır yaşadıkları yerde Türk vatandaşlığı ile oy kullanılmıyor olması Türk toplumunu Almanya’da psikolojik ve sosyal açıdan geri planda durmaya itmektedir. Oy kullanma şartı için Alman vatandaşı veyahut üç aydan daha uzun süre Almanya’da ikamet eden Avrupa Birliği vatandaşı olma şartı vardır.¹⁹⁵ Bu durum Türkler tarafından zaman zaman protesto edilmiştir. Doğup büyüdüğü yerde oy kullanma hakkı talep etmektedirler.¹⁹⁶

¹⁹⁵ “Almanya Seçim Sistemi”, Erişim Tarihi:08.11.2021 <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/elections.html>

¹⁹⁶ “Almanya’da Yaşayan Türklerden Parlamento Önünde “Seçme Hakkı” Talebi”, Erişim Tarihi:08.11.2021 <https://www.haberler.com/almanya-da-yasayan-turkler-den-parlamento-onunde-8217661-haberi/>

3. ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERE KARŞI NEO- FAŞİST SALDIRILAR

3.1 Soğuk Savaş Sonrası Almanya'daki Türklerin Durumu

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya düzeni değişmiştir. Başat güç olarak karşımıza SSCB ve ABD çıkmıştır. Sıcak savaş olmayan bu durum ülkeler arasında hissedilebilir bir gerginliğe sebebiyet vermiştir. Soğuk Savaş'tan galip çıkan ABD ve onun ekseninde politikalarını sürdüren devletler olmuştur. Berlin duvarının yıkılması (1989) komünist rejimlerin yıkılacağına sinyallerini vermiştir. Berlin duvarının yıkılmasının ardından Almanya doğu batı ayrımı olmadan tekrar bir çatı altında toplanmış, Almanya 1990 yılında bileşmiştir.¹⁹⁷ Bilim, teknoloji ve savunma alanında girişilen bu savaş SSCB'nin 1991 yılında dağılması ile son bulmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi Türkiye'nin stratejik konumunu değiştirmiştir. Almanya SSCB tehdidinin ortadan kalkması ile bunu bir gelişim fırsatı olarak görmüştür. Petrole ulaşımı için atılımlarda bulunmuştur. Yaşanılan bu denge değişikliği her ülkede hissedilebilir olmuştur.¹⁹⁸

Soğuk Savaş sonrası Türklerin durumu ise nüfus, eğitim, işsizlik ve dışlanma çerçevesinde açıklanabilmektedir. Ayrıca 1980 Darbesi sonrasında Türkiye'den Almanya'ya yoğunlaşan iltica akışının sayısı tam net değildir, bu açıdan nüfus bilgisi muğlaktır. Teknolojik gelişmeler ile Türkler Almanya'da girişimcilikte ilerlemiş ve çok sayıda iş yeri sahibi olmuşlardır. Yapılan bu girişimcilik ekonomik olarak hareketliliğin oluşmasına neden olmuştur. 2010'li yılların ortasından itibaren Almanya bir "göçmen ülkesi" olduğunu artık geç de olsa kabul etmiştir.¹⁹⁹ 2000'li yıllar Almanya'daki Türkler için yeni bir kuşak kazandırmıştır. Milenyum doğumlu olan bu kuşak Dördüncü Kuşak olarak adlandırılmıştır. Bu yeni kuşak diğer üç kuşaktan farklı olarak teknolojik bir çağın ortasına doğmuştur. Dil bilme düzeyi diğer üç nesilden daha

¹⁹⁷ "Yıkılışının üzerinden 32 yıl geçen Berlin Duvarı hakkında bilmeniz gerekenler" Erişim Tarihi:08.11.2021 <https://tr.euronews.com/2021/11/09/yikilmasinin-uzerinden-30-yil-gecen-berlin-duvar-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>

¹⁹⁸ "Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye-Almanya ilişkileri", Erişim Tarihi:08.11.2021 <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ahmet-davutoglu/soguk-sava-sonrasi-donemde-turkiye-almanya-ilikileri-42353>

¹⁹⁹ Sedat Şahin, "Almanya'ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı 26, 2017. s.6.

yüksek olan bu kuşak buna bağlı olarak eğitim seviyesinde de diğer kuşakları geçmiştir. Almancayı bir kısmı akıcı bir şekilde günlük hayatlarına adapte etmişlerdir. Dil bilmesi ve iyi eğitim alınması Türk göçmen işsizliğinin oranını düşürmüştür. İkinci ve Üçüncü kuşağın girişimciliği sayesinde ortaya çıkan iş yerleri Dördüncü Kuşak Türkler için garantili bir iş kapısı olmuştur. Göçmen olarak değil kendilerini yurtlarında hissedilen bu kuşağın dönüşümü diğer kuşaklardan farklıdır. Evlilik yaşı ve çocuk sayıları bakımından da bu kuşak farklılık göstermiştir. Özellikle Birinci Kuşak erken evlilik gerçekleştirmiş ve çocuk sayıları diğer kuşaklara göre fazladır. Dördüncü Kuşak diğer kuşaklara nazaran geç evlenip az çocuk yapmıştır. Almanya Dördüncü Kuşağı kazanmak istemektedir. Çünkü Almanya doğum oranları bakımından düşük bir ülkedir. Genç iş gücünü kaybetmek istememektedir.²⁰⁰

Madalyonun diğer yüzü ise şöyledir; Türk göçmenlerin ve onların çocuklarının iş bulma ve o işte devamlılık sağlamak için iyi bir düzeyde Almanca bilme şartı vardır. Ancak bu şart yalnızca Türkleri kapsamaktadır. Böylesine ayrımcılık içeren uygulama halkların eşitliğine aykırıdır. İyi derece Almanca bilmeyen kimi dezavantajlı göçmen çocukları suça meyilli bir yapıya doğru yönelmiştir. Öyle ki 2010 verilerine göre doksan binden fazla suç işlenmiştir. Almanya’da eğitim ve fırsat eşitliğinin sağlanması erken döneme kadar çözülememiş bir sorun olarak kalmıştır.²⁰¹

Almanya’da uzun süredir var olup etkinliğini son yıllarda iyice arttıran aşırı sağ kanadı Türkleri etkilemiştir. Sözde Ermeni Soykırımının Almanya Federal Meclisi bir “soykırım” olarak tanımıştır. Bu iki ülke arasında bir diplomatik soruna sebep olmuştur. Ülkeler arası ticaret hacmi bu diplomatik sorundan etkilenmemiştir.²⁰²

Soğuk Savaş sonrası dönemi incelemek için başlıklar üzerinden ilerlemek gerekmektedir. Yaşanılan değişimler, kültürel ve dini zorluklar, Türklerin yaşadıkları saldırılar olarak incelemek şarttır. Aksi takdirde Soğuk Savaş sonrası durumun izahı şeffaf olmayacaktır.

²⁰⁰Sedat Şahin, “Almanya ve Avusturya’da Dördüncü Kuşak Türk Gençleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı 26, 2017, s. 3-7.

²⁰¹ Sedat Şahin, “Almanya’ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler”, s.10 11.

²⁰² “Almanya”, *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Erişim Tarihi:08.11.2021.*

<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-almanya/>

3.2 Almanya’da Artan Yabancı Düşmanlığı

Almanya tarihsel olarak bakıldığında yabancılara kucak açan bir toplum olmamıştır. Nazizm ve onun artık ideolojileri hala Alman toplumunda kimi Almanların benimsediği bir ideolojidir. Zaten içinde olan bir toplumun uyarıcılarının büyük veya küçük olaylara ihtiyacı yoktur. Almanya özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasi olarak daha yenilikçi ve daha hoşgörülü bir imaj oluşturmaya çalışmıştır. Ancak bu imaj fazla uzun sürmemiştir. 1973 Petrol Krizi ile Türklerin bir kısmı Almanya’da yerleşmeye karar vermiştir. Geri dönüşün ya hiç olmayacağı ya da çok sonraya ertelendiği kesinleşmesi toplumun bazı kesimlerini huzursuz etmiştir. Almanya’da 1973 yılı sonrası yabancı düşmanlığı artmaya başlamıştır. Dönemin Başbakanı Helmut Schmidt (Yönetimde kaldığı süre 1974-1982) yabancı düşmanlığını körükleyen bir politika sergilemiştir. Öyle ki bu karışıklık zaman zaman sadece Türklere yönelik olmuştur. Savaş öncesi Hitler Gençliği üyesi ve lideri olan Schmidt Türkleri Avrupa’da istememektedir. Schmidt:

“Türkiye’ye adaylık statüsü verilmesi hatadır. Hatta Sevr Anlaşması’nın imzalanmış olmasına karşın Türkiye’nin bölünmemiş olması da bir hatadır” “AB’nin geleceğinde ne olursa olsun AB içinde Türkiye’nin yeri yoktur, 70 milyon Türk’ü Avrupa içinde dolaştıramayız... Adaylık statüsü verilmesi baştan beri hatadır” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.²⁰³

Böyle bir yönetimde yabancı düşmanlığının artmama ihtimali oldukça düşüktür. 1979 yılında Federal Almanya Yabancılar Komiseri Heinz Kühn artmaya başlayan yabancı düşmanlığı hakkında uyarılarda bulunmuştur. Yeni bir “ırksal kibrin” oluşmaması gerektiğini dile getirmiştir. Türklerin yapacağı işler hakkında uygulanan ayrımcılığın ortadan kalması konusunu belirtmiştir.²⁰⁴ 1980’lerde yaşanan gecekonduların yapılması Almanların şehrin silüetinin bozulması ve karşılaştığı bu “göçmen istilası” huzursuzluğun yayılmasına sebep olmuştur. Berlin’in yoğun yabancı göçüne ev sahipliği yapmıştır.²⁰⁵

²⁰³ “Helmut Schmidt kimdir?” Erişim Tarihi:08.11.2021 <https://tr.euronews.com/2015/11/10/helmut-schmidt-96-yasinda-oldu>

²⁰⁴ “Hükümetin Yeni Irksal Kibir Uyarısı (12 Aralık 1979)”, Erişim Tarihi:08.11.2021 https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=853

²⁰⁵ “Gecekondular Berlin Apartmanını İşgal Etiler (1981)”, Erişim Tarihi:08.11.2021 https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=440

Ülke çapında meydana gelen yabancı düşmanlığının önemli bir belgesi olarak 4 Mart 1982 yılında “Heidelberg Manifestosu” üniversite profesörleri tarafından yayımlanmıştır. Bu manifestoyu aktaracak ve açıklayacak olursak;

“Alman Volk'unun (halkının) içerisine yabancıların sızmasını, yabancı etkilerin dilimize, kültürümüze ve ulusal geleneklerimize sızmasını büyük bir endişeyle izliyoruz. İşe alma yasağına rağmen, sadece 1980 yılında kayıtlı yabancı sayısı 309.000 arttı; bu yabancıların 194.000'i Türk'tür. Her yıl (Alman) nüfusumuzu sürdürmek için gereken çocuk sayısının yarısından biraz fazlası doğuyor. Birçok Alman mahallelerinde ve işyerlerinde kendilerini zaten kendi topraklarında yabancı gibi hissediyorlar. Federal hükümet, şimdi sorgulanabilir olarak kabul edilen dizginsiz bir ekonomik büyüme (politikası) temelinde yabancı akınına destekledi. Bu noktaya kadar, Alman halkı bu eylemlerin önemi ve sonuçları hakkında bilgilendirilmemiştir. Bu nedenle, görevi Batılı Hıristiyan mirasımız temelinde Alman Volk'unu ve onun manevi kimliğini korumak olan siyasi ve ideolojik olarak bağımsız bir koalisyonun kurulması çağrısında bulunuyoruz. Temel Yasa'nın temelinde sağlam bir şekilde durarak ideolojik milliyetçiliğe, ırkçılığa ve sağ ve sol aşırılığın her biçimine karşı çıkıyoruz. Biyolojik ve sibernetik terimlerle, halklar, genetik olarak ve gelenek yoluyla aktarılan farklı sistem niteliklerine sahip daha yüksek bir düzenin canlı sistemleridir. Bu nedenle, Alman olmayan büyük yabancı kitlelerin entegrasyonu, halkımızın korunmasını tehdit etmeden mümkün değildir ve çok kültürlü toplumların iyi bilinen etnik felaketlerine yol açacaktır. Almanlar da dahil olmak üzere her halk, ikamet ettiği yerde kimliğini ve özel karakterini korumak için doğal bir hakka sahiptir. Diğer halklara saygı da onların asimilasyonlarını (“Almanlaştırma”) değil, korumalarını gerektirir. Avrupa'ya, korunmaya değer ve ortak bir tarihi paylaşan halkların ve ulusların bir organizması olarak algılıyoruz. 'Her ulus ilahi bir planın benzersiz bir yüzüdür' (Soljenitsin). Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Temel Yasası, bir devlet içindeki tüm halkların toplamı olarak bir 'millet' kavramına dayanmamaktadır. Bunun yerine bir 'Volk' [halk] kavramına ve bununla birlikte bir Alman halkına dayanmaktadır. Federal başkan ve federal hükümet üyeleri şu yemini ederler: 'Enerjimi Alman Volk'un iyiliğine adayacağıma, çıkarlarını geliştireceğime ve onu zarardan koruyacağıma yemin ederim.' Bu şekilde, Temel Kanun Alman halkının korunmasını öngörmektedir. Temel Kanunun önsözünde yeniden birleşme amacı belirtilmektedir. İki parça etnik olarak birbirine yabancılaşırken bu nasıl mümkün olabilir? Çok ırklı bir toplumun gelişimini destekleyen mevcut yabancılar politikası, Federal Cumhuriyet'in tüm Almanlarını halkımızın yaşam haklarını korumaya ve savunmaya zorlayan Temel Yasa ile çelişmektedir. Hem anadilinde hem de Almancada okuma yazma bilmeyen yüz binlerce [misafir-işçi] çocuğun gelecekte umudu nedir? Yabancıların çoğunlukta olduğu sınıflarda eğitim görüyorlarsa, kendi çocuklarımızın gelecek için ne ümidi vardır? Böyle bir gelişmenin sonunda ülkemizin savunması için harcanan milyarlar buna değecek mi? İnsanlarımızı gelecek için sadece aktif ve yaşayabilir Alman aileler koruyabilir. Alman ve Avrupalı geleceğin tek temeli kendi çocuklarımızdır. Teknik ilerleme, yabancıların istihdamını gereksiz kılan seçenekler sunduğundan (ve daha fazla seçenek sunmaya devam edeceğinden), ekonomik yönetimin en yüksek ilkesi şu olmalıdır: İnsanları makinelere değil, makineleri insanlara getirmek. Soruna kökünden saldırmak, misafir işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmek için odaklı kalkınma yardımı sunmak anlamına gelir- burada bizim ülkemizde değil. Dünyanın en yoğun nüfuslu ülkelerinden biri olan Federal Almanya Cumhuriyeti için, yabancıları atalarının anavatanlarına geri döndürmek sadece sosyal değil, aynı zamanda çevresel bir rahatlama da sağlayacaktır. Kamuoyunda geniş yankı uyandırmak için, insanımızın korunmasına adanmış tüm kurum, dernek, yurttaş inisiyatifleri vb.'yi kooperatif ve bireysel üyeliğe açık bir şemsiye örgüt kurmaya çağırıyoruz. Her grup tam bağımsızlığını

ve özerkliğini koruyacaktır. Akademik bir danışma kurulu, bu koalisyonun çalışmalarının siyasi ve ideolojik olarak bağımsız kalmasını sağlayacaktır.”²⁰⁶

Manifesto Türklerin çocuk sayısına, eğitim şartlarına ve Almanya’da var oluşlarından rahatsız olan kesim tarafından yayınlanmıştır. Bu manifesto aslında artmakta olan yabancı düşmanlığının çok açık ve keskin bir kanıtıdır. Türklerin Almanya’da istenmediğinin göstergesi olan bu manifesto toplumda bu şekilde düşünenler tarafından destek görmüştür. Nazizm’in savunduğu *ari ırk* fikri bu manifestoda desteklenmiştir. Almanya’nın Alman kalması, farklı etnik grupların Almanya topraklarında bulunmaması ve olan yabancıların memleketlerine geri gönderilmesi istenilmiştir. Bu manifesto hem yabancı karşıtlığı hem İslamofobik öğeler içermektedir.

Schmidt sonrası yönetime gelen Helmut Kohl da yabancı meselesi hakkında fikirleri de bir önceki yönetimden pek farklı değildir. Kohl hükümeti “*topluma uyum sağlanması gerekliliği ve uyum sağlamaktan kaçınan veya sağlanmayacak durumda olan yabancıların gönderilmesi*” konusunda çeşitli konuşmalar yapılmış ve “*Almanya’nın bir göçmen ülkesi olmadığı*” fikri kabul edilmiştir.²⁰⁷

Türk göçmenlerin geri gönderilmesi amacıyla Kasım 1983 yılında “*Geri Dönüşü Teşvik Yasası*” çıkartılmıştır. Bu yasa ile Petrol Krizi ve onun beraberinde gelen ekonomik krizden dolayı işsiz kalan Türkler hedef alınmıştır. Zorlama yoktur ancak oturma izni biten bazı Türkler işsiz oldukları için izinlerini yenilememiş ve dönmek zorunda kalmıştır. Bu yasa 1984 yılında kaldırılmıştır.²⁰⁸ 1989 yılında Yugoslavya’nın dağılması Almanya’ya ve Avrupa topraklarına doğru yeni göç hareketi başlatmıştır. Ülkelerin dağılması her zaman bir ideolojik canlılığa sebebiyet vermektedir. Yugoslavya’nın dağılması etnik milliyetçiliğin yayılmasında etkili olmuştur. Her gelen göçmen ülkede yaşanan sorunlardan sorumlu tutulmaktaydı.²⁰⁹ “*Maastrich Anlaşması*” (7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993’te yürürlüğe giren) ile Avrupa Topluluğu adını Avrupa Birliği olarak değiştirmiş ve bir dizi yenilik getirmiştir.

²⁰⁶ “Yabancı Düşmanı Profesörlerin Heidelberg Manifestosu (4 Mart 1982)”, Erişim Tarihi:20.11.2021, https://ghdi.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=1535

²⁰⁷ O. Can Ünver, *Alman Kışı*, s.85

²⁰⁸ Milazım Koçtürk, “Almanya’ya Göçün Tarihi”, *Die Gaste*, Sayı 2, Temmuz 2008. Erişim Tarihi:22.11.2021 <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi210.html>

²⁰⁹ Nurgül Bekar, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi”, *Bilge Strateji*, Cilt 10, Sayı 18, Bahar 2018, s. 118.

Ekonomik, güvenlik, vatandaşlık, adalet ve sosyal durum değişikliği yaşanmıştır. Burada konumuz açısından en önemli olan Avrupa Birliği (AB) vatandaşlarının üye ülkeler içerisinde dolaşım ile seçme ve seçilme hakkı tanınması olmuştur. Alman olmayan AB vatandaşları Almanların siyasi hayatına katılım sağlayabilecektir. Bu durum göçmenler için geçerli değildir.²¹⁰

Leipzig Üniversitesi yabancı düşmanlığı hakkında bir araştırma yürütmüştür. Bu araştırmanın sonucunda Almanların yaklaşık yüzde 16'lık kısmı “*yabancı düşmanı*” olarak açıklanmıştır. Bu oranlar 2018'e göre azalsa dahi oran hala çok yüksektir. Katılımcılar, yabancı düşmanlığını geçen yıllara oranla azaltmış ancak hala yüksek bir seviyededir.²¹¹ 2019 verilerine göre Almanya'da yabancı nüfusu ve göç eden ülkeler şöyledir;²¹²

Türkiye	1.472.390
Polonya	862,35
Suriye	789,465
Romanya	748,225
İtalya	646,460
Hırvatistan	414,890
Yunanistan	363,650
Bulgaristan	360.170
Afganistan	263,420
Rusya Federasyonu	260,395

Tabloda görüldüğü üzere yıllar içerisinde en çok göçmen Türkler olarak kalmıştır. Göçler ve göçmen nüfusunun artması Alman toplumu içerisinde kabul görmemiştir. Soğuk Savaş sonrası hükümetler eliyle tetiklenen yabancı düşmanlığı artmıştır. Almanya'da 2005 – 2021 yılı arasında “Almanya Hristiyan Demokratlar

²¹⁰“Maastricht Antlaşması”,

Erişim Tarihi:20.11.2021 https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf

²¹¹“Araştırma: Almanların yüzde 16,5'i yabancı düşmanı” Erişim Tarihi:22.11.2021

<https://www.dw.com/tr/ara%C5%9F%C4%B1rma-almanlar%C4%B1n-y%C3%BCzde-165i-yabanc%C4%B1-d%C3%BCC5%9Fman%C4%B1/a-55649168>

²¹² “Almanya'nın uluslararasılığı”, Erişim Tarihi:22.11.2021

<https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/siralama-almanyadaki-yabancilar-vatandasliga-gecen-yabancilar>

Birliği” (CDU) tarafından dönem dönem tek başına dönem dönem koalisyon şeklinde yönetilmiştir. Bu parti geleneksel Hristiyanlığın savunucularındandır.²¹³Almanya’da yabancı düşmanlığı bir önceki yıla oranla düşmüş olsa dahi hala kritik ve zarar verici bir seviyededir. Yaşanılan olaylar da bunların birer göstergesi halindedir.

Avrupa’da 1965 yılından itibaren aşırı sağcı partiler oy oranlarını arttırmaya başlamıştır. Oy akışını arttıran belirli etmenler meydana gelmiştir. Avrupa Birliğinin kurulması ve beraberinde gelen küresel bir açıklık, göç ve iltica yapan kişi sayılarının artması etmenler arasındadır. Yabancı unsurların ülkeye girmesi kimi Alman vatandaşlarını sağ kanada yöneltmiştir. Milliyetçi- muhafazakâr çizginin de ötesine geçildiği dönemler olmuştur. Halkın sorunlarını kendilerine bir yol haritası olarak gören aşırı sağcı partilerin yükselişini sorunlar çözüme kavuşmadan durdurulamaz veyahut yavaşlatılamaz.²¹⁴

Almanya’da da durum Avrupa’dan farksızdır. Soğuk savaş sonrası değişen düzenle güçlenen Neo- Nazizm ideolojisi ise biyolojik olarak bir ırk üstünlüğünü kabul etmiş ve bu kabul görmek ırkçı milliyetçilik ile aşırı sağ görüş olarak karşımıza çıkmıştır. Irkçı milliyetçi yaklaşım toplumda bölünmelere ve kültürel uçurumlara sebebiyet vermektedir. Kısaca Neo-Nazizm milliyetçiliğinin uç noktası, aşırısı sayılabilmektedir. Neo- Nazizm ülke içerisindeki nefreti yükselten, ülke içerisinde yaşayan azınlıkların haklarını görmezden gelen, azınlıklara karşı şiddeti tetikleyen ve sığınmacı-mülteci statüsündeki insanların ülkelerinden gönderilmesini destekleyen bir ideolojidir. Özellikle Soğuk Savaş’ın bitimi ile kendine yayılım alanı bulan bu ideoloji Almanya’dan dünyanın çeşitli coğrafyalarında yanıt bulmuştur. Neo- Nazizm taraftarları sembolik olarak saçlarını tıraşlamaya başlamıştır. “Dazlak” olarak anılacak bu hareket Neo-Nazizm’in daha hızlı yayılmasına sebep olmuştur. Rusya, Amerika, Çin ve Avrupa kıtasında daha fazla görülmüştür. Neo- Nazizm farklılıktan ve kültürlerin karışmasını kabul etmemektedir. Tüm bu hoşgörüsüzlük sonucunda toplumsal şiddet meydana gelebilmektedir.²¹⁵

²¹³ “Almanya’daki Siyasi Partiler”, Erişim Tarihi:22.11.2021 <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/political-parties.html>

²¹⁴ Selcen Öner, “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni ‘Öteki’ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, No:1, Yıl: 2014, s. 166-167.

²¹⁵ Shuya Yan, A Brief Analysis of Neo-Nazism, 2020 3rd International Conference on Interdisciplinary Social Sciences & Humanities (SOSHU 2020), s.24-26.

Kendilerine takipçi bulmakta ve bu sayıyı arttırmakta zorlanmayan 2013 yılında kurulan “Almanya İçin Alternatif Partisi” (AfD) aşırı sağcı bir partidir. Parti mülteci sorunu, ekonomik sıkıntılar gibi sorunlar üzerinden yükselişe geçmiştir. Öyle ki Alman parlamentosunda ana muhalefet olmuştur. Aşırı sağın yükselmesi ve legal bir duruma gelmesi tabii ki ülkede yaşayan göçmenler üzerinde baskıyı arttırmıştır. Mitinglerinde göçmen karşıtlığını savunan ve destekleyen bu parti göçmenlerin güvenliğini tehdit edebilmektedir. Bir miting sırasında parti destekçilerin açmış olduğu pankart şu şekildedir;²¹⁶

Pankarttan anlaşılacağı üzere aşırı sağ kanat ülkede yabancı unsur istememektedir. Mültecilerin gelişinin durdurulması ve evlerine gönderilmesi fikrini savunmaktadırlar.

3.2.1 Almanya’da Türklere Yönelik Yapılan İrkçılık, Nefret ve Şiddet Eylemleri

Almanya’da yükselen bu şiddet, dışlanma, ırkçılık ve nefret suçlarının hangi temeller üzerinde yükseldiğini açıklamak çalışmanın diğer bölümler arasındaki bağlantısı açısından önemlidir. Yapılan bu ırkçı davranışları ideolojik temelde iki ana başlık altında inceleyebilmekteyiz. Bunlardan ilki “*Biyolojik İrkçılık*” ikincisi ise “*Yeni-Kültürel İrkçilik*” tır. İrkçılığı biyolojik olarak kabul eden ve açıklayan Joseph Arthur de Gobineau 19. yüzyılda kaleme aldığı “*Essai sur l’inégalité des races humaines (İnsan*

²¹⁶ “Avrupa’nın Aşırı Sağ Haritası”, Erişim Tarihi:22.11.2021
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avrupanin-asiri-sag-haritasi-40095380>

Irklarının Eşitsizliği Üzerine Bir Deneme)” isimli denemesinde yol gösterici nitelikte olmuştur. İnsanlığı üç ana parçaya bölmüş ve böyle incelemiştir. En üst parçada beyaz, onun altında sarı ve en son parça siyahiler olmuştur. En üstün, en kalifiyeli ve aryan sayılan ırk beyazlar kabul edilmiştir. Sarı ırk olarak kabul edilenler ise atalarının beyaz olduğu ama karışmış bir gen haritasına sahip olarak açıklanmıştır. Siyahiler ise Joseph Arthur de Gobineau’ a göre köle sıfatında değerlendirilmiştir. Toplumda yabancıların karşılaştığı şiddet eylemlerinde en çok karşımıza çıkan aryan ırk kavramı ve ırksal sterilasyon gibi terimlerin ideolojik temelini oluşturmuştur. Yine 19. yüzyılda ırkçılığın biyolojik olduğunu savunan Houston Stewart Chamberlain, günümüzde Alman ırkçılarının sıklıkla kullandığı “*Germen ırk*” kavramını kullanmış ve tanımlamıştır. Houston Stewart Chamberlain Avrupa’nın kuzeyinde yaşayan bütün milletleri ve halkları Germen olarak saymış veyahut bölgede yaşayanların atalarını Germen olarak kabul etmiştir. Bu geniş tanımdan Yahudi toplumu ayrı tutulmuştur²¹⁷. Biyolojik ırkçılığa Hitler’den sonra verilebilecek en etkili örneklerden biri Stalin olmuştur. Stalin’in yürüttüğü ırkçı-milliyetçi politikalar binlerce insanın ölümü ile sonuçlanmıştır. Kendinden olmayanı kabul etmeyen biyolojik yaklaşımın bir sonucu olarak Rusya’da Rus olmayan kimi topluluklar (Türkler, Yahudiler gibi) ırksal asimilasyona ve sürgüne maruz kalmıştır.²¹⁸

Irkçılığın ikinci bölümü olarak karşımıza çıkan “*Yeni-Kültürel Irkçılık*” ise 20. yüzyılda Martin Barker “*The New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe* (1981)” isimli kitapla somut bir şekilde sunmuştur. Bu yeni ırkçılık, insanlar arasındaki farklılığı biyolojiden alıp kültüre yönlendirmiştir. Belirli olan bölgede yaşayan ancak diğer yerleşik halka göre sonradan gelen kesimlere uygulanan bir ırkçılıktır. Sığınmacılar, mülteciler ve diğer göç yolları ile gelen insanlar bu ırkçılık türü ile karşılaşmıştır. Farklı olan genetik ve biyolojik unsurlardan ziyade toplumdaki öteki algısının pekiştirildiği bir yaklaşımdır.²¹⁹ Yerleşik Alman vatandaşları sonradan gelen

²¹⁷ Emine Erden Kaya, “*Irak ve Iraklılık*”, s. 62-63, editör Tefik Erdem, *Milliyetçilik*, (Antalya: Otorite Kitap, 2020).

²¹⁸ Ali Asker, “*Azerbaycan Milliyetçiliği*”, s. 559, editör Tefik Erdem, *Milliyetçilik* (Antalya: Otorite Kitap, 2020).

²¹⁹ Emine Erden Kaya, “*Irak ve Iraklılık*”, s. 64-66.

insanları kabul etmemesinin ve dışlamasının ideolojik temelli yaklaşımı “*yeni-kültürel ırkçılık*” örneği olarak verilebilmektedir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda Almanya’da yükselen ırkçı-milliyetçilik ve yabancı düşmanlığının ideolojik bir zemini olduğunu görmekteyiz. Artan yabancı düşmanlığı eyleme dönüşmüştür. Avrupa’da ve Almanya’da çok sayıda ırkçı, nefret ve şiddet içeren eylemler meydana gelmiştir. Aşırı sağ yönelimi aşırı sağcı terör örgütünün kurulmasına sebebiyet vermiştir. Almanya’da Türklere yönelik ilk kanlı eylem 1979 yılında Ramazan Avcı’nın öldürülmesi olmuştur.²²⁰ 1979 yılında İkinci Petrol Krizi patlak vermiş ve işsizlik sayısında artış yaşanmıştır. Neonaziler Türkleri ve diğer göçmenleri işlerini çalmakla suçlamaktadır. Refah seviyelerinin düşmesinin kaynağı olarak göçmenleri hedef olarak belirlemiştir.²²¹ “Alman Anayasayı Koruma Dairesi” (BfV) 1979 yılında bir rapor sunmuştur. Bu rapora göre; 1.400 kişi Neonazi olarak belirlenmiş ve 30 adet küçük kümeler halinde yaşadıklarını açıklamıştır. Ancak bu kümelerin ne kadar genişlediği ve büyüdüğü hakkında net bilgi yoktur. Neonazi suçları 1979 yılında 1.500 olarak kayıt altına alınmış ayrıca yüzün üstünde fiziksel şiddet suçu işlenmiştir.²²²

Daha sonraki cinayet kurbanı 1985 yılında Hamburg’da çalışmak için ülkesinden ayrılan göçmen işçi Muhammet Kaymakçı olmuştur.²²³ Bir diğer ses getiren sarsıcı eylem 1988 yılında aşırı sağ destekçisi Josef S. Adlı kişinin gerçekleştirdiği Schwandorf’taki eylem olmuştur. Diğer iki eylemden farklı olarak burada aile katliamı hedeflenmiştir. Türklerin oturduğu evin kundaklanması sonucu Fatma Can, Osman Can, Mehmet Can ve Türk ailenin komşusu olan Jürgen Hübener vefat etmiştir.²²⁴ Kundaklama sonucu katledilme maalesef ki son olmamıştır. 1992 yılında Möln’de Nazizm taraftarları tarafından bir aile katledilmiştir. Behide Arslan, Yeliz Arslan ve

²²⁰ O. Can Ünver, “Dönerci Cinayetleri: Son Gelişmeler Işığında Almanya’da Türklere Yönelik İrkçi Şiddetin Siyasal Sonuçları”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 2 Yıl: 2012. s.100.

²²¹ “Yabancıların Vatandaşlığa Alınmasına Karşı İrkçi Saldırıları (14 Eylül 1979)”, Erişim Tarihi:24.11.2021 https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=852

²²² “FRG’de Sağcı Aşırıçılığın Dışarıdan Bir Analizi (30 Kasım 1980)”, Erişim Tarihi:24.11.2021 https://ghdi.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=1532

²²³ “O zaman çocuktum... Haymana’ya kara tabut geldi” Erişim Tarihi:24.11.2021.

<https://vvv-hurriyet-dotcomdottr.gateway.web.tr/avrupa/o-zaman-cocuktum-haymanaya-kara-tabut-geldi-41859446>

²²⁴ “Schwandorf Kurbanları Anıldı”, Erişim Tarihi:17.12.2021.

<https://vvv-hurriyet-dotcomdottr.gateway.web.tr/avrupa/schwandorf-kurbanlari-anildi-41963271>

Ayşe Yılmaz vefat etmiş dokuz kişi yaralanmıştır.²²⁵ İrkçı eylemler hızını ve şiddetini iyice arttırmıştır, bu yaşanan korkunç olaydan yaklaşık bir sene sonra Solingen kentinde yine Türkleri hedef alan bir saldırı yaşanmıştır. 1993 yılında bir Türk ailenin evi kundaklanmış ve beş kişi hayattan koparılmıştır. Dört Neonazi saldırıyı gerçekleştirmiştir. Hülya Genç, Gülüstan Öztürk, Hatice Genç, Gürsün İnce ve Saime Genç acımazca katledilmiştir. Yaşanan olayda on dört kişi ciddi sayılabilecek şekilde zarar görmüştür. Saldırıyı gerçekleştirenlerin yaşlarının küçük olması cezayı hafifletmiştir.²²⁶ Bu şekilde gerçekleştirilen bir katliam planının uygulayıcılarının yaşları nedeniyle az ceza alması göçmenlerin Almanya devletine olan güvenini sarsmaya başlamıştır. Gerçekleştirilen eylemler ne yazık ki artarak devam etmektedir. Dönemin hükümetleri yabancıları desteklemek üzere bir program sunamamış, caydırıcı cezalar uygulanmasına rağmen bu eylemler bitmemiştir.

“*Faili meçhul*” şekilde planlı birçok kundaklama yaşanmıştır. Ancak yapanlar yakalanmadığı için herhangi kesime mal edilememiştir. Bir diğer sarsıcı eylem yakın tarihte 2008 yılında yaşanmıştır. Yine Türkleri hedef alan Ludwigshafen kundaklaması ile dokuz Türk vefat etmiştir. Kundaklamayı yapan kişi veya kişiler yakalanamamıştır. Alman hükümeti bu kundaklama eylemi için “*yabancı düşmanlığı eseri bir kundaklama değildir*” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Uluslararası kamuoyunda Nazizm ideolojisi, Yahudi Soykırımı gibi son derece negatif ve prestij sarsan olayları hafızalardan silmek isterken ülke içerisinde yaşanan ırkçı eylemleri açıklamak istememiştir.²²⁷

Artan faili meçhul cinayetler ve kundaklamalar, hedef gösterilerek yapılan eylemler Almanya’da yaşayan Türkleri ve diğer göçmenleri huzursuz etmiştir. 2000 yılında özellikle Türkleri düşman olarak belirleyen bir örgüt ortaya çıkmıştır. “*Nasyonal Sosyalist Yeraltı*” (NSU) isimli terör örgütü birçok kanlı eylem gerçekleştirmiştir. Alman medyası bu cinayetlere “*Dönerci Cinayetleri*” ismini koyacaktır. 2000 ve 2007

²²⁵ “Möln Saldırısınının 26’ıncı yılında kurbanlar için anma töreni düzenlenecek”, Erişim Tarihi:17.12.2021.

<https://www.dw.com/tr/m%C3%B6lln-sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-26%C4%B1nc%C4%B1-y%C4%B1%C4%B1nda-kurbanlar-%C3%A7in-anma-t%C3%B6reni-d%C3%BCzenlenecek/a-46414393>

²²⁶ “Almanya Solingen faciasından ne kadar ders çıkardı?” Erişim Tarihi:17.12.2021.

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/almanya-solingen-faciasindan-ne-kadar-ders-cikardi-417398.html>

²²⁷ O. Can Ünver, “Dönerci Cinayetleri: Son Gelişmeler Işığında Almanya’da Türklere Yönelik İrkçı Şiddetin Siyasal Sonuçları”, s.100.

yılı içerisinde birden çok Türk öldürülmüş bu cinayetler 2011 yılına kadar çözülememiştir.²²⁸ 2011 yılında iki Alman banka soymuştur. Bu banka soygununu gerçekleştiren Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt banka soygununun ardından ölü bulunmuştur. Bunun ardını araştıran polis Almanya'nın ve dünya kamuoyunun gündemini uzunca meşgul edecek bir olay bulmuştur. Banka soygunu ve ardından gelen intiharla aynı gün Almanya'nın Zwickau kentinde bir kundaklama meydana gelmiştir. Hızlı yapılan müdahale sonucunda evde 2000-2007 yılında öldürülen göçmenlerin bilgileri, fotoğrafları ve adreslerinin yer aldığı belgeler ele geçirilmiştir. Bağlantıyı kuran polis ekipleri işlenen cinayetleri ardı arkasına çözmeye başlamıştır. Aşırı sağcı bu terör örgütünün işlediği on cinayetten sekizi Türk diğeri görünüş olarak Türk'e benzediği için katledilen bir Yunan vatandaşı olmuştur. Diğeri katledilen ise Michèle Kiesewetter isimli bir Alman polis olmuştur. Cinayetlerin ortak noktaları NSU terör örgütü tarafından katledilmesinin yanı sıra Alman polislerinin aile fertlerini yitiren göçmenlere yönelik yapmış oldukları haksız suçlamalardır. Bu haksız suçlamalara örnek verilecek olursak; 2000 yılında NSU tarafından çiçek satarken acımasızca öldürülen Enver Şimşek hakkında -sadece- Hollanda'dan çiçek aldığı için uyuşturucu ticareti sonucu öldürülmüş olabileceğine kanaat getirilmiştir. 2005 yılında yine NSU tarafından katledilen Theodoros Boulgarides isimli Yunan vatandaşının ardından uyuşturucu ve kadın kaçakçılığı ihtimali üzerinde durulmuştur. NSU'nun bilinen suçları bunlardır. İşlenmesi muhtemel suçlar henüz aydınlığa kavuşmamıştır.²²⁹ NSU davası Almanya'nın en uzun soluklu davası olmuştur. 2013 yılında başlayan dava 2018 yılları arasında sürmüştür. Bu dava sonucunda baş sanık Beate Zschaepe müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu davadan sonra bir dikkat çekici olay daha meydana gelmiştir. Davaya bakan Türk kökenli avukat NSU davası sonrası tehdit içerikli mesajlar almıştır. Şifreli olarak gelen "NSU 2.0" imzalı tehditler için polis kapsamlı bir soruşturma başlatmıştır. Sonuç hem Alman halkı hem de göçmenler için sarsıcı bir kapıya çıkmıştır. Yapılan soruşturma sonucu avukatın kişisel bilgilerinin emniyet birimlerinin içerisindeki NSU

²²⁸ "Almanya'da Türkleri hedef alan NSU cinayetlerinde istihbaratın ihmali iddiaları neden aydınlatılmıyor?" Erişim Tarihi:17.12.2021.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59159284>

²²⁹ "NSU terör örgütü 10 yıl önce ortaya çıktı", Erişim Tarihi:17.12.2021.

<https://www.dw.com/tr/nsu-ter%C3%B6r-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-10-y%C4%B1l-%C3%B6nce-ortaya-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1/a-59691350>

sempatizanlarının paylaşmış olması polise olan güveni sarsmış altı polis görevden uzaklaştırılmıştır. Daha sonra ortaya çıkan ve ulusal bir güvenlik meselesi olarak ele alınan olay ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yapmış olduğu Almanya gezisinde koruma olarak verilen iki alman polisin NSU bağlantılı çıkması olmuştur. Devletin ve polisin içerisine sızmış olan bu örgüt daha tehlikeli bir hal almıştır.²³⁰

Türklerin yaşadığı bir diğer olay ise 19 Şubat 2020 yılında yaşanmıştır. Türklerin yoğun olarak bulunduğu iki tane nargile kafeye yapılan saldırı ülke gündemini meşgul etmiştir. Yapan kişi ise aşırı sağ görüşe sahip olduğu tespit edilen Tobias R. tarafından bu eylem gerçekleştirilmiştir. Burada diğer eylemlerden ve eylemi gerçekleştirenlerden farklı bir olgu karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya! Sosyal medyasında yüzünü veyahut adını gizlemeden ırkçı paylaşımlarda bulunmuştur. İrkçi ve saldıran tutumu, düşünceleri ve yapacaklarını açıkça paylaşmıştır. Planlı ve programlı yaptığı bu eylem sonucunda hala karanlıkta kalan yerler vardır. Kim veya kimlerle iş birliği yaptığı, kaç farklı Neonazi grubu ile iletişim kurduğu net belirtilmemiştir. Tobias R. evinde annesi ile ölü bulunmuştur.²³¹

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın 2019 yılı raporunda Avrupa'da Türk vatandaşlarına yapılan saldırıları belgelemiştir. Avrupa'da toplam 253 saldırı kayda alınmıştır. Bu saldırıların 149'u Almanya'da gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıları başlık olarak inceleyecek olursak; saldırıların 64 tanesi camilere yönelik saldırı, 42 tanesi kişilere yapılan saldırı, 27 tanesi dükkanlara yönelik saldırı, 11 tanesi temsilciliklere yönelik saldırı, 7 tanesi vakıflara-derneklere yapılan saldırıdır. Araçlara saldırı 7, konuta saldırı sayısı 4'tür. Türk Müslüman mezarlıkları da saldırılara uğramıştır ve 5 saldırı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dini saldırılara ek olarak müftülüklere de 1 adet saldırı gerçekleştirilmiştir. Eğitim kurumlarına da 2 tane saldırı gerçekleştirilmiştir. Nefret söylemi ve tehdit eyleminin sayısı da 83 olarak raporlanmıştır.²³²

²³⁰ “Almanya'nın Üniformalı İrkçileri”, Erişim Tarihi:17.12.2021. <https://www.setav.org/almanyanin-uniformali-irkcilari/>

²³¹ “5 Soru: Almanya Hanau'daki İrkçi Terör Saldırısı”, Erişim Tarihi:17.12.2021. <https://www.setav.org/5-soru-almanya-hanau-daki-irkci-teror-saldirisi/>

²³² “Yurt Dışındaki Türk Vatandaşlarını Hedef Alan Saldırıları” 2019, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2019 Raporu, s.14.

2019 Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı raporuna göre camilere yapılan saldırılar cami duvarlarına hakaret içerikli yazılar yazılmış ve tehdit içerikli mektuplar yazılmıştır. Hagen şehrinde gerçekleşen saldırıda Ulu Cami hasar almıştır. Camiler zaman zaman taşlanmıştır. Farklı bir eylem olarak ise kayıtlara düşen olay ise 23 Nisan günü Mannheim’de gerçekleşmiştir. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği’ne (DİTİB) bağlı bir anaokuluna domuz başı atılmıştır. Artan İslamofobi’nin birer göstergesi olan camilere ve mezarlıklara saldırıların sayısı yükselmiştir. Aşırı sağ ve ırkçılık yükselmeye devam etmektedir. 13 Ağustos 2019’da sadece Türkçe konuştuğu için iki kadın ırkçı bir saldırıya uğramıştır. AfD partisi bu olayın ertesi günü Dresden’de bir caminin karşısına “İslam Mutfağımıza Uymuyor” şeklinde bir pankart asmıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yanı sıra Alman vatandaşlığına geçmiş Türk uyruklu kişiler de saldırılara uğramıştır. Sosyal medya kullanım alanlarının genişlemesi denetimsel bir boşluk oluşturmuştur. İnternet üzerinden insanlar daha hızlı etkilenmesine ve örgütlenmesine sebep olmuştur. Yalan haberlerin internette dolaşması kimi medya kuruluşlarının ayrıştırıcı dili toplumsal ayrıştırmayı derinleştirmiştir.

3.2.2. Alman Hükümetinin Artan Yabancı Düşmanlığına Bakışı

Alman hükümetinde yer alan AfD partisi yabancı düşmanlığını tetikleyen bir parti olarak varlığını sürdürmektedir. AfD başkanı Almanya’nın 2015 yılında 1,5 milyon göçmen almasını dünyaya olan borcunu ödediği şeklinde açıklamıştır. Yeni gelen göçmen akımının mutlaka durdurulmasını savunan AfD partisi sınırların silahla nöbet tutularak korunmasına kadar söylevini ilerletmiştir.²³³

Ülkede artan yabancı düşmanlığının yanı sıra Almanya yabancı iş gücüne bağımlı bir hal almıştır. Ülkedeki doğum oranlarının azalması ve düşmesi çalışacak insan ihtiyacını arttıran etkenlerden biri olmuştur.²³⁴ AfD bile göçmenlerin iş gücü piyasasındaki yerini kabul edip çalışmalar yürütmüştür. Ancak bu çalışmalar yabancıların yabancı olarak kabulü anlamına gelmemektedir. AfD “yabancıların

²³³ "Almanya sınırlarını gerekirse silah zoruyla da korumalı", Erişim Tarihi:17.12.2021
<https://www.dw.com/tr/almanya-s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1n%C4%B1-gerekirse-silah-zoruyla-da-korumal%C4%B1/a-59068891>

²³⁴ "Almanya'nın yılda 400 bin göçmene ihtiyacı var", Erişim Tarihi:17.12.2021
<https://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-y%C4%B1lda-400-bin-g%C3%B6%C3%B6m%C3%B6ne-ih-tiyac%C4%B1-var/a-58964273>

Almanlaştırılması” fikrini benimsemiş ve bunun için merkezler oluşturmuştur. İçinde Alman ulusu sevgisi duyan ve Almanya’nın çıkarlarını her koşulda savunacak yeni bir Alman toplumu inşa etmek istemektedir. Kurulan derneğin adı “*Yeni Almanlar*” olmuştur. Din ve ırk ayrımı yapmaksızın her türlü göçmeni kabul edeceğini açıklamıştır.²³⁵ “*Yeni Almanlar*” hareketi göçmenlerin kimliklerini ilerleyen zamanlarda tehlikeye atabilir. Alman olmayan ama parti eliyle Almanlaşan bireyler bir kimlik ve kültür karmaşası yaşayabilir.

Almanya’da hızla artan İslam karşıtlığına Alman hükümeti içerisinde iki karşıt bakış yer almaktadır. Sağ kanatta yer alan partiler İslamiyet’i bir dinden ziyade bir ideoloji olarak görmektedir. Etnik ve dini motifli terörün küresel bir problem haline gelmesi sağ kanatta yer alan partilerin görüşlerinin temellerini oluşturmaktadır. İslamiyet kavramı terörle birlikte anıldığı için Müslümanlar güvenilirmez ve terörist olarak görülmüştür. Almanya’da bulunan Bertelsmann Vakfı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonuçları Müslüman göçmenler için negatif yönde olmuştur. Durum öyle kök salmıştır ki her iki Almandan biri İslamiyet’i “*düşman*” olarak görmektedir. Bu oranın sağ kanatta yer alan siyasi partilerin göstermiş olduğu yaklaşımla pekiştiği söylenebilmektedir.²³⁶ Bu ve bunun gibi köklü ayrıştırmalar demokratik toplumların işleyişine zarar verebilmektedir. Alman vatandaşı olan Türklerin oy verdiği, 2002 seçimlerinde büyük destekçisi olduğu Sosyal Demokrat Parti (SDP) oy kaybetmektedir. Türkler oy verdiği partiden gerekli desteği görememiştir. İrkçı yaklaşımları ve Türkiye’de yapılan seçimlere müdahale çağrısı Türklerden tepki toplamıştır. Almanların Türk iç siyasetine karışması Türkiye kamuoyunda da tepkilere neden olmuştur.²³⁷ Mecliste yer alan Sol Parti bir önerge sunmuştur. Bu önergede Almanya “*Ayrımcılığa Karşı Mücadele Yasası*”nın kapsamına İslamiyet dinine mensup kişilerin alınması ve korunması konusundaki yönerge meclisin aşırı sağ kanadı tarafından reddedilmiştir. Sol Parti inanç sözcüsü Christine Buchholz ise mecliste “*Türk ya da Arap ismine sahip*

²³⁵ “AfD’nin göçmen açılımı: Yeni Almanlar”, Erişim Tarihi:17.12.2021 <https://www.dw.com/tr/afdnin-g%C3%B6%C3%A7men-a%C3%A7%C4%B1n%C4%B1m%C4%B1-yeni-almanlar/a-47976223>

²³⁶ “Almanların yarısı İslam’ı tehdit olarak görüyor”, Erişim Tarihi:17.12.2021. <https://www.dw.com/tr/almanlar%C4%B1n-yar%C4%B1s%C4%B1-islam%C4%B1-tehdit-olarak-g%C3%B6r%C3%BCyor/a-49555746>

²³⁷ “Almanya’daki Türkler SPD’den uzaklaşıyor”, Erişim Tarihi: 17.12.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyadaki-turkler-spdden-uzaklasiyor-/892911>

olanlar ev bulmakta, iş bulmakta sorunlarla karşılaşılıyorlar. Bu durum, özellikle de başörtülü kadınlar açısından geçerli” şeklinde açıklama yapmıştır.²³⁸

Alman vatandaşı Türkler artık destek görmediği siyasi partilere oy vermemektedir. İslamofobik davranışların artması ile bu oranın daha da düşeceği öngörülebilmektedir. Her dört bireyden biri göçmen kökenli olan Almanya’da göçmen karşıtlığının bu kadar artması, hükümetin içerisindeki aşırı sağcı partilerin davranışları durumu kötüleştirmektedir. Ancak hükümetin kurucu partileri ırkçılık ve yabancı düşmanlığına yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Mahkeme, göçmen veya göçmenlere ev vermeyen ev sahibini bin euroluk cezaya çarptırılmıştır. Böylece bu emsal karar göçmenler için umut verici bir olgu olmuştur.²³⁹ Federal Hükümetin Göç ve Uyumdan Sorumlu Devlet Bakanı Annette Widmann-Mauz ayrımcılık hakkında:

“Almanya’da yaşayan herkesin tüm yeteneklerini sergilemesine olanak sağlamalıyız. Bunun için erken dönemde uyuma çaba göstermeliyiz ve Almanca eğitimi, değerlerin tanıtılması ve çocuklara erken dönemde eğitim imkânı ile iş piyasasında yer edinme gibi imkanlar sunmalıyız.” demiştir.

Angela Merkel ise artan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık için *“Ülkedeki ırkçı saldırıları düşündüğümde, örneğin Türk kökenli birinin Almanya’da hüsnükabul gördüğüne ve eşit fırsatlara sahip olduğuna inanması kolay değil.”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.²⁴⁰

3.2.3 Alman Hükümetinin Artan Irkçılığa Karşı Aldığı Önlemler

Almanya artan ırkçılığı durdurmak zorundaydı. Bunun için çeşitli önlemlere ve araştırmalara başvurmuştur. Ülkesinde yer alan hem göçmenleri hem göçmen kökenli Almanların can ve mal güvenliğini korumak bir iç güvenlik meselesi haline almıştır. Aşırı sağcıların yapmış olduğu kanlı eylemler, Müslüman ibadet yerlerine yapılan

²³⁸ “İslam karşıtlığıyla mücadele teklifine meclisten ret”, Erişim Tarihi:17.12.2021 <https://www.dw.com/tr/islam-kar%C5%9F%C4%B1tl%C4%B1%C4%9F%C4%B1yla-m%C3%BCcadele-teklifine-meclisten-ret/a-56229076>

²³⁹ “Yabancıya ev vermeyen Alman’a bin euroluk ceza”, Erişim Tarihi:17.12.2021. <https://www.dw.com/tr/yabanc%C4%B1ya-ev-vermeyen-almana-bin-euroluk-ceza/a-51605354>

²⁴⁰ “Merkel, ayrımcılık ve ırkçılığa karşı mücadelede hala yapılması gereken çok şey olduğunu söyledi”, Erişim Tarihi:17.12.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/merkel-ayrimcilik-ve-irkciliga-karsi-mucadelede-hala-yapilmasi-gereken-cok-sey-oldugunu-soyledi/2170231>

saldırıları ve en önemlisinin Almanya’da yaşayan insanların güvenli bir hayat sürmesi için ciddi adımlar atılmalıydı.

Bu adımlardan en önemlisi *İrkçilikla Mücadele Komisyonu*’nun kurulması olmuştur. 2020’nin mart ayında kurulan bu komisyonun hedefi ülkedeki yapılacak ırkçılıkları tespit edip ona göre çözüm yolları bulunacaktır. Almanya’da yaşayan göçmenler ve göçmen kökenli insanlar için değişim için bir umut olmuştur. İrkçiliğinin durdurulması ve ortadan kaldırılması için yeni önemler alınmasını kararlaştırılmıştır. Adalet Bakanı Christine Lambrecht, “*Ülkemizde aşırı sağcıların ve ırkçıların her gün başka insanlara saldırımları tahammül edilemez bir durumdur.*” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.²⁴¹

İrkçilik sorununun kabulü ve adım atılmasının bu kadar geç olmasının temel sebebi Almanya’nın ırkçılığın varlığını kabul etmemesi, gerçekleşen eylemleri ve saldırıları başka suçlarla ilişkilendirmeye çalışması gibi unsurlardan oluşmaktadır. Türklere yönelik ilk saldırıdan bu yana geçen süre göz önüne alındığında ciddi bir kabul sorununun varlığını görmekteyiz. Almanya Türk Toplumu (TGD) Başkanı Gökay Sofuoğlu, Deutsche Welle (DW) isimli Alman medya kuruluşuna verdiği röportajda “*Nihayet federal hükümet de, Almanya’da bir ırkçılık sorunu olduğunu, buna karşı yürütülecek mücadelede devletin sorumluluğunu resmen kabul etmiş oluyor. Bu bir ilk*” şeklinde konuşmuştur. Merkel ve komisyondaki bakanlar ırkçılığı, aşırı sağcı eylemleri ve bu kadar keskin bir şekilde yaşanan ayrımcılığı bir iç güvenlik meselesi olarak inceleyecektir. Merkel “*ırkçılığa karşı sıfır tolerans*” şeklinde kesin olarak ırkçılıkla mücadele edilmesini istemiştir.²⁴² Ülkede yaşayan insanların can ve mal güvenliğinin korunması şarttır. Alman Anayasası’nın 1. maddesi bunu açıkça belirtmiştir. Alman Anayasası’nın 1. maddesi: “*İnsanın onur ve haysiyeti dokunulmazdır.*”

“*Madde 1, Anayasa’nın en kritik maddesidir. Diğer tüm temel haklar, bu maddeyle ilgilidir. Bu madde, herkesin hayatının değerli olduğunu ve her bir bireyin (genç veya yaşlı, fakir veya zengin, Alman vatandaşı veya mülteci fark etmez) onur ve haysiyetinin korunması gerektiğini belirtir.*”²⁴³

²⁴¹“Almanya’da İrkçilikla Mücadele Komisyonu ilk kez toplandı”, Erişim Tarihi:19.12.2021. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/almaniyada-irkcilikle-mucadele-komisyonu-ilk-kez-toplandi-486344.html>

²⁴² “Merkel’e ırkçılığa karşı ‘sıfır tolerans’ çağrısı”, Erişim Tarihi:19.12.2021. <https://www.dw.com/tr/merkele-%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1%C4%B1%C4%9Fa-kar%C5%9F%C4%B1-s%C4%B1f%C4%B1r-tolerans-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-53497168>

²⁴³ “Anayasa”, Erişim Tarihi:19.12.2021. <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/basic-law.html>

Bu yasanın tüm Almanya genelinde etkin olarak uygulanması göçmenlerin güvenliği açısından hayati önem arz etmektedir.

Alman hükümeti ırkçılık, ayrımcılık ve saldırıların durdurulması yönünde attığı bir diğer somut adım bir *önlem paketi* sunmak olmuştur. 89 maddeden oluşan *önlem paketinin* amacı “aşırı sağcı eğilimler ve ırkçılığın nedenlerini daha iyi anlamayı, aşırı sağcuların eylemlerine güçlü bir devlet olarak yanıtlar verebilmeyi ve demokratik sivil toplumu desteklemeyi hedeflediği” olarak açıklanmıştır. Almanya’nın savunduğu demokrasinin üstünlüğü ırkçılık gölgesinde kalmıştır. Bunun ortadan kaldırılması Almanya’nın iç ve dış siyasetinin önemli bir odak noktası haline gelmiştir. Aile bakanı Franziska Giffey bu paketin önemini şu şekilde açıklamıştır:

“Demokrasimizin tehlikede olduğu zamanlarda yaşıyoruz” diye konuşan Bakan, “Aşırılık yanlıları ve antisemitik saldırılar, komplo teorisyenlerinin eylemleri ve günlük yaşamda Yahudilere veya göçmenlere yönelik saldırılar. Bunlara karşı kararlı bir şekilde duruyoruz ve demokrasiyi teşvik etmek üzere çıkarılacak yasa bunun için istikrarlı bir temel olacaktır.”

İrk kelimesinin Alman Anayasası’ndan silineceğini belirten Adalet Bakanı Christine Lambrecht, “Bunun yerine hem güncel olan hem de anayasanın 'bir daha asla ırkçılık olmayacak' şeklindeki iradesine uyan bir ifade seçilecek” demiştir.²⁴⁴ İrkçılık hakkında net açıklama yapan bir diğer hükümet üyesi ise Cumhurbaşkanı Steinmeier, halkı hoşgörü ve toplumsal eşitliğe davet etmiştir. İrkçı saldırılar üzerine önlem alınması ve dayanışma halinde olunmasını dile getirmiştir. Yaptığı açıklamada;

“Ülkemizde insanların onurları çiğnendiği zaman buna karşı sesimizi çıkarmalı ve dayanışma içinde olmalıyız. “İrkçi tanımlamaların insanlık düşmanı olduğunu ve bunların toplumdaki çeşitliliğin yaşam gerçekliğine zarar verdiğini, aşırı sağcılığın kökeni toplumumuzun derinliklerine kadar uzanıyor, bu ciddi ve acil bir sorundur. İnsanlar, ten renkleri koyu olduğu için, camide dua ettikleri için ya da kipa taktıkları için sokaklarda hakarete uğruyor, tehdit ediliyor, öldürülüyor” şeklinde konuşmuştur.²⁴⁵

Alman hükümeti ırkçılığın önlenmesi ve daha fazla yayılmaması için çeşitli sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalarda bulunmaktadır. “Radikalleşmeye ve Şiddete Karşı Demokrasi ve Hoşgörü Birliği” (BfDT) tarafından ülkede bulunan diğer sivil toplum kuruluşları arasında bir bağlantı kurulmakta ve bu bağlantının sağladığı fayda

²⁴⁴ ““İrk” ifadesi anayasadan çıkarılacak”, Erişim Tarihi:19.12.2021.

<https://www.dw.com/tr/irk-ifadesi-anayasadan-%C3%A7%C4%B1kar%C4%B1lacak/a-55725850>

²⁴⁵ “Steinmeier halkı ırkçılığa karşı durmaya çağırdı”, Erişim Tarihi:19.12.2021. <https://www.dw.com/tr/steinmeier-halk%C4%B1-%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1%C4%B1%C4%9Fa-kar%C5%9F%C4%B1-durmaya-%C3%A7a%C4%9F%C4%B1rd%C4%B1/a-55027464>

ile çalışmalar yürütülmektedir. İnternet üzerinden daha geniş bir alana yayılmayı hedeflemektedir.²⁴⁶

3.3 Alman Hükümetinin İrkçılığa Karşı Yaptığı Yasal Düzenlemeler

Alman hükümeti aldığı önlemleri yasal bir yola koymak zorundadır. Bu yasal düzenlemeler ırkçılık açısından incelenecektir. Yasal düzenlemeler; “*Ulusal Eylem Planı, Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi, Demokrasiyi Yaşamak Projesi, İrkçılığın Olmadığı Okullar, Uluslararası İrkçilikle Mücadele Haftası*”dır. Ayrıca “*Federal Hükümetin Aşırırcılığı Önleme ve Demokrasiyi Teşvik Etme Stratejisi ve Anayasa*” maddeleri ile olmuştur.

“*Ulusal Eylem Planı*” (2017)

Federal İçişleri Bakanı Dr. de Maizière şu şekilde açıklamıştır:

”*Almanya, yerleşik bir anayasal devlete, işleyen kurumlara ve sivil toplumun demokratik katılımı için iyi gelişmiş yapılara sahip, Avrupa'nın merkezinde özgür, çoğulcu bir demokrasidir. İrkçilik ve insanlık dışı tutumlar temel değerlerimizle bağdaşmaz. İtiraz edilmeden kabul edilemez Baskı ve önleme, savunmacı bir demokrasinin temel direkleridir.*“

Aile Bakanı Dr. Katarina Arpa ise Ulusal Eylem Planı'nı “*Birlikte yaşamamız saygıya dayalıdır ve yalnızca ayrımcılık yapmadan çalışır. Bu, ayrımcılığın nerede gerçekleştiğine bakılmaksızın, boş zamanlarında, çevrimiçi veya işte olsun, net sınırlar göstermekle ilgilidir.*” Eylem planının ana çekirdeklerini

”*İnsan hakları politikası, ayrımcılığa karşı koruma ve ceza gerektiren suçların cezalandırılması, eğitim ve yurttaşlık eğitimi, demokrasi ve eşitliğe sosyal ve politik bağlılık; çalışma hayatında, eğitim ve öğretimde çeşitlilik ve işyerinde kültürlerarası ve sosyal becerilerin güçlendirilmesi ve internetteki ırkçılık ve nefret söylemleri ile mücadele*”

olarak belirlenmiştir.²⁴⁷

“*Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi*”

²⁴⁶ “Hoşgörüyü aşlamak”, Erişim Tarihi:19.12.2021.

<https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/almanyada-irkcilikle-mucadele-eden-inisiyatifler>

²⁴⁷ “Federal hükümet yeni "İrkçılığa Karşı Ulusal Eylem Planı"nı kabul etti”, Erişim Tarihi:19.12.2021

<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/DE/2017/06/nationaler-aktionsplan-gegen-rassismus.html>.

Bu dairenin çalışma kaynağı *Eşit Muameleye ilişkin Genel Kanun (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz, AGG)* olmuştur. Kanun 2006 yılında kabul edilmiştir. Bu kanunu açıklayacak olursak: “*ırkçılık nedeniyle veya etnik köken, cinsiyet, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel kimlik temelinde ayrımcılığı önlemek veya durdurmaktır.*” Daire ayrımcılığın günlük hayatta karşımıza çıkan çalışma hayatı, istihdam ayrımcılığına karşı çıkmaktadır. Durdurmak için yasal yollara başvurmuştur. Kadın erkek eşitliği, cinsel yönelim ayrımcılığı, dinsel ve ırksal eşitsizlikler için mücadele etmektedir. Sadece caydırıcı bir etki istemeyen Federal Ayrımcılıkla Mücadele dairesi ırkçılık ve ayrımcılık kavramlarını hayatın akışından çıkartmak istemektedir.²⁴⁸

“Demokrasiyi Yaşamak Projesi”

Alman hükümeti demokrasinin korunması ve bozulmaması için bu adımı atmıştır. Yaşanan ırkçı saldırılar demokrasiye ve savunulan değerlere zarar vermiştir. Bu projede hedeflenen amaç; eşit bir demokrasi kültürünü yeniden oluşturmak olmuştur. Proje kapsamında toplumun farklı kesimleri ile ortak çalışılmıştır. Proje alanları şu şekilde açıklanmıştır. “*Demokrasiyi teşvik etmek, çeşitliliği şekillendirmek ve aşırıcılığı önlemek.*” *Demokrasiyi teşvik etmek*; projenin bu alanı çekirdekten demokrasiyi aşılama hedeflemiştir. Almanya’da yaşayan tüm genç ve çocuklar hukukun üstünlüğüne ve eşit yaşama hakkının olduğunun bilincinde olması demokratik adımların atılması için önemli bir kabul olacaktır. Temel insan hakları konusunda bilgilendirilen çocukların toplumsal olarak bir değişim başlatacağı planlanmıştır. *Çeşitliliği şekillendirmek*; projenin bu alanı ise din, din, kültür ve cinsel yönelim fark etmeden tüm Alman vatandaşlarının eşit ve özgür olmasını hedeflemektedir. *Çeşitliliği şekillendirmek* proje alanının alt inceleme dalları ise; Yahudi düşmanlığı, İslamofobi, Homofobi, Irkçılık olarak belirlenmiştir. *Aşırıcılığı önlemek*; Almanya’da yükselen aşırı sağ ve buna bağlı olarak gerçekleşen eylemlerin durdurulması ana hedefdir. Aşırı sağcılığın karşısında yükselen radikal İslam hareketinin de durulması hedeflenmiştir. Projenin son alanının merkezinde aşırı sağcılığa maruz kalmış gençlerin aydınlatılması yer almaktadır. Alanın alt inceleme dalları ise şu şekildedir; aşırılığın sol, sağ ve

²⁴⁸ “Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi”, Erişim Tarihi:19.12.2021

https://www.antidiskriminierungsstelle.de/EN/about-us/statutory-basis/statutory-basis_node.html;jsessionid=BE2AEFC978FDD0ED4FF0C021070242FC.intranet242

İslamiyet'in içerisinde olmaması, yaşanan olayların önlenmesi, cezaevlerinin durumu şeklindedir.²⁴⁹

“İrkçiliğin Olmadığı Okullar”

İrkçiliğin, yabancı düşmanlığının ortadan kaldırılması için Alman hükümeti eğitim alanında geniş çaplı bir eğitim düzenlemesine gitmiştir. Bu düzenleme ile yasal olarak artık okullarda ırkçılık konusu çeşitli projelendirme, eğitimler ve etkinliklerle çocuklara aktarılacaktır. Ülke çapında olan bu proje için başlangıçta ülkenin farklı şehirlerinden pilot okullar belirlenmiştir. Güncel olarak 3.600 tane okul bu proje kapsamına alınmıştır. İnsan hakları, eşitlik ilkesi ve anayasal hakların öğretilmesi, çocukların küçük yaştan itibaren ırkçılık yapmasının engellenmesini hedeflemektedir. Alman hükümeti ve onun çeşitli proje fonları tarafından desteklenen bu proje iki milyondan fazla çocuğa bu eğitimi vermektedir. Bu oluşumun meydana gelmesindeki olaylar 1992 yılında yaşanan Türk cinayetleri olmuştur. Önlenmesi ve bir daha yaşanmaması adına çalışmalar yürütülmektedir.²⁵⁰

“Almanya Anayasası”

Alman Anayasasının maddeleri ırkçılık ve ayrımcılığa doğrudan karşı çıkmaktadır. İrkçılığı ve ayrımcılığı 3. madde doğrudan yasaklamıştır. 3. madde: *“Bütün insanlar yasa önünde eşittirler.”* Almanya El Kitabı 3. maddeyi

“3. madde tüm insanların aynı haklara sahip olduğunu söyler.” Hiç kimse cinsiyet, köken, dil, inanç, ten rengi, cinsel yönelim veya fiziksel bir engeli nedeniyle ayrımcılığa maruz bırakılmamalıdır. Devlet kimsenin ayrımcılığa maruz kalmamasını sağlamalıdır, örn. iş hayatında veya bir daire ararken. Örneğin, bir ev sahibi, eşcinsel birini cinsel yönelimi sebebiyle kiracı olarak reddedemez.”

olarak açıklamıştır.

Almanya'da yaşanan göçmen karşıtı eylemlerin büyük bir bölümü anayasaya aykırıdır. Tüm insanları eşit gören ve ayrımcılığın yasak olduğu anayasada açıkça nettir. Bir diğer ırkçılığı yasaklayan madde 4. maddedir. 4. madde antisemitist ve İslamofobik davranışları ve eylemleri yasaklamaktadır. 4. madde: *“Din ve vicdan özgürlüğü ile din ve dünyevi inanç özgürlüğüne dokunulamaz”*dır. Almanya'da yaşayan her vatandaş

²⁴⁹“Model projeler”, Erişim Tarihi:19.12.2021 <https://www.demokratie-leben.de/das-programm/ueber-demokratie-leben/modellprojekte>

²⁵⁰ “İrkçiliğin olmadığı okul- Cesaretli okul”, Erişim Tarihi:19.12.2021 <https://www.schule-ohne-rassismus.org/>

istediği dine mensup olabilir ve istediği ibadeti yapma özgürlüğüne sahiptir. Camilere yapılan saldırılar ve İslamofobik tepkiler anayasa tarafından yasaklanmıştır.²⁵¹

²⁵¹ “Anayasa”, Erişim Tarihi:19.12.2021 <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/basic-law.html>

4. AVRUPA’NIN GÖÇ POLİTİKALARI VE TÜRKLERİN DURUMU

4.1. Avrupa Birliğinin Göç ve Göçmen Politikası

Globalleşme süreci göçün yayılmasını beraberinde getirmiştir. Gelişen teknoloji, iyileşen demokrasi ve insan hakları Avrupa Birliği’ni göç için bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Dezavantajlı bölgelerden yaşanan göç akımına karşı AB göç ve göçmen politikalarını oluşturmaya ve genişletmeye çalışmıştır. Yaşanan bu göç akımının önemli bir nedeni AB sağlamış olduğu iş ve çalışma standartları ile ilgili olmuştur. İşçilerin haklarının yasal düzenlemelerle korunması ve sürdürülmesi AB’nin bir işçi göçü odağı olması ile sonuçlanmıştır. Hem yasal hem kaçak şekilde gelen göçlerin AB içerisindeki durumu, siyasi iltica durumları belirli bir kanun düzeyinde olmalıydı.

Avrupa’ya yapılan göçün güncel olarak başlangıç tarihini İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile verilebilmektedir. Ağır bir savaştan çıkan Avrupa ucuz işçi arayışına girmiştir. 1950 sonrası İngiltere, Hollanda, Fransa ve Almanya gibi ülkeler üretim için işçi talep ettiklerini duyurmuştur. Türkiye, Hindistan, Tunus, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelere bu talepler karşılanmaya başlamıştır. Öncelik olarak İtalya ve Yunanistan’dan gelen misafir işçiler daha sonra 1961 yılında gelen Türk işçiler ile göç başlamıştır.²⁵² Göç ve göçmen politikasını düzenleyen ilk anlaşma Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) tarafından hazırlanmıştır. Roma Anlaşması (1957) bireylere AET çatısı altında işgücü, serbest dolaşım ve ticaret hakkı tanımaktadır. Bu anlaşma ayrıca belirtmekte fayda var ki AET’nin kurucu anlaşmasıdır. Ticaret ve ekonomik iş birliğinin yanı sıra işçi göçlerini de yasal bir belgeye bağlamıştır.²⁵³

Göç, Birinci Petrol Krizi ile derinleşmiştir. 1973 yılı sonrası misafir işçilerin konumları göçmenliğe dönmüş Avrupa’da kalıcı hale gelmişlerdir. AB’ye üye ülkeler bu durumdan hoşnut olmamıştır. AB’nin göç ve göçmen politikaları birliğin Adalet ve İşçileri konusu içerisinde incelenmektedir. Dolayısıyla göç ve göçmen politikaları bir iç güvenlik sorunu olarak ele alınmış ve incelenmiştir.²⁵⁴ AB’nin göç politikalarının

²⁵² Emine Ay, “Avrupa Birliğinin Ortak Göç ve Mülteci Politikası: Suriye İç Savaşı Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.36-37

²⁵³ “Avrupa Birliği’nin Tarihçesi, Erişim Tarihi”:20.12.2021 <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105>

²⁵⁴ “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçün Güvenlikleşmesi”, Erişim Tarihi:20.12.2021 <https://www.tuicakademi.org/avrupa-birligi-goc-politikalari-ve-gocun-guvenliklesmesi/>

çekirdeği gelen göçmenlerin AB içerisinde uyum sağlaması ve AB üye ülkelerin iş göçü eksikliğinin giderilmesidir. Bunu gerçekleştirirken düzgün bir göç akışı yönetmektir.²⁵⁵

Avrupa Birliği'nin göç politikası oluşturması için üç tane önemli sebebi mevcuttur. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile birlikte birliğin üye ülkelerinin yoğun göçle karşılaşmasıdır. İkincisi ise göçmen sayısının artmasına rağmen "göçmen ülkesi" fikrini üye ülkeler reddetmiş kabulü için uğraşmamıştır. Üçüncüsü; düşük doğum oranına sahip olan Avrupa ülkeleri gelen ve gelecek olan emek göçüne mecburdur.²⁵⁶ Avrupa Birliği'nin göç ile göçmenlere bakış açısı ve politikası yıllara göre değişmiştir. 1950-1970 yılları arasında göçmenlerin emek gücünü kullanan ve bunun üzerinden yükselen Avrupa bu süreçte göçmenlerin çalışması ile yakından ilgilenmiştir. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde göçmenlere bakış değişmiştir. Petrol krizi ve onun beraberinde gelen yüksek işsizlik oranı göçmenleri Avrupa'da fazlalık olarak görülmesine sebep olmuştur. Bu süreçte AB göçün bir açma- kapama tuşunun olmadığını öğrenmiştir. Göçü istedikleri zaman kendilerine çekip istemedikleri zaman iade edilebilecek bir olgu olarak düşünülmesi en büyük hatalardan biri olacaktır. Yaşanılan bu işsizlik dalgası AB'ye bakması için daha çok insan bırakmıştır. Göçmenlerin işsizliğe bağlı yükselen suç oranları göz önüne alındığında, göç 1980'lere gelindiğinde bir ekonomik olgu olmaktan çıkmış siyasi bir mesele haline gelmiştir. Birliğin iç güvenlik meselesi haline alması uzun sürmemiştir.²⁵⁷

1990'lara gelindiğinde ise göç eden insanların sayısı günden güne artmaktaydı. Yaşlanan Avrupa nüfusu için genç iş gücü ekonominin devamı için hayati bir öneme sahiptir. AB'nin daha fazla işçiye ihtiyacı olmuştur. AB bunu kendi lehine çevirmek amacıyla göçmenlerle bir uyum sürecine girilmesini, gelen göçmenlerle sağlanacak bütünleşmenin AB ülkeleri arasındaki iletişimi güçlendireceğini öngörmüştür.²⁵⁸

²⁵⁵ Hasan Canpolat, Hakkı Onur Arıner, "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 22, Haziran 2012, s.11.

²⁵⁶ Meltem Öztürk, "Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya'daki Türk Göçleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2012, s.27.

²⁵⁷ Cansu Güleç, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", *Tesam Akademi Dergisi*, Temmuz, 2015, s.84.

²⁵⁸ Başak Somuncu, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, 2006, s.71.

4.2. Avrupa Birliğinin Gc Politikasını Dzenleyen Uluslararası

Antlaşmalar

Avrupa Birliği gc politikalarını ve iş gcn antlaşmalarla güvence altına almıştır. Bunlardan ilki iş gücü üzerine imzalanan *Avrupa Tek Senedi* (1986) antlaşması olmuştur. Bu antlaşmaya göre birliğin içerisindeki pazar ve iş gücü düzenlenmiştir. İşçiler ve sermaye akışı birlik içerisinde bu antlaşma ile güvence altına almıştır.²⁵⁹

“Schengen Antlaşması”

Birliğin içerisinde yer alan ülkelerin vatandaşlarının birliğin içerisinde serbest dolaşma hakkı tanımıştır. 1985 yılında Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşma metinleri 1990 yılında genişletilmiştir. *Schengen Antlaşması*'na ek olarak imzalanan sözleşmeye göre;

“İ sınır kontrollerinin kaldırılması hakkındaki konuları, tek tip vize düzenlenmesine yönelik prosedürlerin tanımını, SIS (Schengen Bilgi Sistemi) olarak bilinen tüm üyelere yönelik tek bir veri tabanın faaliyete geçirilmesini ve aynı zamanda dahili makamlarla göçmenlik makamlarının arasında bir iş birliği yapısının kurulmasını” içermektedir.

İtalya, Yunanistan ve Portekiz'in katılması ile “*Schengen Bölgesi*” kurulmuştur. Güncel olarak yirmi altı ye ülkesi bulunmaktadır.²⁶⁰

“Dublin Prosedürü”

Bu prosedür sığınmacıların durumlarının düzenlenmesini kapsamaktadır. İltica eden insanların haklarını korunması için 1990 yılında imzalanmıştır.

“Uluslararası koruma başvurunuzu gnderdiğinizde, siz ve ailenizin 14 yaşın üzerindeki herhangi bir üyesinin parmak izi alınacaktır. Parmak izleri, amacı “Dublin III” Tüzüğünün uygulanması olan Avrupa Merkezi Veritabanı EURODAC'a girilecektir. “Dublin III” Tüzüğü, hangi Avrupa devletinin başvurunuzu incelemekten sorumlu olduğunu belirler. Dublin III” Tüzüğüne taraf olan devletler: Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, ek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kıbrıs, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Norveç, Polonya,

²⁵⁹ Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “AB Sözlüğü”, s.18-32. Erişim Tarihi:20.12.2021. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/AB_Sozlugu-1.pdf

²⁶⁰ “Schengen Anlaşması”, Erişim Tarihi:20.12.2021.

<https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-anlasmasi/>

Portekiz, Romanya, Slovakya ve Slovenya (bundan böyle “Dublin III” Devletleri olarak anılacaktır)”²⁶¹

Ancak İngiltere artık AB üyesi olmadığı için bu prosedür İngiltere’de geçerli değildir. Almanya’da iltica prosedürü “*Almanya’ya sığınma isteğinizin nedenlerini sormak için sizi duruşmaya davet etmeden önce, ilk olarak iltica başvurunuzun Almanya’da işleme alınıp alınmayacağını kontrol eder*” şeklindedir.²⁶²

“Maastricht Antlaşması (1992-1993)”

Bu antlaşma ile Avrupa Topluluğu’nun (AT) adı Avrupa Birliği olmuştur. Antlaşma AB için kilometre taşı niteliğindedir. Birliğin “*üç temel direği*” bu antlaşma ile sabitlenmiştir. Bunları açıklayacak olursak; “*1. Ekonomik ve Parasal Birlik, 2. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP)*”, 2. Kararın içerisinde “*Savunma, Avrupa Vatandaşlığı, Konsey’de Çoğunluk Oylamasının Genişletilmesi, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Uyum*” başlıklar altında incelenmiştir. Üçüncü temel direği ise “*Adalet ve İçişlerinde İşbirliği*”dir.²⁶³

“Tampere Avrupa Konseyi”

1999 senesinde AB hürriyet, emniyet ve hakkaniyet konuları üzerine hususi bir görüşme gerçekleştirmiştir. AB özellikle bu üç konu üzerinde durmuştur. Bu konuların tüm AB içerisinde yayılması ve kabul edilmesi için gerçekleştirilmiştir. Üye ülkeler bu zirvede alınan kararları ülke içi siyasi durumlarına entegre edecektir. Zirvede göç üzerine birçok karar alınmıştır. Bu kararlar şöyledir:²⁶⁴

22. “*Avrupa Konseyi, göç akışlarının tüm aşamalarında daha verimli bir şekilde yönetilmesi ihtiyacını vurgulamaktadır. Kaynak ve geçiş ülkeleriyle yakın iş birliği içinde, yasal göçün gerçek olasılıkları ve her türlü insan ticaretinin önlenmesi hakkında bilgi kampanyalarının geliştirilmesi için çağrıda bulunur. Üçüncü ülkelerdeki AB konsoloslukları arasında daha yakın iş birliği ve gerektiğinde, ortak AB vizesi veren ofislerin kurulması dahil olmak üzere vizeler ve sahte belgeler konusunda ortak bir aktif politika daha da geliştirilmelidir.*”

²⁶¹ “Dublin III – Aile birleşimi ve diğer yasal yollar”, Erişim Tarihi:20.12.2021 <https://help.unhcr.org/greece/tr/iltica-basvurusu/iltica-basvurum-baska-bir-avrupa-ulkesinde-incelebilir-mi/dublin-iii/>

²⁶² “Dublin Prosedürü”, Erişim Tarihi:20.12.2021 <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/asylum/dublin-procedure.html>

²⁶³ “Maastricht Antlaşması”, Erişim Tarihi:20.12.2021 https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf

²⁶⁴ “15-16 Ekim Tampere Zirvesi” Erişim Tarihi:20.12.2021 https://www.ab.gov.tr/avrupa-birligi-zirve-sonuc-bildirgeleri_45449.html

23. “Avrupa Konseyi, özellikle insan ticareti ve göçmenlerin ekonomik sömürüsüyle uğraşanlarla mücadele ederek, yasadışı göçle kaynağında mücadele etmeye kararlıdır. Bu ciddi suça karşı ağır yaptırımlar öngören mevzuatın kabul edilmesini talep etmektedir. Konsey, Komisyonun önerisine dayalı olarak 2000 yılı sonuna kadar bu amaca yönelik mevzuatı kabul etmeye davet edilir. Üye Devletler, Europol ile birlikte, çabalarını ilgili suç şebekelerini tespit etmeye ve ortadan kaldırmaya yönlendirmelidir. Bu tür faaliyetlerin mağdurlarının hakları, kadın ve çocukların sorunlarına özel önem verilerek güvence altına alınacaktır.”

24. “Avrupa Konseyi, Üye Devletlerin değişim programları ve teknoloji transferi gibi sınır kontrol hizmetleri arasında, özellikle deniz sınırlarında daha yakın iş birliği ve karşılıklı teknik yardım ve başvuran Devletlerin bu iş birliğine hızlı bir şekilde dahil edilmesi için çağrıda bulunur. Operasyon. Bu bağlamda Konsey, organize suç, kaçakçılık ve insan ticaretiyle mücadelede Adriyatik ve İyon denizlerinde iki ülke arasındaki iş birliğini geliştirmek için İtalya ve Yunanistan arasında imzalanan mutabakat muhturasını memnuniyetle karşılamaktadır.”

25. “Schengen müktesebatının Birliğe entegrasyonunun bir sonucu olarak, aday ülkeler bu müktesebatı ve onun üzerine inşa edilen ilave tedbirleri tam olarak kabul etmelidir. Avrupa Konseyi, Birliğin gelecekteki dış sınırlarının uzman eğitilmiş profesyoneller tarafından etkin kontrolünün önemini vurgulamaktadır.”

26. “Avrupa Konseyi, gönüllü geri dönüşü teşvik etmek ve aynı zamanda bu ülkelerin yetkililerine insan ticaretiyle etkin bir şekilde mücadele etme ve geri kabulleriyle başa çıkma yeteneklerini güçlendirmelerine yardımcı olmak için menşe ve transit ülkelere yardımın geliştirilmesi çağrısında bulunmaktadır. Birliğe ve Üye Devletlere karşı yükümlülükler.”

27. “Amsterdam Antlaşması, Topluluğa geri kabul alanında yetkiler vermiştir. Avrupa Konseyi, Konseyi geri kabul anlaşmaları yapmaya veya Avrupa Topluluğu ile ilgili üçüncü ülkeler veya ülke grupları arasındaki diğer anlaşmalara standart maddeler eklemeye davet eder. Dahili geri kabule ilişkin kurallar da dikkate alınmalıdır.”

“Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”

2000 yılında imzalanmıştır. 54 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin göç ve göçmenler üzerine olanları yazacak olursak;²⁶⁵

“Madde 1. İnsan saygınlığı”, her insanın hayatı itibarlıdır.

“Madde 2. Yaşama hakkı”, yaşamak her bireyin teme hakkıdır. İdam gibi cezalar kabul edilemez.

“Madde 4. İşkence ve insanlık dışı veya alçaltıcı muamelenin ve cezaların yasaklanması”, bu madde, bireylerin küçük düşürücü tutumlara maruz kalmasını yasaklamıştır.

“Madde 5. Köleliğin ve zorla çalıştırmanın yasaklanması”, bireyler istedikleri işte çalışmakta veya çalışmamakta kişisel iradeleri ile özgürce karar vermelidir.

²⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, Erişim Tarihi:20.12.2021
https://sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Avrupa_Birli%C7i_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf

“Madde 10. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, bireyler neye inanıp neye inanmayacağı konusunda özgürdür.

“Madde 21. Ayırmacılık yapmama”, bireyler arasında herhangi bir açıdan ayırım yapılması bu madde ile yasaklanmıştır. Bireyler inanç, ırk, milliyet ve cinsiyet olarak ayrıştırılmayacaktır.

Bu maddeler eşitliği, adaleti ve toplumsal refahı yükseltmeyi amaçlamıştır.

“Sevilla Zirvesi”

2002 yılında gerçekleştirilmiştir. Zirvenin ana başlıkları, birliğin istikbali, büyümesi, çalışma, göç ve sığınma olmuştur²⁶⁶. Birliğin genişleme kararı alması Türkiye açısından önemlidir. *Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesi*’nin yükümlülüklerini yerine getirmesi halinde birliğe katılma ihtimali artmaktadır.²⁶⁷

“Avrupa Anayasası Antlaşması”

2004 yılında imzalanmıştır. Bu antlaşmanın göçmen haklarını koruyan maddesi 48. maddedir. Bu madde;²⁶⁸

“Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek, işçilerin serbest dolaşımını sağlamak amacıyla, sosyal güvenlik alanında gerekli tedbirleri alır; bu doğrultuda, bağımlı ve bağımsız çalışan göçmenler ile bunların bakmakla yükümlü oldukları kişiler için, özellikle; a) yardıma hak kazanılması, bu hakkın muhafazası ve yardım miktarının hesaplanması için çeşitli ülkelerin mevzuatlarına göre dikkate alınan bütün sürelerin birleştirilmesini, b) üye devletlerin topraklarında ikamet eden kişilere yardımların ödenmesini sağlayan bir sistem kurar. Bir Konsey üyesi, birinci alt paragrafta belirtilen bir taslak yasama tasarrufunun, kendi sosyal güvenlik sisteminin, özellikle kapsamı, maliyeti veya mali yapısı olmak üzere, önemli veçhelerini veya bu sistemin mali dengesini etkileyebileceğini beyan ederse, meselenin Avrupa Birliği Zirvesi’ne götürülmesini talep edebilir. Bu durumda, olağan yasama usulü askıya alınır. Avrupa Birliği Zirvesi, meseleyi tartıştıktan sonra, askıya alınma tarihinden itibaren dört ay içinde; a) taslağı Konsey’e geri gönderir; bu durumda olağan yasama usulünün askıya alınması sona erer veya b) harekete geçmez veya Komisyon’dan yeni bir öneri sunmasını ister; bu durumda ilk önerilen tasarruf kabul edilmemiş sayılır.”

“Avrupa Göç ve Mülteci Paktı”

²⁶⁶ Murat Kılıç, “Türkiye- Avrupa Birliği Siyasi İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi (1951- 2005)”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, s.69.

²⁶⁷ “Sevilla Zirvesi”, Erişim Tarihi:20.12.2021 https://www.bbc.co.uk/turkish/specials/149_eu_enlargement/page21.shtml

²⁶⁸ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma”, Erişim Tarihi:20.12.2021 <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>

2008 yılında imzalanmıştır. Bu pakt ile hedeflenen hususlar göç akışını denetlemektir. Legal ve illegal göç akışının durdurulması paktın ana gündemlerinden biridir. Müşterek bir göç haritasının belirlenmesine kararlaştırılmıştır. Yaşlanan Avrupa nüfusunun karşısına bir alternatif olarak dezavantajlı ülkelerden nitelikli işçiler için Avrupa'nın bir cazibe merkezi haline getirilmesine karar verilmiştir. Nitelikli bireylerin Avrupa'ya gelmesi birliğin ekonomik, bilimsel ve kültürel olarak gelişmesi açısından hayati bir önem arz etmektedir. Paktın kararlaştırdığı bir diğer önemli husus ise müşterek göçmen ve sığınmacıların parmak izlerinin alınması ve yine tüm üye ülkelerin denetleyeceği bir sistemin kurulması olmuştur.²⁶⁹

4.3. Türkiye'nin Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Politikası

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) politikası temelde üç ana misyona sahiptir. Bunları açıklayacak olursak,²⁷⁰

Bu misyonlardan ilki; Yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı bağlarını muhafaza etmektir. İkamet adresleri Türkiye Cumhuriyeti olmaması bir kopukluğa sebebiyet vermemesi açısından bu misyonu savunmaktadır.

İkincisi; Yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Türk kimliklerinin korunması olmuştur. Türk kültürünün nesilden nesle aktarılmasının sürekliliğine önem verilmektedir. Ayrıca Yurt dışında doğan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Türkçe öğrenmesi ve Türk dilinin muhafaza edilmesi bu misyonun içerisinde yer almaktadır.

Üçüncüsü ise; Yurt dışında yaşayan Türklerin yaşadıkları yerlerde sosyal durumlarının bulunduğu konumdan daha iyi bir noktaya taşımaktır. Bu misyonun amacı yurt dışında yaşayan Türklerin sosyal adaptasyon sürelerini iyileştirmek ve sosyal hayattaki duruşunun sağlamlaştırılmasıdır.

²⁶⁹ “AB göç ve mülteci politikasında anlaşı”, Erişim Tarihi:20.12.2021 <https://www.dw.com/tr/ab-g%C3%B6%C3%A7-ve-m%C3%BClteci-politikas%C4%B1nda-anla%C5%9Ft%C4%B1/a-3669899>

²⁷⁰ Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Türkiye'nin Diaspora Politikası”, Erişim Tarihi:20.12.2021 <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>

YTB politikasının ana hedefinde 0-25 yaş arası Türkler bulunmaktadır. Türkçe eğitime politikalarında öncelik veren YTB buna yönelik politikalar düzenlemiştir. Ayrıca buldukları ülkelerin dillerinin öğrenilmesini sosyal entegrasyon için elzem görmektedir. Dil eğitimin yanı sıra yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına “*İnsan Hakları Eğitim Programı*” ile temel haklarını öğretmektedir. Yurt dışında eğitim almış Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını ülkeye çekebilmek amacıyla “*Türkiye Stajları*” programını başlatmıştır. Genç Türklerin tarihleri ile kültürel bir bağ kurmaları için “*Genç Liderler*” ve “*Gençlik Köprüleri*” olarak iki tane proje yürütmektedir.

YTB, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vatanlarından kopmamaları, kimlik krizi yaşamamaları ve gidilen yerde eğitimsiz kalmamaları amacıyla politikalar yürütmektedir.

4.4. Alman-Türk İlişkilerinde Vatandaşlık, Yurттаşlar ve Sorunları

Almanya’da vatandaşlık tüm herkese doğum hakkı ile verilmemektedir. Vatandaşlık kazamı için soy bağı, ırksal ve kültürle ilişkilendirilmiştir. “*Alman Vatandaşlık Hukuku*” milenyuma kadar değişime uğramamıştır. “*İmparatorluk ve Devlet Tabiiyeti Yasası*” (1913) içeriğine göre hazırlanan vatandaşlık konusu 21. yüzyıla kadar sabit kalmıştır. Alman olmayanların durumu ve Alman vatandaşlığına sahip olmak için gerekli şartlar; soy bağı, doğulan yer, istek prensibi, takdir prensibi, hususi topluluk prensipleri şeklindedir. Soy bağı şartında Almanlık aranmaktadır. Doğulan yer şartında Almanya topraklarında doğma şartı aranmaktadır. İstek prensibinde Almanya’nın sunmuş olduğu şartların; suç kaydının olmaması, bir önceki ülke vatandaşlığından ayrılmış olmak, en az sekiz senedir legal olarak Almanya’da ikamet etmek gibi isteklerin yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Almanya’da evlenmek ve aile birleşiminde bulunmak için başlangıç seviyesinde Almanca şartı (2007) aranmaktadır. Ancak bu şart insan haklarına aykırıdır. Türkiye’den Almanya’ya aile birleşimi yoluyla gidecek olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı eşitlik ilkesinden mahrum bırakılmıştır. Alman hükümeti Almanca yeterlilik belgesini *Goethe Enstitüsü*’nden vermektedir. Yapılan sınavda muvaffakiyetsiz olan Türkler arkalarında eşlerini bırakarak ana yurtlarına dönmek

durumunda kalmaktadır.²⁷¹ Alman hükümetinin bu politikası “*Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi*”nin “*Madde 7 Özel ve aile yaşamına saygı*” ve “*Madde 9 Evlenme ve aile kurma hakkı*” ile çelişmektedir.²⁷²

2000 yılında değişen vatandaşlık kanununa göre ebeveynlerinden en az biri istek prensipleri şartına uyum sağlaması durumunda doğacak çocuk vatandaşlık kazabilmektedir. Ancak bu vatandaşlığa geçişin en önemli etkisi bireyin 18-23 yaşları arasında bir seçim yapma zorunluluğu olmasıdır. Almanya, bireylerden kalacakları vatandaşlığı seçmesini talep etmektedir. Almanya yaşı ilerlemiş bireylerin vatandaşlığa geçilmesi konusunu zorlaştırmıştır. Eğer 60 yaş üstü Alman vatandaşı olmak isteyen bir bireyseniz vatandaşlığa geçiş şartında on iki yıl beklemeniz gerekmektedir.²⁷³

1961 yılından bu yana Almanya’da yaşayan Türklerin Alman hükümetinde dolaylı temsili yetersizdir. Almanya’da yaşayan Türkler ve onların çocuklarının eğitim eşitsizliğini tezin içerisinde açıklamaya çalışmıştık. Burada karşımıza çıkan bir diğer önemli sorun ise Alman devleti, Türkiye Cumhuriyeti’nin üniversitelerinde eğitim alan kalifiyeli bireylerin diplomalarının bir çoğunluğunu kabul etmemektedir. Bu Almanya’da yaşamak ve çalışmak isteyen Türklerin durumu için dezavantajlı bir etki olmuştur. Bir diğer dezavantajlı ve bireylerin onurunu kıran yaptırım ise bazı eyaletlerde gerçekleştirilen “*Vicdan Testi*” olmuştur. Almanya’da bireyler arasında yönetsel ayrımlar mevcuttur. Bu ayrımlar Alman ve AB üyesi ülkelerin vatandaşlarını kapsamamaktadır. Yaşanılan bu ayrımın en belirgin hattı sosyal hizmetlerde görülmektedir. Yapılan bu ayrımcılık ve ırksal üstünlük halindedir. Alman olan Alman vatandaşları, vatandaşlık hakları ve kullanım konusunda herhangi bir zorluk yaşamazken yabancı kökenli Alman vatandaşları sosyal hizmetler konusunda kısıtlanmaktadır. Alman vatandaşlığının aşama sırasında en başta Alman olan Alman vatandaşları yer almaktadır. Yapılan yasal düzenlemelerin bu şekilde adil olmayan

²⁷¹ Soner Tauscher, “Alman Vatandaşlık Rejimi ve Almanya’da Yabancı Hakları”, Seta, Eylül 2016 Sayı: 165, s.11-14.

²⁷² “*Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi*”, Erişim Tarihi:20.12.2021, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>

²⁷³ Aysel Yıldız, “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 1, Ocak- Haziran 2017, s.52-53.

yapıda olması Türk göçmenlerin ve Alman vatandaşı olan Türk kökenli bireylerin toplumsal durumlarını kötüleştirmektedir.²⁷⁴

Türkiye’den evlilik yoluyla Almanya’ya gidenlerin Almanca bilmesi şartı ayrımcı bir uygulamadır. Bireyler evlenmekte ve aile kurmakta özgürdür. Evlilik kurumuna saygı duyulmaması, ailelerin zorunlu olarak ayrı kalması insan onurunu kırıcı bir eylem olarak görülmelidir. Ayrıca eğitim ve fırsat eşitsizliği altında girilen Almanca yeterlilik sınavı adil değildir. Türkiye’de bulunan her birey Almanca eğitim veren kurum ve kuruluşlara erişim sağlayamamaktadır.

²⁷⁴Fuat Güllüoınar, “Almanya’da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.3-7.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sırasında oluşan ideolojik değişimler ve sonrasında yaşananlar bir globalleşme sürecinin başlamasına sebep olmuştur. Bu süreç kendi içerisinde birtakım olguları beraberinde getirmiştir. İslamofobi, milliyetçilik, ırkçı-milliyetçilik, Nazizm, terörizmin çeşitlenmesi ve dünya gelenine hızlıca yayılması bu döneme denk gelmektedir. Yaşanılan bu savaş içerisinde birçok unsur doğurmuş bu unsurlardan ülkelerin iç ve dış politikasını etkileyen milliyetçilik ideolojisinin güçlenmesini sağlamıştır. Modern bir olgu olarak kabul edilen milliyetçiliğin yükselme dönemi bu döneme denk gelmiştir. Milliyetçiliğin yükselmesi tek başına olmamış birçok yan unsuru da meydana getirmiştir. Aşırı sağ görüş Avrupa'da ve özellikle Almanya'da yükselmiştir. Yaşanan işçi göçleri, ilticalar ve göçler Almanya'yı daha fazla değerlerine sahip çıkmaya, Almanları yüceltmeye ve aşırı muhafazakarlığın yayılmasına sebebiyet vermiştir. Aşırı sağ görüş Avrupa'da ve Almanya'da taraftar kazanarak ilerlemiştir. Nazizm ideolojisini günümüze Neo-Nazizm olarak taşıyan bir ırkçı milliyetçi oluşum meydana gelmiştir. Yaşanılan bu göçler ile Almanya'nın çehresi değişmeye başlamıştır. İşçilerin statüsü değişmiş, işçiler aileleri ile birlikte Almanya'ya taşınmıştır. Değişen statü Türkleri misafir olmaktan çıkartmış kalıcı bir konum sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkler dünyanın çeşitli yerlerine göçler yapmıştır. Balkan coğrafyasından ve Kafkasya'dan Türkiye'ye göç akımı gerçeklemiştir. Türkiye soydaşlarını ülkesine kitleler halinde kabul etmiştir.

Almanya'da gerçekleşmeye başlayan bu değişim her alanda milliyetçi, aşırı sağcı ve ırkçı Alman tabanını rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık örgütlü eylemlere kadar ilerlemiştir. Artan İslamofobik tavırlar ırkçı ve aşırı sağ kesim tarafından benimsenmiş ve Müslümanlara karşı dışlanmalar devam etmiştir. Almanya göç alan ve dönemsel durgunluklar dışında göç akışı kesilmeyen bir ülkedir. Ülkedeki göçmenlerin kabul edilmesi ve birey sayılması kimi Almanlar tarafından gecikmiş ve bu gecikme toplumsal uyum sorununu beraberinde getirmiştir. Alman hükümeti göç ve göçmen entegrasyonu konusunda gerekli adımları zaman içerisinde atmamıştır. Bu gecikme yıkıcı sonuçlara sebebiyet vermiştir. Meclisin içerisinde yer almaya başlayan aşırı sağcı partilerin söylemleri ve eylemleri yabancı düşmanlığını körüklemiştir. Yabancı düşmanlığının önüne geçmek için Alman hükümeti çeşitli yasalar, uygulama merkezleri ve komisyonlar oluşturmaya başlamıştır.

Ancak yıllar içerisinde gelişen süreç, Neo-Nazizm taraftarlarının artması, meclis içerisindeki aşırı sağ partilerin görüşleri kinin ve düşmanlığın yayılmasında büyük etki sahibi olmuştur. Gelişen süreç içerisinde önceleri manifesto, sözlü dışlama ve toplumsal ötekileştirilme gerçekleşmiştir. Daha sonra bu süreç örgütsel bir intikam planına evrilmiştir. Artan yabancı düşmanlığı son derece canice gerçekleştirilen eylemlere dönüşmüştür. Sadece Türk olduğu için öldürülen insanlar vardır. Yüksek ayrımcılıkla karşılaşan Türkler toplumdan dışlanmıştır. Almanya’da Türk- İslam karşıtlığı yükselişe geçmiş, ibadet yerlerine, mezarlıklara saldırılar gerçekleştirilmiştir. Aşırı sağcıların en tedirgin eden özelliklerinden biri ayırım yapmaksızın öldürmeleri olmuştur. Kadın, çocuk, yaşlı ayırt etmeden öldürmüşlerdir. Ülke prestijleri açısından yaşanan bu eylemleri kamuoyuna yansıtmadan çözüme kavuşturmaya yönelik soruşturmalar yapılmıştır. Fakat NSU terör örgütü çözülene kadar çoğu dava faili meçhul olarak dosyalanmıştır. Eğitim kurumları dahi saldırılara maruz kalmıştır. Eğitim kurumlarına yapılan saldırılar göçmen Türkleri daha çocuk yaşta etkilemeye başlamıştır.

Yükselen İslamofobik davranışlar, aşırı sağ partilerin İslam karşıtlığı yalnızca Türkleri değil Almanya’da yaşayan diğer Müslüman göçmenleri de derinden etkilemiştir. Başörtüsü kullanan kadınların sözlü ve fiziksel saldırıya uğraması, oruç ve kurban ibadetlerini gerçekleştiren Müslümanlara yönelik hakaret içerikli saldırılar örnek verilebilmektedir. Aşırı sağ terör örgüt yapılanmalarının görüldüğü Almanya’da durum son derece ciddi boyutlara taşınmıştır. Örgütlerin gerçekleştirdiği eylemler aşırı sağ taraftarı olanların gerçekleştirdiği eylemlerden daha kapsamlı ve büyük olmuştur. Alman hükümeti ve emniyet birimleri gerçekleşen eylemleri göçmenliğe bağlı çok farklı suçlarla eşleştirmiş ve aydınlatılması uzun yıllar almıştır.

Yükselen İslamofobi, milliyetçilik ve göçmen karşıtlığı Avrupa Birliği ve Almanya için bir iç güvenlik meselesi haline gelmiştir. Birlik içerisinde yaşayan toplumu korumaya yönelmiştir. Artan suç oranları, aile içi şiddet vakaları ve yasa dışı ticaret yapılması birlik açısından bir iç güvenlik meselesi olmuştur. Göçmenlerin eğitim sistemindeki dezavantajlı konumda olması da büyük bir sorun haline gelmiştir. Özellikle Almanya’da Türklerin dil konusunda zorlanması birçok sorunun meydana gelmesi ile sonuçlanmıştır. Eğitimi eşit alamayan Almanya’daki göçmenlerin düşük eğitime sahip olması ile sonuçlanmıştır. Birinci kuşak göçmenlerinin kötü Almancası toplumsal entegrasyonlarını geri plana düşmesine sebep olmuştur. İkinci kuşak göçmenler bir

kimlik kargaşasına maruz kalmıştır. Üçüncü ve Dördüncü kuşak İkinci kuşağa nazaran doğulan ülke hakkında bilgi sahibi olarak yaşamıştır. Kuşaklar arasındaki iletişim farkı Türk toplumu içerisinde de bölünmelere neden olmuştur. Türkler ya İslamiyet'e kökten bağlı Türk kimliği oluşturmuş ya Türk kültüründen Alman kültürü etkisine geçmiştir. Türk göçmenler kuşaklar ilerledikçe bir önceki kuşakla bağlantı kurma problemi yaşamıştır. Özellikle Dördüncü Kuşak daha kişisel bir portre çizmektedir. Birinci Kuşak göçmen Türklerin sahip olduğu vatan ve millet bağlılıkları son kuşakta azalmıştır. Üçüncü Kuşak göçmen Türklerden itibaren Alman vatandaşlığına geçişler artmıştır. Almanya'da yaşayan Türk göçmenler çeşitli zorluklarla mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Eğitim seviyesine bağlı olarak iş bulamama soru ile karşılaşan göçmenleri Alman toplumu potansiyel bir düşman olarak algılamasının yolunu açmıştır. İşsizlik göçmenlerin bir kısmını suça yöneltmiştir. Almanya'da yükselen suç oranlarından göçmenleri suçlanmıştır. Suçlanan göçmenler ise daha fazla toplumun dışına itilmiştir. Gerçekleşen her eylemlerde göçmenler bir adım daha ötekileştirilmiştir. Yükselen suç oranları ise Almanya güvenilirliğini sekteye uğratmıştır. Yaşanılan sosyal dışlanma Türklerin kimlik sorunları yaşamasına sebebiyet vermiştir. Doğulan ve yaşanılan yer ile bağ kuramayan Türkler bir izolasyon sürecine dahil olmuştur. Evlilik, dini ritüeller ve sosyal hayat gibi konular Türkler arasında sınırlı kalmıştır. Bu döngü Dördüncü Kuşak ile değişmeye başlamıştır. Almanya'da yaşayan yabancılar Alman haklı tarafından tam kabul görmediği için dışlanmalar, eylemler ve hak ihlalleri devam etmiştir.

Almanya'da yaşayan yabancıların haklarının korunması için Alman hükümeti bir takım önleyici çalışmalarda bulunmuştur. Alman hükümeti artan ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının durdurulması için yasa tasarılarını ve planlarını yürürlüğe koymuştur. Daha eşit ve daha güvenilir bir Almanya için yapılan çalışmalar göçmenler tarafından umut verici olarak görülmüştür. Hükümetin kurucu partileri göçmenlere yönelik saldırıları kınamıştır. Yapılan ırkçı saldırılar sosyal medyanın da etkisiyle artık Almanya'dan dünyaya anında yayılmaktadır. Bu prestij kaybının ve güvensizliğin ortadan kalması amacıyla Almanya 2000'lerin ortasından itibaren yoğun bir çalışma içerisine girmiştir. Medya ve gelişen teknoloji ağı ülkelerin insan haklarına olan ilgisinin zorunlu olarak artmasını sağlamıştır.

Avrupa Birliği göç akışını hafifletmek, yükselen aşırı sağ ve milliyetçiliğin etkisini azaltmak, göç ve göçmenlerin durumlarını düzenlemek amacıyla birçok antlaşmaya imza atmıştır. Ayrıca birlik insan haklarını güvence altına almıştır. Yaşanılan göç akışları AB'yi iki farklı yönden etkilemiştir. Bunlardan ilki düşük doğum oranları ile Avrupa'nın gelecek göçe bağlı iş gücüne ihtiyacının olmasıdır. Doğum oranlarının düşmesi çalışacak insanların sürekliliğini tehlikeye atmıştır. Sanayinin ve belirlenen yaşam standartlarının devamı için göçmenler önemli konumdadır. İkincisi ise negatif yönde bir etkidir. Yoğun göç dalgası Avrupa'nın nüfus dengesini değiştirmiştir. Gerçekleşen her göç ülkelerin çehresini değiştirmiştir. Farklı milletlerden ve farklı dinlere mensup kişilerden gelen göçler birliğin içerisindeki sosyal uyumu bozabilmektedir. Birliğin devamlılığı ve güvenilirliği çok önemlidir. Bu durum etkin ve kapsamlı antlaşmalarla güvence altına alınmıştır. Avrupa göçmen gücüne sanayisinde muhtaç hale gelirken değişen Avrupa yüzünü korumak istemektedir.

Avrupa Birliği ve Avrupa'nın yanı sıra Türkiye'de yurttaşlarının yurt dışında korunması için çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Yurt dışında yaşayan Türklerin gözetilmesi için kurulan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı bünyesinde çalışmalar yürütülmüştür. Türklerin korunması, asilime olunmaması ve haklarının bildirilmesi gibi konularda çalışmalar yürütmektedir. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Türkçe'nin korunması ve nesiller arasında aktarılmasını desteklemektedir. Millet için dil bir köprü görevi görmektedir. Soydaşların ülke topraklarında olmaması Türkçe'nin korunmayacağı anlamına gelmemektedir. Türkiye ile olan bağın korunması ve güçlendirilmesi önemlidir. İç İşleri Bakanlığı bünyesinde bulunan Göç İdaresi Başkanlığı da göçmen ve mülteci akışının incelenmesi için kurulmuştur. Bu kurum Türklerin yurt dışı göç akışını takip etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Anderson Benedict, *Hayali Cemaatler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2017.
- Asker Ali, “*Azerbaycan Milliyetçiliği*”, (editör) Tefvik Erdem, *Milliyetçilik*, Lotus Yayın Grubu, İstanbul, 2020.
- Canşen Efkan, *Hitler'den Torunlarına, Almanya'da Eski ve Yeni Sağ*, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997.
- Dağ Duygu, *Türkiye'den Göçün Türkiye-(Federal) Almanya İlişkilerine Etkisi (1961-2000)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2020.
- Franco Jean, *An Introduction to Spanish-American Literature*, Cambridge University Press, 1995.
- Hobsbawm Eric J., *Milletler ve Milliyetçilik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Jaffrelot C., *Bazı Ulus Teorileri. Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev. S. İdemen.) Haz. Jean Leca. Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Kantar Şefik, *Cihatla Terör Arasında*, Kaktüs Yayınları, İstanbul, 2019.
- Kaya Emine Erden, “*İrk ve İrkçilik*”, (editör) Tefvik Erdem, *Milliyetçilik*, Lotus Yayın Grubu, İstanbul, 2020.
- Kedourie Elie, *Avrupa'da Milliyetçilik*, Köprü Kitap, İstanbul, 2007.
- Lean Nathan, *İslamofobi Endüstrisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2015.
- Lewis David Levering, *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570 to 1215*, W. W. Norton, New York, 2008.
- Smith Anthony D., *Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih*, Atıf Yayınları, Ankara, 2013.
- Ünver O. Can, *Alman Kışı*, Nika Yayınevi, Ankara, 2015.
- Wilkinson Paul, *Political Terrorism*, Macmillan, New York, 1974.
- Zürkher Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Makaleler

- Ağaç Sucu Semra ve Gündüz Uğur, “Kitlelerin Yeni Göç Mekânları Olarak Sosyal Medya ve Sanal Göç İlişkisi”, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, December, 2019, Volume: 5, Issue:2, ss.466-490.
- Akıncı Abdulvahap, “Milliyetçilik Kuramları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, 2014, ss.132-150.
- Aksoy Zeynep, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 20, ss.292-303.
- Aktaş Murat, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, No:1 Yıl:2014, ss.31-54.
- Akyıldız İbrahim Ethem, “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, *Uludağ Journal Of Economy And Society*, Cilt:35, Sayı: 2, 2016, ss.127-176.
- Altunoğlu Mustafa, “Millet İnşa: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar”, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:26, Nisan, 2010, ss.1-7.
- Ari Yılmaz Onur, “Çağdaş Göç Teorileri Çerçevesinde Küresel Göçlerin Ekonomik Belirleyicileri”, *Research Gate*, ss.31-45.
- Aydın Rifat, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet” *Marmara University Journal of Political Science*, Cilt:6, Sayı:1, Mart 2018, ISSN 2147-6934, ss. 229-256.
- Bal Hüseyin, “Anthony H. Birch’in Siyasal Teorisinde Milliyetçilik Kavramı ve İdeolojisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* Cilt: 7 Sayı: 3, ss. 306-311
- Başkurt İrfan, “Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:12, 2009-2, ss.81-94.
- Bay Abdullah, “Rusya’ya Osmanlı İşçi Göçü (1830-1921)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 41, Bahar 2017, ss.25-56.
- Bekar Nurgül, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi” *Bilge Strateji*, Cilt:10, Sayı:18, Bahar 2018, ss.111-142.
- Birecikli İhsan Burak, “Amerika'nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)”, *History Studies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, 2011, ss.81-103.
- Bozkurt Giray Saynur, “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, X/2, Kış 2010, ss.51-95.

- Ceran İsmail, “Puvatya Savaşı (732)”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz 2016, Cilt:4, Sayı:8, ss.17-47.
- Charters Erica, “The Caring Fiscal-Military State During The Seven Years War 1756-1793”, *The Historical Journal*, Sayı:52, Cilt: 4, 2009, Cambridge University Press 2009, ss.921-941.
- Corbett John ve George Ernest, “Ravenstein: The Laws of Migration”, 1885, *Center for Spatially Integrated Social Science*, Open Access Publications from the University of California.
- Çağlar Ali, “Küreselleşme Sürecinde Aşırırcılığın Yükselişi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1) 2017, ss.67-76.
- Çağlayan Savaş, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Güz 2006 Sayı 17, ss.67-91.
- Çakı Caner, “Antisemistist Mitlerin İnşasında Nazi Propagandasının Rolü” *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 9 Sayı: 17 / Haziran 2019
- Çakı Caner, “Nazizm İdeolojisi Altında Hitler Gençliği: Nazi Almanya’sı Propaganda Afişleri Üzerine İnceleme”, *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, Sayı 1, 2008, ss.11-22.
- Çapan Fatma ve Güvenç Baran, “Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu’nun Çöküşü”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:6 Sayı:18, Kış 2017, ss.629-640.
- Çelik Celaleddin, “Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt:5 Sayı:3 Eylül – Aralık 2008, ss.105-142.
- Dedeoğlu Saniye ve Gökmen Çisel Ekiz, “Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadınların Yeri”, *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, İstanbul.2020, ss.18-37.
- Erkal Mustafa E., “Beyin Göçü”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:18, 1980, ss. 73-80.
- Erkan Süleyman, “Sovyet-İran İlişkileri (1979-1989)”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt: 8, Sayı 2, 161-182.
- Evrensel Özcan, “I. Haçlı Seferinden IV. Haçlı Seferine (1095-1204)”, *Firaset Dergisi* Cilt:I/Sayı:I/ Temmuz/MMXVIII, ss.1-20.

- Gayırnal Ayşe ve Gündoğmuş Bekir, “Almanya’da Yaşayan Türkiyeli Göçmen Kadınların Kimlik Değişimlerine Yönelik Bir Alan Araştırması”, *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4 Haziran 2021, ss.189-222.
- Geleççi Cahit, “Uluslararası İşgücü Göçü Kapsamında Belçika’da Türk Nüfusunun Oluşum Süreci ve Günümüzdeki Durum”, *V. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi Materyalleri Türk Dünyası Uluslararası Stratejinin Geliştirilmesi*, Almatı.2018, ss.320-330.
- Golcü Abdulkadir ve Çuhadar Mustafa, “Batı Toplumlarında İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü” *Kamu Denetçiliği Kurumu*,2018, ss.72-99.
- Gökalp Emre, “Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 1, 2007, ss. 279-298.
- Gülbuğ Erol Ebru, “Nazi Almanya’sında Yayıncılık, Nazizm İdeolojisinin Yayıdığı Anti-Semitist Söylemlerin İnşası ve Kitapların Propaganda Amaçlı Kullanımı”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt:34, Sayı: 4, 2020, ss. 693-792.
- Güleç Cansu, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Tesam Akademi Dergisi*, Temmuz, 2015, ss.81-100.
- Güllüpinar Fuat, “Almanya’da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mart 2014, Cilt 14, Sayı 1, ss. 1-16.
- Güllüpinar Fuat, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4, Nisan Eylül 2012, ss.53-85.
- Gürcan Ertuğrul Cenk, “1791 ve 1793 Fransız Anayasalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13/3, 2011, ss.183-214.
- Hacıoğlu Ahmet Can, “Osman Nuri Fettahoğlu’nun Trakya Gazetesine Göre 1952 Yılında Türk-Yunan İlişkileri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 66, Bahar 2020, s.183-212 Makalenin geliş ve kabul tarihleri: 13.01.2020- 16.04.2020, ss.183-212.
- Kakışım Can ve Demirağ Hülya,” Almanya’daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması,” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:75,2018, ss.123-152.
- Kamil İbrahim, “Neuilly Barış Antlaşması Ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* Sayı: 60, Bahar 2017, ss.91-118.

- Karaduman Sibel, “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, *Journal of Yasar University* 2010 17(5), ss.2886-2899.
- Kessler Gerhard, “Avrupa’da Ziraat Rejimleri ve Ziraat Reformları”, İstanbul Üniversitesi, Cilt:4, Sayı:4, 1944, ss.411-417.
- Kılınç Doğan, “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı: 1-2, 2008, ss.449-482.
- Korkmaz Tuğrul, “Türkiye’de Tek Partili Dönemin Toplum ve Siyaset Anlayışının Dünya Konjonktürü Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 43, Haziran 2014, ss. 1-22.
- Kurşun Özge ve Arslan Timuçin, “Balkan Savaşlarından Günümüze Türklerin Yunanistan’dan Göçü”, *Academia*, ss.1-15.
- Lee Everett. S., “A Theory of Migration”, Cilt 3, No. 1 (1966), Yayınlayan: *Duke University Press*, ss.47-57
- Massey Douglas S ve Arango Joaquin ve Hugo Graeme ve Kouaouci Ali ve Pellegrino Adela ve Taylor J. Edward, “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3, Sep., 1993, Published by: Population Council.
- Öner Selcen, “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni ‘Öteki’ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, No:1 (Yıl: 2014), ss.163-184.
- Özcan E. Deniz Ela, “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 2017, ss.183-215.
- Özcan Ufuk, “Wilson Prensipleri Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt:3, Sayı 4, 1995, ss.37-48.
- Petersen William, “A General Typology of Migration”, *Amerikan Sociological Rewiew*, ss.256-266.
- Rapoport,David C, “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, *Anthropoetics* 8, no. 1 Spring / Summer 2002.
- Sarınay Yusuf, “Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara’ya Yapılan Göçler (1923-1990)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl: 2011, Cilt: 27, Sayı: 80.ss.351-388.
- Sayın Yusuf ve Usanmaz Ahmet ve Aslangiri Fırat, “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:31, Sayı:18, 2016, ss.1-13.

- Sepetcioğlu Tuncay Ercan, “İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyokültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* / Yıl: 18 Özel Sayı S: 3, Ocak 2014, ss.49-83.
- Stouffer, S.A., “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, *Amerikan Sociological Rewiew*, ss.845-867
- Şahin Sedat, “Almanya ve Avusturya’da Dördüncü Kuşak Türk Gençleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı 26, 2017, ss.281-291.
- Şahin Sedat, “Almanya’ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı:26, 2017, ss.1-15.
- Şentürk Cem, “Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası’nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların sorunları”, *Bilimsel Araştırmalar Serisi* No:2, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Witten, Ocak,2006, ss.5-20.
- Tauscher Soner, “Alman Vatandaşlık Rejimi ve Almanya’da Yabancı Hakları”, *Seta*, Eylül 2016 Sayı: 165, ss.7-55.
- Temel Mustafa, “Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2019, ss.93-121.
- Ünver O. Can, “Almanya'ya Türk İşgücü Göçü- Geçmişten Geleceğe Sorunlar İmkanlar ve Fırsatlar, Almanya'ya Türk İşgücü Göçü”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* ss.177-225.
- Ünver O. Can, “Dönerci Cinayetleri: Son Gelişmeler Işığında Almanya’da Türklere Yönelik İrkçı Şiddetin Siyasal Sonuçları”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 2 Yıl: 2012, ss. 92-106.
- Yan Shuya, “A Brief Analysis of Neo-Nazism”, 2020 3rd International Conference on Interdisciplinary Social Sciences & Humanities (SOSHU 2020), ss.24-27.
- Yanık Celalettin ve Kara Mustafa, “Milliyetçiliğe Yönelik İki Kuramın Değerlendirilmesi: Modern Milliyetçi Kuram ve Etno-Sembolcü Milliyetçi Yaklaşım”, *Cankiri Karatekin University Journal of Institute of Social Sciences*, Cilt:7, Sayı:1, 2016, ss.559-582.
- Yayla Atilla, “Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve”, *Dergipark*, ss.335-385.
- Yel Ali Murat, “Medya ve Sinemada Temsil Edilme Biçimleriyle İslam Karşıtlığı”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2018, ss.5-16.
- Yıldız Ayselin, “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık” *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 1, Ocak- Haziran 2017, ss.36-67.

- Yılmaz Abdurrahman, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 9/2 Winter 2014, pp. 1685-1704
- Yılmaz Sefer ve Kalkan Duhan K., “Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2017, ss.169-199.
- Yorulmaz Bilal, “1986’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2018, ss.33-47.

Tezler

- Akdora Olgaç Yüksel, “Dünyada ve Türkiye’de Beyin Göçü: Türk Beyin Göçüne Paradoksal Önlemler”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2002.
- Ay Emine, “Avrupa Birliğinin Ortak Göç ve Mülteci Politikası: Suriye İç Savaşı Örneği”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya,2019.
- Dayangaç Taşkın, “II. Dünya Savaşı Sonrasında Alman Dış Politikası”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Strateji Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gebze,2006.
- Gayırmal Ayşe, “1961-2020 Yılları Arasında Almanya’da Yaşayan Türkiyeli Göçmen Kadınların Kimlik Dönüşümleri”, Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Şırnak, 2012.
- Güven Ferhat, “Almanya’da Yaşayan Türklerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları”, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, Haziran,2017.
- Özcan Elçin Deniz Ela, “Türkiye’de 2000’li Yıllarda İç Göç- İşsizlik Örüntüleri: Ankara (Tr51) Alt Bölgesinin, Kırıkkale (Tr71) ve Samsun (Tr83) Alt Bölgelerinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, Ekim 2017.
- Öztürk Meltem, “Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya’daki Türk Göçleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.

Somuncu Başak, “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir,2006.

Hasan Barış, “Batı Trakya’daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu ve Mobilizasyonu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Programı, İstanbul,2013.

Kılıç Murat, “Türkiye- Avrupa Birliği Siyasi İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi (1951-2005)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Türkmen Zekeriya, “II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Ordu-Siyaset İlişkileri” Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi. ss. 567-591

Yılmaz Bürkem, “II: Dünya Savaşı Sonrası Yunanistan’daki Türk Azınlığının Durum (1945-1960)”, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2019.

İnternet

Al Jazeera Ülke Profili “Venezuela”, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-venezuela> (Erişim Tarihi: 16.07.2021).

Anadolu Ajansı, “İki Almanya'nın birleşmesinin 29. Yılı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iki-almanyenin-birlesmesinin-29-yili/1601147#>(Erişim Tarihi:23.08.2021).

Anadolu Ajansı, “Merkel, ayrımcılık ve ırkçılığa karşı mücadelede hala yapılması gereken çok şey olduğunu söyledi” <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/merkel-ayrimcilik-ve-irkciliga-karsi-mucadelede-hala-yapilmasi-gereken-cok-sey-oldugunu-soyledi/2170231>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

Avrupa Birliği “Avrupa Birliği'nin Tarihçesi”, <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105> (Erişim Tarihi:20.12.202).

Avrupa Birliği Zirve Sonuç Bildirgeleri, “15-16 Ekim Tampere Zirvesi” https://www.ab.gov.tr/avrupa-birligi-zirve-sonuc-bildirgeleri_45449.html(Erişim Tarihi:20.12.202).

Avrupa Birliği, “Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birliği-temel-haklar-bildirgesi-708> (Erişim Tarihi:20.12.2021).

Bağımsız İletişim Ağı, “Almanya’ya İşçi Gücünün 57. Yılı”, <https://m.bianet.org/bianet/goc/202145-almanya-ya-isci-gocunun-57-yili>(Erişim Tarihi:25.08.2021).

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “AB Szlg”, Ekim 2004, ss.1-50. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/AB_Sozlugu-1.pdf (Erişim Tarihi:20.12.2021).

BBC, “Almanya’da Türkleri hedef alan NSU cinayetlerinde istihbaratın ihmali iddiaları neden aydınlatılmıyor?”<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59159284> (Erişim Tarihi:17.12.2021).

BBC, “Nazi Almanya’ında siyah olmak” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48363666> (Erişim Tarihi:25.08.2021).

BBC, “Sevilla Zirvesi”, https://www.bbc.co.uk/turkish/specials/149_eu_enlargement/page21.shtml (Erişim Tarihi:20.12.2021).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, “Birleşmiş Milletler Uluslararası Göçmen Nüfusunu”, <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?2g2> (Erişim tarihi: 16.03.2021).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Dublin III – Aile birleşimi ve diğer yasal yollar”,<https://help.unhcr.org/greece/tr/iltica-basvurusu/iltica-basvurum-baska-bir-avrupa-ulkesinde-incelebilir-mi/dublin-iii/> (Erişim Tarihi:20.12.2021).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, “İltica ve Gç”, <https://www.unhcr.org/asylum-and-migration.html> (Erişim tarihi: 11.03.2021).

Cambridge Sözlük, “Autonomy”,
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/autonomy>
(Erişim Tarihi:21.07.2021).

Cambridge Sözlük, “Anti-Semitism”
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/anti-semitism?q=anti-Semitism> (Erişim Tarihi:25.08.2021).

Cambridge Sözlük, “Migrate”,
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/migrate>(Erişim tarihi: 11.03.2021).

Cambridge Sözlük, “Socialism”
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/socialism> (Erişim Tarihi:23.08.2021).

CIA World Factbook “Amerika” <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2021).

Cooke Thomas J. ve Wright Richard ve Mark Ellis. “A Prospective on Zelinsky’s Hypothesis of the Mobility Transition” ,PubMed Central <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7269166/> (Erişim tarihi: 22.03.2021).

Demokratie Leben “Model projeler”, <https://www.demokratie-leben.de/das-programm/ueber-demokratie-leben/modellprojekte>(Erişim Tarihi:19.12.2021).

Deutschland,”Almanya’nınUluslararasılığı”,<https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/siralama-almanyadaki-yabancilar-vatandasliga-gecen-yabancilar>
(Erişim Tarihi:22.11.2021).

Dictionary “Self Determinasyon”, <https://www.dictionary.com/browse/self-determination#:~:text=noun,without%20consulting%20another%20or%20others>
(Erişim Tarihi: 16.07.2021).

DW “Almanya'nın yılda 400 bin göçmene ihtiyacı var”,
<https://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-y%C4%B1lda-400-bin->

[g%C3%B6%C3%A7mene-ihciyac%4%B1-var/a-58964273](https://www.dw.com/tr/mene-ihciyac%4%B1-var/a-58964273)(Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, “Almanya sınırlarını gerekirse silah zoruyla da korumalı”, <https://www.dw.com/tr/almanya-s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1n%C4%B1-gerekirse-silah-zoruyla-da-korumal%C4%B1/a-59068891>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, “AfD'nin göçmen açılımı: Yeni Almanlar”, <https://www.dw.com/tr/afdnin-g%C3%B6%C3%A7men-a%C3%A7%C4%B1m%C4%B1-yeni-almanlar/a-47976223>(Erişim Tarihi:17.12.2021)

DW, “Almanların yarısı İslam'ı tehdit olarak görüyor”, <https://www.dw.com/tr/almanlar%C4%B1n-yar%C4%B1s%C4%B1-islam%C4%B1-tehdit-olarak-g%C3%B6r%C3%BCyor/a-49555746>(Erişim Tarihi:17.12.2021)..

DW, “Almanya'daki Türkler SPD'den uzaklaşıyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyadaki-turkler-spdden-uzaklasiyor-/892911>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, “Araştırma: Almanların yüzde 16,5'i yabancı düşmanı” <https://www.dw.com/tr/ara%C5%9F%C4%B1rma-almanlar%C4%B1n-y%C3%BCzde-165i-yabanc%C4%B1-d%C3%BC%C5%9Fman%C4%B1/a-55649168>(Erişim Tarihi:22.11.2021).

DW, “İslam karşıtlığıyla mücadele teklifine meclisten ret”, <https://www.dw.com/tr/islam-kar%C5%9F%C4%B1tl%C4%B1%C4%9F%C4%B1yla-m%C3%BCcadele-teklifine-meclisten-ret/a-56229076> (Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, “Merkel'e ırkçılığa karşı ‘sıfır tolerans’ çağırısı”, <https://www.dw.com/tr/merkele-%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1l%C4%B1%C4%9Fa-kar%C5%9F%C4%B1-s%C4%B1f%C4%B1r-tolerans-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-53497168>(Erişim Tarihi:19.12.2021).

DW, “Möln Saldırısının 26'ıncı yılında kurbanlar için anma töreni düzenlenecek”, <https://www.dw.com/tr/m%C3%B6ln->

[sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-26%C4%B1nc%C4%B1-y%C4%B1l%C4%B1nda-kurbanlar-i%C3%A7in-anma-t%C3%B6reni-d%C3%BCzenlenecek/a-46414393](https://www.dw.com/tr/sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-26%C4%B1nc%C4%B1-y%C4%B1l%C4%B1nda-kurbanlar-i%C3%A7in-anma-t%C3%B6reni-d%C3%BCzenlenecek/a-46414393)(Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, “NSU terör örgütü 10 yıl önce ortaya çıktı”, <https://www.dw.com/tr/nsu-ter%C3%B6r-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-10-y%C4%B1l-%C3%B6nce-ortaya-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1/a-59691350>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, “Tarih: NATO'ya karşı Varşova Pakti”,<https://www.dw.com/tr/tarih-natoya-kar%C5%9F%C4%B1-var%C5%9Fova-pakt%C4%B1/a-2524916>(Erişim Tarihi:14.08.2021).

DW, “Yabancıya ev vermeyen Alman'a bin euroluk ceza”, <https://www.dw.com/tr/yabanc%C4%B1ya-ev-vermeyen-almana-bin-euroluk-ceza/a-51605354>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

DW, AB göç ve mülteci politikasında anlaştı”, <https://www.dw.com/tr/ab-g%C3%B6ç-ve-m%C3%BClteci-politikas%C4%B1nda-anla%C5%9F%C4%B1/a-3669899>(Erişim Tarihi:20.12.2021).

DW, Steinmeier halkı ırkçılığa karşı durmaya çağırđı”, <https://www.dw.com/tr/steinmeier-halk%C4%B1-%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1n%C4%B1%C4%9Fa-kar%C5%9F%C4%B1-durmaya-%C3%A7a%C4%9F%C4%B1rd%C4%B1/a-55027464>(Erişim Tarihi:19.12.2021).

DW,““İrk” ifadesi anayasadan çıkarılacak”, <https://www.dw.com/tr/irk-ifadesi-anayasadan-%C3%A7%C4%B1kar%C4%B1lacak/a-55725850>(Erişim Tarihi:19.12.2021)

Enstitü, “Medya Nedir”, <https://www.iienstitu.com/blog/medya-nedir> (Erişim Tarihi:11.07.2021).

Euronews, “Helmut Schmidt kimdir?” <https://tr.euronews.com/2015/11/10/helmut-schmidt-96-yasinda-oldu>(Erişim Tarihi:08.11.2021).

Euronews, “Yıkılışının üzerinden 32 yıl geçen Berlin Duvarı hakkında bilmeniz gerekenler” <https://tr.euronews.com/2021/11/09/yikilmasin-uzerinden-30-yil-gecen-berlin-duvar-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>(Erişim Tarihi:08.11.2021).

Euronews,”Almanya’da Türkler: 3 nesilde ne değişti? Bir “entegrasyon” hikayesi” <https://tr.euronews.com/2021/01/23/almanya-da-uc-nesil-gurbetci-bir-aile-evde-turk-sosyal-hayatta-alman-gibi-yidik>(Erişim Tarihi:05.11.2021).

Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi,
https://www.antidiskriminierungsstelle.de/EN/about-us/statutory-basis/statutory-basis_node.html;jsessionid=BE2AEFC978FDD0ED4FF0C021070242FC.intranet242(Erişim Tarihi:19.12.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Kitleli Akınlar <https://www.goc.gov.tr/kitleli-akinlar>(Erişim tarihi: 19.03.2021)

Göç Politika Enstitüsü, Yeni Gerçek: “Almanya Başlıca Göçmen Mıknatıs Rolüne Uyum Sağlıyor”,https://www.migrationpolicy.org/article/new-reality-germany-adapts-its-role-major-migrant-magnet?gclid=Cj0KCQiA5aWOBhDMARIsAIXLkfzmVhBUG5am5zmFdw4ICXnDGN0QKNQNYHhJzgGtAs_KwP4CZvtAREaAs2DEALw_wcB(Erişim Tarihi:10.09.2021) .

GZT, “Nazi Almanya’sının Müslüman Lejyonları”, <https://www.gzt.com/mecra/nazi-almanyanin-musluman-lejyonlari-3467786>(Erişim Tarihi:20.08.2021).

Haberler,”Almanya’da Yaşayan Türklerden Parlamento Önünde “Seçme Hakkı” Talebi”, <https://www.haberler.com/almanya-da-yasayan-turkler-den-parlamento-onunde-8217661-haberi/> (Erişim Tarihi:08.11.2021).

Hand Book Almanya Seçim Sistemi”, <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/elections.html> (Erişim Tarihi:08.11.2021).

Handbook Germany, “Almanya’daki Siyasi Partiler”, <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/political-parties.html> (Erişim Tarihi:22.11.2021).

- Handbook Germany, “Dublin Prosedürü”, <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/asylum/dublin-procedure.html>(Erişim Tarihi:20.12.2021).
- Handbook Germany, Anayasa”, <https://handbookgermany.de/tr/rights-laws/basic-law.html>(Erişim Tarihi:19.12.2021).
- Hürriyet Gazetesi, “Almanya’da Yaşayan Yabancılar Arasında Türkler İlk Sırada” <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/almanya-da-yasayan-yabancilar-arasinda-turkler-ilk-sirada-41312489> (Erişim Tarihi:05.10.2021).
- Hürriyet Gazetesi, “Avrupa’nın Aşırı Sağ Haritası”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avrupanin-asiri-sag-haritasi-40095380>(Erişim Tarihi:22.11.2021)
- Hürriyet Gazetesi, “O zaman çocuktum... Haymana’ya kara tabut geldi” (<https://vvv-hurriyet-dotcomdottr.gateway.web.tr/avrupa/o-zaman-cocuktum-haymanaya-kara-tabut-geldi-41859446> Erişim Tarihi:24.11.2021).
- Hürriyet Gazetesi, “Schwandorf Kurbanları Anıldı”, <https://vvv-hurriyet-dotcomdottr.gateway.web.tr/avrupa/schwandorf-kurbanlari-anildi-41963271>(Erişim Tarihi:17.12.2021).
- Hürriyet Gazetesi, Nasyonal Sosyalizm nedir? Hitlercilik ne demek? Nasyonal Sosyalizm hakkında bilgi”<https://www.hurriyet.com.tr/egitim/nasyonal-sosyalizm-nedir-hitlercilik-ne-demek-nasyonal-sosyalizm-hakkinda-bilgi-41659578>(Erişim Tarihi:25.08.2021).
- İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi “Almanya”, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-almanya/> (Erişim Tarihi:08.11.2021).
- İslam Ansiklopedisi “Tanzimat” <https://islamansiklopedisi.org.tr/tanzimat> (Erişim tarihi: 19.03.2021).
- İslam Ansiklopedisi, “Endülüs”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/endulus#1>(Erişim Tarihi: 11.07.2021).

Kavimler Göçü Nedir? Maddeler Halinde Kavimler Göçü Nedenleri ve Sonuçları Nelerdir? “Kavimler Göçü”, <https://www.milliyet.com.tr/egitim/kavimler-gocu-nedir-maddeler-halinde-kavimler-gocu-nedenleri-ve-sonuclari-nelerdir-6440811> (Erişim tarihi: 16.03.2021).

Köle ticareti günümüzdeki gen haritasında nasıl bir etki bıraktı? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53558885>(Erişim tarihi: 16.03.2021).

Maastricht Antlaşması”, TBMM Kütüphanesi, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf (Erişim Tarihi:20.11.2021).

Milazım Koçtürk, “Almanya’ya Göçün Tarihi”, Die Gaste, Sayı 2, Temmuz 2008. <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi210.html> (Erişim Tarihi:22.11.2021).

NATO, “NATO Üyeleri” <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>(Erişim Tarihi:14.08.2021).

NATO, https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html (Erişim Tarihi:05.11.2021).

Oxford Sözlük, “Özgünlük”, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/originality?q=originality>(Erişim Tarihi: 21.11.2021).

Pew Forum, “Avrupa’daki Müslüman nüfus oranı için” <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/> (Erişim Tarihi:15.08.2021).

Runnymede Trust, “İslamofobia a Challenge for Us,” <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>(Erişim Tarihi:10.07.2021).

Schengen Anlaşması, <https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-anlasmasi/>(Erişim Tarihi:20.12.2021).

Schule Ohne Rassismus, “İrkçılığın olmadığı okul- Cesaretli okul”, <https://www.schule-ohne-rassismus.org/> (Erişim Tarihi:19.12.2021).

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, “5 Soru: Almanya Hanau’daki İrkçi Terör Saldırısı”, <https://www.setav.org/5-soru-almanya-hanaudaki-irkci-teror-saldirisi/>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Almanya’nın Üniformalı İrkçileri”, <https://www.setav.org/almanyanin-uniformali-irkcilari/>(Erişim Tarihi:17.12.2021).

T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi, “Kitlesele Akınlar”, <https://www.goc.gov.tr/kitlesele-akinlar>(Erişim Tarihi:20.08.2021).

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma”, Ankara. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> (Erişim Tarihi:20.12.202).

T24, “Bakanlık’tan İslamofobik içerikli 6 film, 5 çizgi film ve 3 klibe müdahale” <https://t24.com.tr/haber/bakanliktan-islamofobik-icerikli-6-film-5-cizgi-film-ve-3-klibe-mudahale.630398> (Erişim Tarihi:13.07.2021).

TBMM Kütüphanesi, “Maastricht Antlaşması”, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf (Erişim Tarihi:20.12.2021).

Time Türk,El- Kaide nasıl kuruldu? <https://www.timeturk.com/el-kaide-nasil-kuruldu/haber-806450> (Erişim Tarihi:15.08.2021).

TİME, Oklahoma City Bombalama Suç Ortağı'nın Oğlu, Las Vegas'ta Polis Karşılaşmasından Sonra Tutuklandı, <https://time.com/5486666/oklahoma-city-bombing-son/https://edition.cnn.com/2013/09/18/us/oklahoma-city-bombing-fast-facts/index.html> (Erişim Tarihi:13.07.2021).

TRT Haber “Almanya'da İrkçilikle Mücadele Komisyonu ilk kez toplandı”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/almanya-da-irkcilikla-mucadele-komisyonu-ilk-kez-toplandi-486344.html>(Erişim Tarihi:19.12.2021).

- TRT Haber, “Almanya Solingen faciasından ne kadar ders çıkardı?” <https://www.trthaber.com/haber/dunya/almanya-solingen-faciasindan-ne-kadar-ders-cikardi-417398.html> (Erişim Tarihi:17.12.2021).
- TUİK akademi, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçün Güvenlikleşmesi”, <https://www.tuicakademi.org/avrupa-birligi-goc-politikalari-ve-gocun-guvenliklesmesi/>(Erişim Tarihi:20.12.2021).
- Türk Dil Kurumu “Göçebe” <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 11.03.2021).
- Türk Dil Kurumu “Mübadele”, <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim tarihi: 19.03.2021).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, https://sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf (Erişim Tarihi:20.12.2021).
- Uluslararası Af Örgütü, “Türkiye Yerleşik Cezasızlık Kültürü Sona Ermeli”, s.2. <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TURKEY%20THE%20ENTRENCHED%20CULTURE%20OF%20IMPUNITY%20MUST%20END.pdf> (ErişimTarihi:05.11.2021).
- Uluslararası Çalışma Örgütü, “Zorla Çalışma Sözleşmesi” https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (Erişim tarihi: 17.03.2021).
- Uluslararası Göç Örgütü, “Göç Terimleri Sözlüğü,” [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf)(Erişim tarihi: 11.03.2021).
- Uluslararası Göç Örgütü, IOM'nin “Göçmen” Tanımı, <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>(Erişim tarihi: 11.03.2021).
- Yeni Şafak, Ahmet Davutoğlu, “Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye-Almanya ilişkileri”, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ahmet-davutoglu/soguk-sava-sonrasi-donemde-turkiye-almanya-ilikileri-42353> (Erişim Tarihi:08.11.2021).

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Türkiye’nin Diaspora Politikası”, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>(Erişim Tarihi:20.12.2021).

Alman Arşivleri

German History in Documents and Images, “FRG’de Sağcı Aşırıçılığın Dışarıdan Bir Analizi (30 Kasım 1980)”, https://ghdi.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=1532 (Erişim Tarihi:24.11.2021).

German History in Documents and Images, “Gecekonducular Berlin Apartmanını İşgal Etiler (1981)”, https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=440(Erişim Tarihi:08.11.2021).

German History in Documents and Images, “Hükümetin Yeni Irksal Kibir Uyarısı (12 Aralık 1979)”, https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=853 (Erişim Tarihi:08.11.2021).

German History in Documents and Images, “Yabancı Düşmanı Profesörlerin Heidelberg Manifestosu” (4 Mart 1982)”, https://ghdi.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=1535 (Erişim Tarihi:20.11.2021).

German History in Documents and Images, “Yabancıların Vatandaşlığa Alınmasına Karşı Irkçı Saldırıları (14 Eylül 1979)”, https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=852(Erişim Tarihi:24.11.2021).

Raporlar

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, “Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması”, Ankara 2005.

Canpolat, Hasan ve Arıner Hakkı Onur, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 22, Haziran 2012.

Human Rights First, “İslamophobia 2007 Hate Crime Survey.”

“Yurt Dışındaki Türk Vatandaşlarını Hedef Alan Saldırıları 2019”, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2019 Raporu

Mevzuat

Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete, 6 Ocak 1964.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunlar ve Tutanaklar,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700361.pdf(Erişim tarihi: 17.03.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Çağla Vurur, Cumhuriyet Lisesi'ni 2011 yılında bitirmiştir. 2016 yılında Karabük Üniversitesi Uluslararası ilişkiler bölümünü bitirmiştir. 2 sene özel bir sağlık kuruluşunda çalışmıştır. 2018 yılında Karabük Üniversitesi Bölge Çalışmaları Yüksek Lisans Programına kabul edilmiştir. Avrupa, Göç, Milliyetçilik ve İslamofobi konuları ile ilgilenmektedir.